

Ceyhun Simavi

RODOS TÂRÎHİ

ZÎVER BEY

TÜRK TARİH KURUMU

Elle est rellement la ville du soleil et sa magnificeuee es digne d'Apollon: Lucien

[Rodos bir "Güneş Şehri" i'tibârına sezâ ve dârât-ı 'ulviyyeti ile "ma'bûd-ı Şems" Apollon'a nisbet olunmağa bi-hakkın ahrâdır. Lüsi'en]

*

Laudabunt alii claram Rhodon Horace

[Nûr-efşân" Rodos'ı – benim gibi – sâ'irleri de medh eyleyecekdir. Horas]

RODOS TÂRÎHİ

Zîver Bey

Yayına Hazırlık - Grafik - Tasarım - Kapak
Gazi Yayıncılık A.Ş.
Bulgurlu Mahallesi Bulgurlu Caddesi
Etiler Sokak No.: 10/1 Küçükçamlıca
Üsküdar / İSTANBUL
Telefon: 0216 650 83 15 - 16

Baskı
Tor Ofset San. ve Tic. Ltd. Şti.
Akçaburgaz Mahallesi 116. Sokak No.: 2
Esenyurt / İSTANBUL
Telefon: 0 212 886 34 74

ISBN
978 - 975 - 16 - 2712 - 4

İlk Baskı
Vilâyet Matbaası
Rodos 1312

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU

TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI

IV/A-2-1.12. Dizi - Sayı 1

RODOS TÂRÎHİ

Cezîrenin Ahvâl-i Sâbıkasından 'Osmanlıların Târîh-i Zabtına Değin Vukû'ātı Musavverdir.

ZÎVER BEY

Çeviriyazı

Harid FEDAİ

TÜRK TARİH KURUMU

ANKARA, 2013

[Mehmed] Zîver Bey, 1868-?

Rodos târîhi : cezîrenin ahvâl-i sâbıkasından 'Osmanlıların târîh-i zabtına değin vukû'ātı musavverdir / [Mehmed] Zîver Bey ; çeviriyazı Harid Fedai.—Ankara : Türk Tarih Kurumu, 2013

xii, 163 s. : res., tıpkıbasım ; 21 cm.—(AKDTYK Türk Tarih Kurumu yayınları ; IV/A-2-1.12. Dizi-Sa. 1).

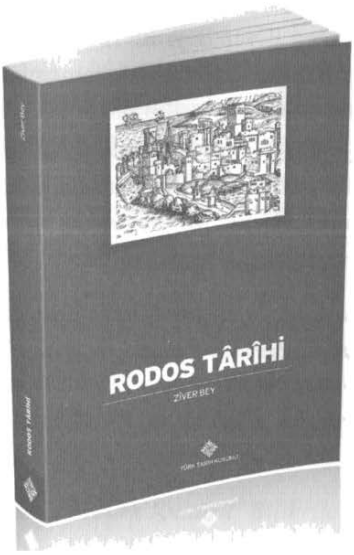
İndeks var.

ISBN 978 - 975 - 16 - 2712 - 4

1. Rodos Adası (Yunanistan)_Tarih. I. E.a. II. E.a. : Cezîrenin ahvâl-i sâbıkasından 'Osmanlıların târîh-i zabtına değin vukû'ātı musavverdir. III. Fedai, Harid, 1930-. IV. Dizi.

949.9

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun 29.03.2012 tarihli ve 656/4 sayılı kararı gereği 1500 adet basılmıştır.

RODOS TÂRÎHİ
ZİVER BEY

Zîver BEY

Midilli adasının önde gelen ailelerinden Kulaksızzâdeler'e mensup bulunan Mehmed Zîver Bey, R. 1283 / M. 1867/1868 tarihinde dünyaya geldi. Mekteb-i Sultânî'de tamamladığı öğreniminden sonra ilk eserlerini verdi. Anibal'in hayat hikâyesini daha mektep sıralarındayken yazmıştı. Rodos, Kosova, İşkodra ve Trabzon Eğitim Müdürlüklerinde bulundu. Ölüm tarihi bilinmeyen Zîver Bey'in -en son basılan eseri R. 1327 / M. 1911-1912 tarihini taşıdığına görebu tarihten sonra öldüğü anlaşılmaktadır.

Eserleri: *Rodos Târîhi; Kıbrıs Târîhi (haz. H. Fedai,); Anibal; Raşel; Sarf-ı Osmânî, Hikmet-i Edebiyye; Güzel Sözler; Bedraka-i Muallimîn; Makalât-ı Sıhhiye.*

Harid FEDAİ

12.10.1930 tarihinde Lefke/Kıbrıs'ta doğdu. Lefkoşa Lisesini 1943-1949 yılları arasında bitirdikten sonra Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'ne girdi ve 1951-1953 tarihleri arasında burada yükseköğrenim gördü. Mezuniyeti sonrası öğretmenlik, Türk Dili ve Edebiyatı müfettişliği, Lefke Sancak ve Bayrak Radyosu'nda ve BRTv'de yöneticilik yaptı. 1992-2000 yılları arasında Kıbrıs üniversitelerinin çeşitli kademelerinde çalıştı; öğretim görevliliğinde bulundu. Mart 2002 tarihinde Nişğde Üniversitesinden Fahrî Doktora unvanı aldı.

Yazar, özellikle Kıbrıs Türk kültürü üzerine araştırma çalışmalarıyla tanınmaktadır. Türk Dil Kurumu'nun haberleşme üyelerinden olan Fedai'nin çoğu Kıbrıs Türk tarihi ve kültürüyle ilgili 30'a yakın eseri basılmıştır.

Bazı Eserleri: *Kıbrıs Türk Kültürü: Bildiriler I-II* (2002-2003); *Kıbrıs Türk Kültürü: Makaleler I* (2005); *Kuş-Hasanlar: Nâmı-ı Diğer Hasan Bulliler / Kıbrıs Eşkıyâsı* (2011); *Kıbrıs Sanayi Mektebi* (1997); *Kıbrıs Tarihçesi* (Arif Dede Efendi'den 1991); *Kıbrıslı Âşık Kenzî Dîvânı I-III* (1989-1993); *Kıbrıs'ta Masum Millet Olayı* (1986); *Kıbrıs Müftüsü Hilmi Efendi: Şiirler* (1987); *Ruh-i Mecruh: Şiirler / Kaytaz-zâde Nâzım Efendi* (Bekir Azgın ile, 1993); *Kıbrıs Tarihi* (Zîver Bey'den, t.siz); *Handî Dîvânı I (2003); Lefkoşe Mevlevihanesi,* (Mustafa Haşim Altan ile, 1997); *Avrupa Seyahat Hatıraları,* (Şerafeddin Mağmumî'den, Nazım H. Polat ile, 2008).

İÇİNDEKİLER

TAKDİM XI

RODOS TÂRÎHİ

TAKDÎME-İ TA'ZİYET-ÂMÎZ 3
İFÂDE 4
ME'HAZLARIM 5

BİRİNCİ FASIL

1 MA'LÛMÂT-I ARZİYYE 9
2 MA'LÛMÂT-I TÂRÎHİYYE 12
3 DEVR-İ KAHRIMÂNÎ 15
4 RODOS ŞEHRİNİN SÛRET-İ TE'SÎS VE İNŞÂSI 16
5 [14] RODOS HEYKELİ 19
6 İNKILÂBÂT-I SİYÂSİYYE 22
7 'ÂDÂT – MEZHEB – MA'İŞET – SAN'AT – İDÂRE-İ HÜKÛMET – MEŞÂHÎR 33

İKİNCİ FASIL

1 OSPİTALYE SINIFI 43
ASL U MENŞE'İ – SÛRET-İ TE'ESSÛS – İNKILÂBÂT-I MÜTE'ÂKİBE 43
2 RODOS'IN ŞÖVALYELER TARAFINDAN ZABTI 48
[55] KUDÛS, SAİNT JEAN ŞÖVALYELERİ'NİN RODOS'DA İKİ YÜZ İKİ SENE DEVÂM EDEN MÜDDET-İ HÜKÛMETLERİ 54
RODOS'DA ŞÖVALYELERİN İDÂRESİ 54
Birinci Re'îsü'r-Rü'esâ: [Folk dö Villart: 708-718] 54
İkinci Re'îsü'r-Rü'esâ: Helion dö Vilnov: 718-745 60
Üçüncü Re'îsü'r-Rü'esâ: Diyodone dö Guzon: 746-753 66
Dördüncü Re'îsü'r-Rü'esâ: Pier dö Kornelian: 754-755 70
Beşinci Re'îsü'r-Rü'esâ: Roje dö Pen: 755-765 73
Altıncı Re'îsü'r-Rü'esâ: Raymon Beranje: 765-774 74

Yedinci Re'îsû'r-Rû'esâ: Rober dö Jülyak: 774-777 77
Sekizinci Re'îsû'r-Rû'esâ: Jan Ferdinan Deredya: 777-797 79
Dokuzıncı Re'îsû'r-Rû'esâ: Filiber dö Nalyak: 797-828 84
[102] Onuncı Re'îsû'r-Rû'esâ: Antuan Flûvyan: 823-839 90
On Birinci Re'îsû'r-Rû'esâ: Jan Bonpar dö Lastik: 839-857 93
On İkinci Re'îsû'r-Rû'esâ: Jak dö Mily: 857-864 97
On Üçüncı Re'îsû'r-Rû'esâ: Pier Raymon Zakosta: 774-777 100
On Dördüncı Re'îsû'r-Rû'esâ: Jan Baptis dö Urzen: 870-879 103
On Beşinci Re'îsû'r-Rû'esâ: Pier dö Buson: 879-909 105
On Altıncı Re'îsû'r-Rû'esâ: Amery Dambuvaz: 909-917 116
On Yedinci Re'îsû'r-Rû'esâ: Guy dö Blanşöfor: 917-918 118
On Sekizinci Re'îsû'r-Rû'esâ: Fabris Kareto: 918-926 119
On Dokuzıncı Re'îsû'r-Rû'esâ: Vilye dö Lil Adam: 926-929 121

RODOS'DA OSMÂNLILAR

RODOS CEZÎRESİ FÂTİHİ 129
DİZİN 139
EKLER 159

TAKDİM

Fethiyye-i Cezîre-i Kıbrıs adlı *fetihnâme* elime geçtikten sonra onu yayına hazırlarken bir taraftan da Kıbrıs'la ilgili Osmanlıca eserleri aramaya koyulmuştum. Bu bağlamda Mehmed Zîver Bey'in Rodos ve Kıbrıs târihleri ile karşılaştım. Müellif, Cezâir-i Bahr-i Sefîd'i *(Akdeniz'deki Osmanlı Adaları'nı)* yazmaya girişmiş, iki tanesini yayınlamış, öbürlerine ömrü yetmemiştir.

Zîver Bey'in *Kıbrıs Târîhi*'ni yayına hazırlama işine öncelik vermiştim. 1997 yılında Kültür Bakanlığı Yayınları arasında bu fetihnâme yayımlanmıştı.

Ayrıca Rodos *Târîhi*'ni okuduğum dönemde elime Bekir Büyükarkın'ın *Suların Gölgesinde* adlı romanı geçmişti. Târihî belgelere dayalı romanlar yazmakla ünlenen merhûm, bu eserinde bize Rodos'u kazandıran Muslihiddîn Reîs adında bir kaptanın varlığından söz etmektedir. Rodos'u ele alan basılı eserlere bakıldığında

önde gelenlerin bu Reîs'i göz ardı edip arka plana attıkları gözden kaçmaz. Zîver Bey'in târihinde de aynı durum görülmektedir.

Bu gerçeği gözler önüne sermek için fırsatlar arayıp durdum. Nihayet 04-06 Kasım 2010 târihlerinde Mehmet Âkif Ersoy Üniversitesi tarafından düzenlenen Uluslararası katılımlı Batı Akdeniz Doğa Bilimleri Sempozyumuna sunduğum "Bir Batı-Akdeniz Destanı" başlıklı bildirimde bu gerçeği vurgulamaya çalıştım.

Zîver Bey'in *Rodos Târîhi*'ni okuyacakların, *Suların Gölgesinde* romanı ile adı edilen bildiriyi de dikkate almaları yerinde olur diyeceğiz.

HARİD FEDAİ

Lefkoşa, 22 Haziran 2011

RODOS TÂRÎHİ

TAKDÎME-İ TA'ZİYET-ÂMÎZ[1]

E'âzım-ı Vüzerâ-yı Saltanat-ı Seniyyeden Cezâ'ir-i Bahr-ı Sefîd Vâlîliğine Revnak-tırâz-ı 'İzz ü İclâl Devletlû 'Âkif Paşa Hazretlerine Takdîme-i Nâ-çîzânemdir.

[1] Bu eser-i kemterîn, Vilâyetimiz Vâlî-i Sâbıkı müteveffâ 'Âkif Paşa, "Nevvera'llahu merkadehu"nın emr ü ârzû-yı 'âlileri üzerine kaleme alınmış idi.

Müşârû'n-ileyhin geçen sene zarfında vukû'-ı vefâtı bundan daha büyük bir târîh vûcûde getürdi... Bir tarafdan me'yûsem, bir cihetden de o Vezîr-i nâm-verin necl-i necîbleri Reşîd ve Kâzım Beğlere Peder-i

İFÂDE

"Rodos Târîhi"ni Rodos'da iken yazup vücûde getürmeyi bir şeref 'addeder ve bu şerefli memleket ahâlîsine karşı –velev nâ-çîzâne olsun- bir böyle hizmetim sebk eylediğine şükren-arz-ı mesârr eylerim.

Yeni Varoş: 5 Kânûn-ı Sânî 1318

Vilâyet Ma'ârif Müdîri Zîver

ME'HAZLARIM

Süleymân-nâme
Rodos'da Mevkib-i Humâyûn Rûz-nâmesi
Yâdigâr
Evrāk-ı Perîşân
Müdâfa'a
Târîh-i Umûmî
Ehl-i Salîb Târîhi
Rehber-i Deryâ
Esfâr-ı Bahriyye-i 'Osmâniyye
Münşe'ât-ı Ferîdûn Beğ
Hayru'l-lah Efendi Târîhi
Târîhü't-Tevârîh
Kāmûsü'l-A'lâm
Endülüs Târîhi
Netâyicü'l- Vukū'ât
Coğrafyâ-yı Umûmî
Sâl-nâmeler ve sâ'ire...
l'Ile de Rhôdes Historie de l'ordre de Malte
Historie et description de tous les peuples
Mon. des Grands Maitres
Les arts au Moyen. Age
L'art ancient
Mon. de Rhôdes
Les religions de l'antiquité
Description de l'Archipel
Description de l'Orient.
Historie des colonies Grecques Creta, Chyprus, Rhodus
Archives des Missions.

BİRİNCİ FASIL

1
Ma'lûmât-ı Arziyye

Kıbrıs cezîresinden ayrılarak Adalar Deñizi'yle Yûnân sularına doğru gelirken en evvel tesâdüf edilen ve parlak sâhilleriyle gözleri kamaşdıran Rodos cezîresidir.

Rodos, İsporâd[2*] nâmı vèrilen adaların cesîmi ve şarka en yakîni olup 35 derece 52 dakîka ile 36 derece 27 dakîka 'arz-ı şimâlîde ve mebde'i tûl-i pars nısfu'l-nehârı olmak üzre 25 derece 23 dakîka ile 25 derece 26 dakîka tûl-i şarkîda vâki'dir.

Cezîre şeklen beyzîye müşâbih olup şimâl-i şarkîden cenûb-ı ġarbiyye doğru bir istikâmet peydâ èderek cihet-i şimâlîsi zemânımızda Menteşe Sancağı'nı teşkîl èden Karyâ sâhilinden on iki mil mesâfede bir kanal ile tefrîk èdilmiştir.

Ada'nın tûli, tahmînen 43 İngiliz mili *(70 kilometro)* ve 'arzı Lardos burunından Monolitoz noktasına kadar 20 İngiliz mili *(32 kilometro)* hesâb olınmışdır.

Rodos, uzunluğu cihetiyle Midilli ve Sakız'dan büyük oldığı gibi 'arzen dahi Midilli'den cesîm bulındığı iddi'â èdilmekdedir.

[2] Cezîrenin sath-ı bahrdan irtifâ'ı 1240 metro raddesindedir. En yüksek noktasına Atairos ya'ni Ataviros ismi vèrilmiş; ve Güneş Ma'bûdı nâmına ahâlî-i kadîme tarafından inşâ' èdilen bir ma'bed, mezkûr cebel zirvesinde kâ'in bulınmışdır.

Atairos dağından soñra irtifâ'ları nazar-ı i'tibâre alınabilecek Akramiti ile İlya dağlarıdır ki her ikisi de şark havzasına mütevecciihdir.

Cezîrenin hâsıl èdtdiği tûl nisbetinde şimâl-i şarkîden cenûb-ı ġarbîye mümted bir takım sıra-dağlar ile yine onlardan nüteşa'ib ba'zı kollara tesâdüf èdilür. İlya dağından Atairos'a gelindikce şimâl ci-

[2*] İsporâd, lisân-ı Rûmî'de 'dağınık' ma'nâsına olarak Anadolu sevâhiline yakın bulınan Cezâ'ir-i 'Osmâniyye'ye ıtlâk olınur.

hetinden yaklaşup Akramiti cibâlinden ayrılan bir kol şimâl-i şarkî ile cenûb-ı ġarbî semtleri beyninde bir hadd-ı tabî'î hâsıl eder. Atairos dağının eteğinde vâki' olan Ambona karyesinden şimâl-i şarkî ciheti ile Rodos kasabasına doğru teveccüh edildikce irtifâ'ât-ı 'arziyye tedrîcen zâ'il olarak 'ârızalı ve fekat 'umkları az ve hafîf birtakım vâdîlere tesâdüf olınur. Sâhil yamaçları ġayr-ı muntazam şekillerde birçok yığınlardan ibâret oldığına göre bunların ormanlardan henüz ayrılup döküldiği zannedildiği gibi kuvvetli seyllere amaç olarak 'ârızalandıkları yek-nazarda añlaşılıyor; ve cezîrenin her tarafında tesâdüf edilebilen bu kabîl inkılâbâta, harekât-ı arziyye-i ahîrenin netâ'ic-i tahrîbiyyesi nazarıyle bakılıyor. Hattâ bir dağ eteğinden sâhile inildikce bir takım rüsûb u remâd, insâna hevl-nâk bir ġaleyân-ı arzîyi ihtâr ile bu âsârede seyli gidüp kalan kum yığınları hey'etine bakdırır.

[3] Rodos kasabasına gelinmeden üç mil kadar vüs'atde olup külle-yevm tevessü'den dahi hâlî kalmayan 'âkîm sâhilden dağa doğrulınca manzarasının letâfetine mukâbil sırtlarında yürimek mümkin olmayacak bir inhinâye tesâdüf edilür.

İşte bu noktadan soñra şimâl-i ġarbî cihetinden mestûr görinen ve şehre zahîr ve nâzir olan tepeye vâsıl olınur. Buraya yerliler "Sûr-ı Safâ" nâmını vérmiş ve sâhil-i bahre akup giden cihetleri cesîm taşlarla yılan-kavi kıvırılan bir yoldan 'ibâret bulınmışdır. Deñize daha takarrub edilmeden en hafîf havâlarda bile dalġa sadâları kalbe îrâs-ı havf ve fekat mürtefi'ce bir noktasında duruldıkca nazar ve kalbi bedâyi'-i tabî'iyyesinde leb-rîz-i şevķ u ġarâm eyler bir manzara-i behiştî-eser burada müşâhede olınur.

Bir inkılâb-ı müdhiş tahrîbâtına uğradığı hâlde bu mevki'in manzara-yı umûmiyyesi "Sûr-ı Safâ" ta'bîrine lâyık ve belki 'âlemde mevâki'-i lâtîfeden bilinmiş olan yerlere fâ'ikdir, dénebilür. Eger bu nokta terk edilerek şimâle müteveccih olınursa epice vâsi' olan ve beş-altı kadar yel degirmeni kuleleriye, şato şeklinde binâlarıyle bir başka letâfet kesb éden bir kum birûnına çıkılur.

Şimâlden şarka doğru yayılan lâtîf ve 'âlî bir vâdî derûnında mebnî olan şehrin en müferreh cihetleri burası sayılır.

Şuraya kadar tafsîl kılınan cevelân-ı tabî'î, Rodos'ın ġarbdan şimâle 'âid olup cihet-i cenûbîsinde dahi 'aynı 'avârız ve hattâ cenûb-ı ġarbî ve ġarb-i şimâlî taraflarında daha ġayr-ı muntazam çıkıntılar müşâhede ėdilür.

Münbit ve mahsûl-dâr Malona-Massari ovasına müntehî olan [4] Çambika boğazından Arhencelos taraflarına doğru yükselüp gelen arâzî menî' ve sâ'bü'l-mürûr mevâki'den 'ibâretdir. Arâzîdeki semeresizlik de o nispetde 'azîmdir.

Cibâl-i merkeziyyeden ayrılan bir kol buralara 'amûden uzanarak sâhilde "Milyanos" burunını teşkîl ėder.

Lindos'dan soñra Ada'nın cenûb-ı şarkîsi ve Yennâdi, Lihanya, Kataviya cihetleri ziyâdesiyle ferahlı görinür.

En cenûbî noktada kalan Katavya ile semt-i cenûb-i ġarbîyye düşen Apolakia'ya kadar üç-dört sâ'at mesâfelik mahaller, kumsal oldığı gibi bir karyeye Filâna'da tesâdüf ėdilmez. Kışın buralarını civâr dağlardan boşanan seyller istîlâ ėdüp yazın dahi bir damla su bulınmaz. Fakat Rodos'ın her tarafında görüldiği gibi bu cihetlerde taflan, çınar, serv ağaçları kesretle mebzûl ve seyr ü temâşâlarıyle göñil, bir mertebe-i safâ-yı ulvîye mevsûldır. Apolakia karyesi bir derece lâtîf ve etrâfı hoş-manzardır.

Akramiti cebelinin eteğinde kâin olan Seyyâna karyesi tarîkiyle şimâle müteveccihen ilerü gidilürse cenûbî Atairos havzasından "Ayzidoros" karyesine gelinür. Buradan Alayarma nâmındaki karyeye kadar çam ağaçlarıyle muhât, ve etrâfı hemân derelere müstevlî olan dar bir yol ta'kîb ėdilür. Apolana karyesine takarrub ėdildikce ormanlık azalup, fekat güneş bir semâ ve parlaklık bir ufuk altında kalınur.

Rodos'ın ağnâm ve mevâşîsi ekser, bu civâr mer'âlarında beslenür. İliya dağı eteğinden neb'ân ėden bir peykâr-ı lâtîf, karyenin

vasatında [5] bulınup buradan Anbuna'ya kadar feyz-nâk ve kābil-i zer' bir arâzîye geçilür. Şu var ki ekser kurâda oldığı gibi bu karye havâlîsi dahi ni'met-i zırâ'atden mahrûm ėdilmişdir.

Kataviya ile Alayarma'ya doğru bir hatt-ı istikāmetde uzanan mevāki' güzeldir.

Profilia'dan bu isimdeki karyeye doğru gelindikce çam ağaçlı ormanlar ta'kīb ėdilmeğe başlanur ki Ergibolis ile Dimilya'ya kadar müntehîdir.

Rodos'ın en cesîm ve feyzli menâbi'-i servetinden ma'dûd olan bu ormandan uzanan iki kolın biri cenûb-i şarkîye *(Malona'ya)* ve digeri Atairos'ın cenûb havzasıyla şimâl-i ġarbîde vāki' olan İliya dağına kadar ittisâlde bulınur.

Hâsılı Cezîre müstevî olmakdan ziyâde 'ârızalı ve cebelî olup alçak yerleri dahi kumsal ve çıplak ise de, dağlardan inen sularla kesb-i feyz eyleyen vâdî ve ormanları da yok degildir. Cezîre üzerinde göl, nehir veyâ devâmlı akar ırmağa filâna tesâdüf ėdilmez. Bunınla berâber tabî'at arâzî-i Cezîre, zırâ'a ve hazîne-i devlete her bâr kesb-i servet ėtdirecek bir feyz-i nümüve mâlikdir.

2
Ma'lûmât-ı Târîhiyye

Ezmine-i Esâtirye *(Rodos'ın nâm-ı kadîmi)*, Asıl ve Menşe *(Ehâlî-i Kadîme)*

[6] Rodos cezîresine nisbet olınan isimler müte'addid olup bunlardan şâyân-ı zikr olanları Güneş Muhibbesi Héliousa, Rüzgâr Adası Aéria, Yılanlı Ada Ophiousa, Pehlivânlarının Şân u Ġalebâtı hasebiyle Eklîl-i Leblâb *(Sarmaşık Corymbia)*, Sehhâr ve Bahtiyâr gibi isimlerdir. Fekat ġarîb olan, Rodos, ale'l-umûm Elsine-i Ġarbiyye ile Eski Rumca'da Gül lâfzından müştak oldığı mervî iken Rhôdes nâmının Rod *(Rod)* şeklinde imlâsıyla Fenike lisânında "yı-

lan" ma'nâsına alındığı, ve hattâ Fenikeliler Rodos'a "Yılan Adası" ma'nâsını ifâde ètmek üzre Cezîrâd Rod *(Gésirath Rod)* dèdikleri târîhce müsbetdir. Soñra Yûnânîler bunı "Gül"e nisbet ile "Rodos" tesmiye ètmişlerdir.

Fi'l-hakîka yukaruda sayılan isimler Cezîre'nin evsâf-ı tahsîniyyesi kabîlinden olup asıl ismi "Rodos"dır. Şu var ki bu ismi Osmânlılar "Rodos", Fransızlar ve İngilizler "Rod", ve İtalyanlar "Rodi", ve Hıristiyanlar "Rodos" diye telâffuz èderler. İşte bu sûretdeki telâffuzlara göre "Rodos", "Gül" ma'nâsına alınıyor ki ehl-i elsine dahi bunda müttefik-i 'aleyhdir.

Diger bir rivâyetde Lindos şehri temellerinde tuncdan masnû' bir gül gonçesi bulınmasına nazaran Ada'ya "Rodos" tesmiye olınmışdır.

Lâkin ba'zılarının zanneylediği gibi Rodos, güli mebzûl bir memleket olmayup her yerde yetişdirilen nispetde güle mâlik bulınmış ve eyüsi yine hâricden getürilmişdir.

"Rodos" isminin daha başka gördiği bir tevcîh ise, Güneş ma'bûdı "Apollon"a muzâf kılınan zakkum ağacının kesretle bulınmasına mebnî "Rodafini" [7] "Ροδάφνίτ" ta'bîr-i Yûnânîsinin muhaffefi olarak "Rodos" dènildiği ve "Rodon" nâmındaki ârûsın ikâmet-gâhı dahi"Cezîre" olmak cihetiyle bundan müştak oldığı zannèdilmektedir.

Cezîrenin ismi gibi asl u menşe'i dahi Ezmine-i Esâtîriyeye karışmış olmasından ma'lûmât-ı sahîhe beyânı 'adîmü'l-imkân bulınmış ve ism ü şöhreti ve ahvâl-i mevki'yye ve târîhiyyesi "Truva" muhârebesinden altı 'asır soñra mazbûtiyyet kesb ètmişdir.

Ba'zılarına göre Cezîre, hılkat 'âleminden beri bâkī idi ise de, bataklıklardan 'ibâret olan arâzîsi, muhibbi olan Güneş sâyesinde kurudığı ve bir takımı Ma'bûd-ı Şems *(Apollon)*ın Ada'yı meyâne-i emvâcdan çıkardığını hikâyet eyler ki bu soñraki nakle göre Cezîre'nin inkılâbât-ı bürkâniyyeden teşekkül ètdiğini ihtâr èder. Ahâlî-i

asliyyeye gelince: Ada'yı ilk evvel iskân ėden Güneşin oğulları Halyadlar ve Telkinler ve bir rivâyetde "Midillili Mākār" nâmındaki müsta'merin dört evlâdından biri, bir mikdâr ahâlî ile gelüp yerleşdiği mervîdir.

"Didvaver" ismindeki zâta Telkinler 'an-asıl Girid ahâlîsinden olup Rodos'da Yalısus şehrini binâ' ile ba'zı heyâkil rekz ėtmişler, ve el-yevm tesâdūf olınan enkāzına "Telkinler'in Âsârı" nazarıyla bakılmakda ise de, bunların Helyadlar'dan ġayrı bir kavim oldığını iddi'â ėdenler bulınmışdır. Fenikeliler Rodos'da te'sîs-i müsta'merât ėtdikleri Esâtîr-i Târîhiyye sırasında gösterilür.

Fenike Hüküm-dârı "Ayenur"ın mahdûmı "Kadmos", [8] Baş-Ma'bûd "Jüpiter" tarafından kaldırılan hemşîresi "Evropa"yı taharrîye çıkdığında Rodos'a da uğrayarak berâberinde bulınan Fenikeliler'den bir takımını "Mizo"[3*] nâmına bir ma'bed inşâ'sına me'mûr eylemişdir. Bunların Cezîre'den memnûn kalarak hem-şehrîlerinin bir kısmını daha celb ile Kamiros taraflarında sâkin oldıkları muhakkakdır. Rodos târîhini Fransızca olarak te'lîf ėden ve 'Âciz içün dahi eserleri en parlak me'hazlarımdan "Edvar Pilyoti", Fenikeliler'in ikāmet ėtdikleri kasaba dâhilinde birçok âlât keşfine muvaffak olmış ve ġālibâ bir kısmını Fransa ve İngiltere müze-hânelerine ihdâ ėtmişdir.

Kamiros kabristânının vüs'atiyle de hükm olınabilür ki Fenikeliler Rodos'da hayli müddet kalmışlar ise de, ba'zı müverrihlerin zemân ta'yîn ėdemeyerek Fenikeliler'i müte'ākib Yûnân veyâ "Plazlar"ın vürûd ėtdiğine dâ'ir vėrdikleri ma'lûmât, hükm-i evveli meşkûk bırakmakdadır. Hattâ Rodoslı müverrih "Ayeas", Rodos'ı zabta gelen "Afiklos" nâmında bir zâtın Fenikeliler tarafından tard ėdildiğini beyân ėder. Bu hâlde Rodos asılları pek mechûl olan müte'addid kavimler tarafından iskân ėdilmiş ve zemân ta'yîni içün dahi "Omer"in rivâyetine nazaran Rodoslular meşhûr "Truva" Muhârebesi'ne bile dokuz gemi ile iştirâk ėtmişlerdir. Fekat [9]

[3*] Jüpiter'in kızı. 'Akıl ile Sanâyi' İlâhesi'dir.

evâ'ilde müddet-i meşhûre sırasına geçen Lindoz, Hilisos ve Kamiros'ın Fenike müsta'râtından ma'dûd oldığına göre Cezîre'yi i'mâr ile Yûnân ve Romalılar'a bir tarîk-i istîlâ açan bi't-tabi' onlar idi, dènilebilür. Ispartalılar'ın bir kısmı olan Dorîler Rodos'a Girid'den gelüp müddet-i medîde kalmışlar ve civâr adalar ile Menteşe taraflarını zabt ètmişlerdir.

3
Devr-i Kahrımânî

Rodos târîhinin devr-i fahr-mânîsi, ahâlînin gemicilikdeki mehâretleriyle başlar. Rodoslular, Fenikeliler misillû seyâhât-ı bahriyyede şöhret almışlardır.

Rodos kasabasının binâ'sından akdem meşhûr olan Lindos şehri gemicileri Asya ve Afrika sâhillerinde pek uzun seyâhatler icrâ ètmiş ve ez-cümle "Biz on Rodoslu on gemiye bedeliz *('Ημεἰς δέκα póδια δέκα vαῦς)* sözi darb-ı mesel olmışdır. İspanya'da "Roda", Sicilya'da "Sabaris", "Gelâ"; İtalya'da "Partenub" ya'ni Napoli şehirlerini te'sis èden ve Bahr-ı Sefîd ticâreti muvâzenesini 'asırlarca muhâfazaya çalışan Rodoslular'dır.

Rodos'ın bu rüchân, bu mümtâziyyeti "Omer" ile "Pindar" gibi şu'arâ-yı Yûnâniyye'nin medâyihine dahi mazhar olarak ba'zı manzûmelerinde Baş-Ma'bûd Jupiter'in Cezîre üzerine altun yağmurları inzâl ve cevâhirle memlû hazîneler ihfâ ètmiş oldığı mezkûrdır.

[10] Yukaruda isimleri zikr èdilen Lindos, Hilisos, Kamiros şehirleri birer hükûmet-merkezi idi.

Kable'l-mîlâd 660 târîhlerinde bu üç şehir ahâlîsi tecâvüzât-ı hâriciyyeden masûn kalabilmek üzre beynlerinde ittifâk ve idâre-i mutlakalarını cumhûriyyete tahvîl ile Yalisus Hânedânı'ndan "Peritan" nâmında bir zâtı kendülerine Hâkim intihâb ètmişlerdir. Şimdiye kadar ticâret-i bahriyye ile meşgûl olan Rodoslılar, Yûnân ve

İtalyan korsanlarının tecâvüzi üzerine donanma ihzâr ve techîz ile siyâseten iktisâb-ı şân u şöhrete dahi başlamışlardır.

Mîlâddan 440 sene akdem Yûnânistân ittifâkında dâhil olarak İran'a müdâfa'a ve ba'de mu'âvenet ile Yûnânistân'ın bir çok zamânlar ġālib yaşamlarına hızmet ėtmişlerdir.

Rodoslılar "Pelopones" Muhârebâtına iştirâk ėderek bir çok yararlılıklar izhâr ėtmişler ise de; hem-şehrîlerinden iki zâtın nefy ve iclâlerine karâr vėrilmesinden müte'essir olarak ba'de Isparta tarafını iltizâm eylemişlerdi. Atinalılar'ın Cezîre'yi zabt içün bi'd-defa'ât vukū' bulan tecâvüzlerine şiddetle müdâfa'a olınmışdır.

Rodos Hükûmeti'nin ve ma'mûr olan cihetlerinin cihet-i cenûbı da bulınup şimâl ve şark taraflarının müdâfa'asız kalması ve Yûnânîler'le Îrânîler'in sıkca hücûmlar ėtmeğe başlaması üzerine Rodos şehrinin yanası tasavvur ėdilmişdir.

[11]

4
Rodos Şehrinin Sûret-i Te'sîs ve İnşâsı

Cezîre'yi iki cihetle de müdâfa'a ėtmek lüzûm-ı kavîsi hiss ėdilmesi üzerine şimdiki Rodos kasabası mevki'inde bir şehir inşâsına karâr vėrilmiş ve Mîlâddan 408 sene akdem "Hipotam" nâmında bir mi'mâr tarafından inşââta ibtidâr olınmışdır.

Rodos'ın inşâıyla diger şehirler ehâlîsi azalmış ve dâimâ buranın i'mâr ve tezyînine çalışılmışdır. Üç şehirden, Lindos şehrinin bugün bile şöhret-i kadîmesi kābil-i inkâr degilse de, Hilisos yâhûd Yalisos ile Kamiros şehirleri İskender-i Rûmî'nin Şarka vürûdından soñra ġayr-ı sükınâ bir hâle gelmişdir.

Rodos kasabasının esâsı 15 kilo-metro murabba'ından 'ibâret bir dâ'ire üzerine atılmış şimdiki kabristânlar kasaba dâhilinde bulındığı gibi mercân Sûr-ı Safâ tepeleri şehre bir hadd-ı zahr bırakılmışdır.

Şehrin tezyînâtı bir dereceye getürildi ki, içindeki heykeller, resimler ve ba'zı âsâr-ı nâdire ile şöhreti âfâka yayılup "Aristid" gibi meşâhîrin ziyâretine, medhine mazhar olmışdır. Şehir "Anfi-Teatır" şeklinde inşâ' edilerek büyût u mesâkin ve mahallât yek-digerine muvâzî bir sûretde taksîm olınmış ve bunları muhât olan burclar ve cidâr-ı âhenînler bütün şehri bir yerde mecmû'an gösterir bulınmışdı.

Müverrih "Pelin"e nazaran şehirde yüzi cesîm ve şâyân-ı [12] temâşâ ve mütebâkîsi küçük kıt'ada olarak üç biñe karîb heykel mevcûd ve mute'addid tiyatro ve encümenleri ve daha sâ'ir devâ'ir-i 'âliyyenin misl ü nazîri cihân nazarında ġayr-ı meşhûd idi. Cihet-i tefevvuk ve tezimin biri de caddelerin mehâret ile tarh u tanzîm olınması idi ki sûr dâhili her tarafdan âyîne gibi görinürdi. Cadde ortalarında merkûz nefîsü'l-manzar heykeller ile enzâr-ı temâşâ kesb-i hazz ü 'ulviyyet eylerdi. Hâric-i sûr dahi câ-be-câ eşcâr-ı lâtîfe ile muhât olup bedâyi'-i âferînâne bir manzara teşkîl eyliyordı. O zamânın Roma'sını, İskenderiyye'sini ziyâret eyleyenlerin nazar-ı rüchânları Rodos'a mün'atıf olmakla da şehrin letâfet ve 'azameti ta'ayyün eder.

Rodoslılar Atina'nın zevâline hızmetden soñra bir fa'âliyyet-i hâriku'l-'âde ile limanlarını havuzlarını tethîr ve tahkîm ile Bahr-ı Sefîd ticâretine şehri bir merkez-i 'azîm ittihâz ètdirmişlerdir.

"Istrabon" nâmındaki müverrihe göre Rodos'ın liman ve havuzları şehrin istî'âb eylediği mahal nisbetinde vâsi'idi. Muhâlif havâlarda Rodos'a ilticâ èdildiği gibi Mısır ve Sûriye hatlarına geçen sefâ'in Rodos'a da uğramağa mecbûr ve muhtâc olurdı. Bu kabîl ihtiyâcât üzerine Rodoslılar limanlarını beşe iblâğ ètmişlerdir.

Bunlardan biri, iki varoş hâricinde "Göl" ismi vèrilüp el-yevm yağmur sularıyla ta'affün èdüp duran limandır. Varoş cihetinden ilk iki değirmen arasında kumlarla mestûr kalan medhali enkâzı henüz müşâhede èdilmekdedir.

İkincisi, tersâne limanı yâhûd "Mandragi"dir. 330 metro tûl [13] ile 170 metro 'arzı olan bu limanın birinciye müntehî olmak üzre bir medhali mevcûd oldığı mervîdir. Ġālibâ bu lüzûm. Sert havâlarda Kum burunından dolaşmak zahmetli olmasına nazaran hiss ü ihtiyâr ėdilmiş ise de, bunı te'yîd ėder elde bir hüccet yokdır.

Üçüncisi gümrük limanıdır. Bunın dahi tersâne limanına muttasıl oldığı mervîdir.

Dördüncisi, Arkadya veyâ Akandia *(Parmaklık Kapu)* limanıdır.

Beşincisi, şehrin cenûbında vāki' olmak üzre bir liman idiyse de el-yevm vücûdı mefkūddır.

Rodos tersânelerine dâ'ir ma'lûmât i'tâsında bulınan müverrih Istrabon, gemi tathîrine mahsûs, dâhilde havuzlar oldığı ve şehrin şimâl-i şarkīsindeki burc ittisâlinde görilen vâsi' meydânlık ile şimdiki tersâne ciheti her hâlde havuz ittihâz ėdildiğini mevsūkan rivâyet eyleyor.

Fekat bu soñraki havuz, On Beşinci Re'îsü'r-Rü'esâ "Pier Dö Buson" zamânında hasbe'l-lüzûm imlâ kılınmışdır. "Eğri Liman" nâmı vėrilen ve bugün vücûdından eser kalmayan mahal, havuz mesâbesinde idi.

İşte Rodos'ın bu muhkem liman ve muntazam tersâneleri evâ'ilde kuvve-i bahriyyesi olan hükûmetlerin nazar-ı dikkat ve hasedlerini celb ėtdiği gibi Rodoslılar tarafından ihdâs olınan Kavânîn-i Hekîmâne-i Bahriyye Ahkâmı da zamânımız terakkiyât-ı bahriyyesine esâs olmışdır.

5
[14] Rodos Heykeli

Bu heykel 'Acâyib-i Seb'a'dan ma'dûd idi. Sâlifü'z-zikr limanlara girecek sefâ'ine irâe-i tarîk ètmek üzre fenâr hızmetini îfâ èderdi.

Baş-Ma'bûd Güneş İlâhı'na nisbet èdilerek inşâ èdilen Rodos heykeline Güneş Heykeli de dènilmekdedir. Bu heykelin sâni'i misillû irtifâ'ı 'arzı ve sâiresi hakkında haylî muhtelif rivâyât deverân ètmiş ve ağleb-i ihtimâl olarak Lindoslı "Şares" tarafından başlanup mu'âsırı "Lakis" ikmâle muvaffak olmışdır dèniyor.

Bu heykel tuncdan olarak bir milyon dört yüz yetmiş beş biñ frank masraf ile on iki sene zarfında itmâm èdilebilmişdir.

Heykel yetmiş dirsek[*] irtifâ'ında idi: Bunı bi'z-zât müşâhede èden müverrih "Pelin" dèr ki: "Güneş Ma'bûdı *(Apollon)*a nisbet èdilen Rodos Kolos'ı 'Acâ'ib-i Seb'a'nın en muhayyirü'l-manzarıdır.

"Elli altı sene ayakda durabildi; bir hareket-i arzdan devrildi; fekat hayâli henüz hârikü'l-'âdedir. Baş-parmağını az kimseler kucaklayabilür. Parmakları bi'l-umûm heykellerin parmaklarından büyük idi.

[*] Kudemâca bir nev'î mikyâs olup elli santi-metroya mu'âdildir.

[15]

'Acâib-i Seb'adan Rodos Kolosı yâhûd Güneş Ma'bûdı Heykeli

[16] Tevâzün hâsıl ètmek üzre heykel-traşın koydığı taşlar ba'zı a'zâ-yı heykelin bozulmasıyle açılan deliklerden mağâra gibi cesîm görinürdi.

Klavson inşâsı içün *(on iki sene devâm èdüp Kıral Dimitriyos'ın*[5]* *netîcesiz muhârebelerden soñra)* terk ètmiş oldığı âlât-ı esmânı olan üç yüz talan sarf èdilmişdir."

Heykel-traş, "Şaros" eserini bir mertebeye îsâl içün levâzım-ı inşâ'iyyeyi kâmilen sarf ile daha bir mikdâr tahsîsât talebine 'azm u kıyâm ètmesi üzerine i'dâm èdilmiş ve heykelin itmâmı emri yine Rodoslu olan "Lakis"e havâle olınmışdır.

Kolos hakkında müverrihînin birçok ihtilâfâtı vardır: Bir kısmı irtifâ'ı yetmiş veyâ seksen "dirsek" oldığına ve ba'zıları Yûnân ile Roma dirseklerini hesâb ile Kolos'ın otuz altı metro doksan altı santi-metrodan ziyâde yüksek idüğine kâni' olmışlardır.

Fekat asıl ihtilâf, heykel içün bir mahal ta'yîn èdilmemesinde, ya'ni Kolos'ın hangi burc üzerinde rekz èdildiği bilinmemesindendir. Ba'zılarına göre şimdiki Fenâr Kulesi'yle karşı cihetindeki Karantina Burunı'ndaki dökùntiler üzerini; ve bir takımı Tersâne Limanı medhalini; ve bir kısmı da Gümrük Limanını ta'yîn èderler. Ekseriyyet ve netîce ise heykelin "Eğri Liman" ta'bîr olınup bugün medhali örülmüş olan mahal kalıyor ki heykelin ayakları henüz bâkī olan kule üzerinde mevzû' idi.

[17] Heykelin liman ağzında bulındığı iddi'â èdilse bile soñraki rivâyete yine yaklaşılmaz. Zîrâ mezkûr kuleler mâ-beyni on metro elli santi-metro genişliğinde oldığı görilür ki otuz veyâ otuz altı metro irtifâ'ında olan bir heykelin a'zâ-yı sûfliyyesinde on bir veyâ on iki metrodan ziyâde ayrıma olmaz. Bundan mâ'adâ Kolos her nerede mevzû' bulındırılmış olsa, yine ihtiyât ve hakîkat hâricine çıkılmış olur.

[5]* Makedonya hükùm-dârlarından idi.

Bir def'a, heykelin iki ayağı var mıydı? Ayırılmış ve gerilmiş mi duruyordı, buralarını añlamak lâzım gelir. Kable'l-Mîlâd ikinci 'asırda yaşayan müverrihînden İstanbullı "Filon", heykeli görmek içün Rodos'a kadar gelmiş ve yazdığı târîhde Kolos'ı yalñız bir beyâz mermer üzerinde kā'iden tasvîr ėdilmişdir. Bu şekli, ya'ni heykelin iki ayağı muttasıl olarak durdığını, Şövalyelerin Baş-Vekîl Müsteşârı "Kāiverzen" dahi "Târîh-i Asr"ında kabûl ve tasdîk ėtmişdir.

Hakīkat-ı hâlde ise mezkûr heykel "Eğri Liman" medhalinde bulınmış ve beş limana nezâret ile vechesi güneşe karşı durdırılmışdır.

Bir az soñra dahi görileceği vechile heykel, hareket-i arzla devirildikden soñra ayak üzerine kaldırılamamış ve 'Arablar'ın Rodos'a vürûdına degin etrâfı bir sûr ile çevrilerek muhâfazasına çalışılmışdır.

'Arablar heykel enkāzına ta'accüble berâber Marmaris sâhiline nakl ile mecmû'ından dokuz yüz deve yüki tunc hâsıl ėderek Hamaslı bir Mûsevî tâcirine fürûht ėtmişlerdir.

Fransızlar tarafından Amerika Hükûmeti'ne ihdâ ėdilen Valium, "New-York" [18] şehri limanı medhalinde fenâr hızmeti îfâ ėden heykel-i cesîm, Rodos Kolosı'nı tanzîr fikriyle i'mâl olınmışdır.

6
İnkılâbât-ı Siyâsiyye

Emr-i ticâretle müştağil bir kavim içüb dâ'imâ nazar-ı i'tibâre alınacak olan cihet, hem-civârı ile münâsebât-ı hasenede bulınmak ve muktezâ-yı menâfi' hareket ėtmekdir.

Şövalye ve Osmânlı istîlâsına kadar, Rodoslılar bu kānûn üzre hareketde bulınup, fekat Cezîre'nin şâmil oldığı iki yüz biñ nüfûsı i'âşeye kâfi arâzî olmamasından hârice meylile müsta'merât peydâ-

sına, ve hukūk-ı ticâriyyelerini muhâfaza içün fa'âl ve muntazam donanma ihzâr ve inşâsına mecbûr olmışlardır.

Bir de Bahr-ı Sefîd'de ticâretle meşgūl olan akvâmın kesreti hasebiyle herkes içün bir meydân-ı istirkāb açılarak müte'ākıben inkılâbât-ı siyâsiyyenin zuhûrına bâ'is olmışdır.

"Pelopones" Muhârebesinden soñra Rodos'da 'avâm u havâss fırkaları arasında bir mübâyenet-i efkâr hâsıl olarak biri Isparta ve biri Atina Hükûmetine tarafdâr olmışdır. Mîlâddan 396 sene mukaddeminde Atina donanması Rodos limanlarına dâhil olarak Ispartalılar reddėdildi. Atina İttifākı beş sene kadar devâm ėtmeden Rodoslılar Isparta Hükûmetine meyl ile Atinalılar'a ızhâr-ı bağz u 'udvân ėdenler dahi Atina'nın [19] Isparta'ya çaldığı bir ġalebe-i bahriyye üzerine tekrâr Atina hegemonyasına[6] dâhil oldılar.

Bu ittifākın dahi hayrı görilmeyerek Atina'ya düşmen olan Tebaylar'la ittifāk ėdilerek 'umûmî bir muhârebe ėdilmişdir. Vāki'ā Rodoslılar Atina boyundurığından kurtularak serbestî-i ticâret ve idârelerini muhâfazaya muvaffak olmışlar ise de, muhârebeye dâhil ėdilen donanma kâmilen zedelenmiş ve 'askerce o nisbetde telefât vukū' bulmışdır.

Yigirmi sene kadar devâm ėden sulh esnâsında umûr-ı dâhiliyye ıslāh ėdilebilmiş ise de havâss u 'avâm fırkaları arasındaki burûdet-i efkâr izâle olınamamışdır.

Bu ġalebenin 'Avâm Fırkasında kalması üzerine Havâss takımı "Halikarnas" "Menteşe" Hükûmeti Kıralı "Mozol"a ilticâ mecbûriyyetinde bulındı. Kıral Mozol ise be-ġāyet dessâs bir siyâsî oldığından hîç bir tarafa ser-rişte vėrmeksizin gelüp bağteten Cezîreyi zabt u istîlâ ėtdi. İdâre-i Hükûmet bir nev'î Eyâlet hükmine geçirilerek Rodoslılar kendi kendilerini kayd-ı esârete düşirdiler. Hattâ Kıralın vefâtına değin servet ve ticâret-i mahalliyyeden bir eser kalmamış

[6] 'Gerek harb ve gerek sulh esnâsında mūttefik olan Hey'et riyâsetini kazanmağa Yūnânîler'ce "hegemonya" dėnūrdi.

ve ahâlî iş bulmak üzre hicrete bile başlamışdı. Ba'de bu hâlin devâmı memleketin büsbütün harâbını mûcib olacağı mülâhaza edilerek 'asker ve donanma ihzârıyle hukûk-ı idâre ve ticâretin muhâfazası emrine teşebbüs edildi. Bu ise Menteşe Hükûmetinden intikām ahzıyle mümkin [20] olabilecekdi. Bu cesâret 'askerden ziyâde ahâlîye de sirâyet ederek 'umûmî bir ġayret ve ittifāk ile Rodos donanması "Halikarnas" "Bodrum" limanını zabta me'mûr edilmişdir. Lâkin zevcinin vefâtı üzerine vaktini mâtem ile geçireceğine zâhib olınan Kıraliçe "Artemis", limanına dâhil olan Rodos donanmasını ihrāk ve 'askeri kılıncdan geçirdikden soñra donanmasıyle de Rodos pîş-gâhında görinmişdir. Bî-çâre ahâlî ise tāk-ı zafer ve çiçeklerle müzeyyen olarak limana 'avdet eyleyen donanmayı kendi gemileri farz eyleyerek sevinç ile sâhile koşuşdılar ise de, Artemis mücerreb ve eski bir kumandan gibi 'askerini der-hâl karaya dökerek şehre muzafferen dâhil olmışdır. Kıraliçe ba'zı Ümerâ-yı 'Askeriyye ile birçok mu'teberânı, teşkîl ètdiği Dîvân-ı Harb'de şedîden muhâkeme ile i'dâm ètdirmiş ve bu muzafferiyetini tezkâr içün Rodos'da iki heykel i'mâl ve rekzini emreylemişdir.

Heykelin biri Rodos'ın toprakla imlâ èdildiğini ve digeri Kıraliçe'nin düşmenine kızgın bir demir irâ'e ètmekde oldığını musavver idi ki, Rodoslılar bu iki heykeli kan ağlayarak kemâl-i keder ve esefle inşâya mecbûr olmışlardır. Bu iki heykele soñradan nasılsa 'ma'bûd' nazarıyle de bakılarak bir haylî müddet muhâfaza èdilmiş ve etrâfına bir dîvâr çekilerek mevķi'e "Abaton" ya'ni "Mümteni'ü'l-Vusûl" nâmı vèrilmişdir.

Ağniyâ, bu muzafferiyyetlerinden bi't-tabi' memnûn olmışlar ise de yine ecnebî müdâhelât ve tazyîki altında kaldıklarını mülâhaza ile 'avâmı ittifāka da'vet ve muğber olanlarını taltîfe ġayret ètdiler. Bu sırada Yûnânistân, yine birtakım vekāyi'-i fecî'aya ma'rûz olmışdı. Rodoslılar'ın bahren olan mahâretleri [21] o zamânlarda ziyâdesiyle takdîr èdilmiş oldığı içün gerek Atina ve gerek Makedonya Hükûmetleri ittifāklarına da'vet èdilmekden hâlî olmayorlardı. Makedonya Hüküm-dârı Filib her ne kadar ikdâm ètmiş ise

de, Rodoslılar meşhûr Demosten'in haklarında îrâd ètmiş oldığı bir nutuk me'âline aldanarak Atina İttifâkı'nı kabûl ètdiler. Bu vâkı'a Kable'l-Mîlâd 351 senesinde cereyân ètmekde idi. Kıral Filib Yûnânistân ve havâlîsinde muhâsara ve zabt eylediği şehirleri tahliye ile sulha yanaşmış; ve fekat gerek Atina'dan ve gerek Rodoslılar'dan ahz-ı sâr èdilmesini mahdûmına vasiyyet ètmişdi.

Filib-zâde Büyük İskender Asyâ muhârebâtına başladığı sırada Rodoslılar'ı itâ'at ve inkıyâde da'vet ètmiş ve ahâlî bu zâtın harb u darbdaki mahâretini mülâhaza ile bir istîlâya uğramadan itâ'at eylemişdir.

İskender-i Rûmî, Rodos donanmasını bir derece daha tahkîm etdirerek "Tir" şehri ile İskenderiyye limanının muhâsara hızmetlerinde isti'mâl ètmişdir.

Cihân-gîr İskender'in vefâtında Rodoslılar istiklâlî-i idârelerini te'mîn ile yeñiden şöhret kazanmağa başlamışlardır. Ve Tir ile İskenderiyye şehirlerinin tahrîbinden soñra Bahr-ı Sefîd'ce Rodos'ın bir mersâ-yı ticâret hâlinde kalması, enzâr-ı ecânibde hissiyyât-ı hasımâne tevlîdine sebeb vèrdiği gibi, Sinob Hükûmeti'nin açıkdan açığa nazar-ı hased ve rekâbetini müstelzim olmışdır. Rodoslılar içün bir ikinci düşmen daha var idi ki, birinciye nazaran o kadar ehemmiyyetli degil idi. Sûriye hüküm-dârlarından İkinci "Metridat", İskender'in vefâtından soñra Anatolı kıt'asını kâmilen zabt ile Sinob hudûdına kadar dayanmış idi.

[22] Sinoblılar bu düşmen-i kavîye ġalebe çalmak içün Rodos Hükûmeti'nin ittifâk ve mu'âvenetine muhtâc idi. "Metridat"a müttefikan irâ'e olınan kuvvet, Sinob ile Rodos istîlâsı içün beslediği fikirleri boşa çıkardığı gibi istîlâ erdûsını dahi Mar'aş taraflarına kadar çekmeğe mecbûr oldı.

İskender'in vefâtıyla Makedonya'da kırallık èden "Antiġon" bu sırada Asya'ya tecâvüzle Ġazze civârında Metridat'a henüz ġalebe çalmış olan Batlome'ye tesâdüf ètdi. Mısır erdûsına mukâbeleye

yelñızca muvaffak olamayacağını hesâb ėderek Rodoslılar'la ittifāk ėtmeğe sâ'î oldıkda, bunlar Mısır'la olan münâsebât-ı ticâriyyelerini kesr ėtmeyerek cevâb-ı redd i'tâsında bulındılar. Antigon ba'de Sûriye Hüküm-dârı ile müttefikan Mısır üzerine hücûm ėderek bir muzafferiyyet kazandı. 'Akabinde oğlı Dimitrios kuvvetli bir erdû ile Rodos'ı zabta me'mûr ėdildi. Bu zât kal'a ve kişverler feth ve muhâsarasında gösterdiği mahâret ve fa'âliyyet ile zamânın en nâm-dâr kumandanlarından ma'dûd idi. Düşmenin kuvvetiyle berâber Kıral-zâdenin mahâreti Rodoslılar'ca takdîr ėdilerek emr-i müdâfa'aya çoluk-çocuk bütün ahâlî mecbûren sevķ ėdilmişdi.

Belânın daha büyüğü, Rodos'ı bir hazîne-i 'âlem farz ile çapul ėtmeğe heveslenüp, gelen yüzlerce korsan gemilerine müdâfa'ada bulınmak idi.

Dimitrios 'askerini karaya dökmeği müte'ākib, sûrı muhâsara ve varoşları ta'mîr olınan mahallâtı yağmaya başladı. İki taraf, senelerce uğraşdıklan soñra muhârebeye bir müddet fâsıla vėrildi. Dimitrios'ın "Helepolis" nâmını vėrüp muhâsarada isti'mâl ėtdiği cesîm bir top hakīkaten 'acâ'ibden [23] sayılabilürdi. Müverrih Didor'ın rivâyetine göre bu cism-i âhenîn murabba'ü'l-şekl olup her bir vechesi elli dirsek *(25 metro)* cesâmetinde idi. Topın altı, kalın dirseklerle örülmüş ve demir kamalarla bağlanmış idi. Dokuz tabakaya münkasım olan bu 'harb makinesi'ni 34 kişi isti'mâl ėderdi. Dimitrios her bir âlet-i harbını fā'idesiz görmesi üzerine bu topı îcâda bi'z-zât çalışmış ve bunın da te'sîri görülmediği hâlde muhâsara erdûsını kaldırup getürmek fikrinde bulınmışdı.

Rodoslılar ise biñlerce okkalık bârûd[7*] ile atılacak olan topın tahrîbâtına mukāvemet ėdebilmek üzre kilîsâ ve tiyatro gibi binâları yıkup enkāzıyle dâhilden bir ikinci hadd-ı müdâfa'a vücûde getürmişlerdi.

[7*] Bundan maksad yağlı paçavra olup bârûdın şüyû' ve isti'mâli Ba'de'l-Mîlâd 1287 ve 685 târîh-i hicrîsidir.

Vaktâ ki harbe ibtidâr ėdildi, evvelâ kal'aya küllî hasâr ėdilmiş ise de, topın sarsıldısından eñ ziyâde Dimitrios erdûsı zarâr görmiş ve hemân âteşi keserek donanmayı isti'mâle başlamışdır. Mahsûrîn kazandıkları vakit ile harâb yerleri termîm ėderek müdâfa'aya kemâ-fi's-sâbık ihtimâm ve aralıkda hücûm ėtmekde idiler.

Rodos muhâsarası bütün cihânın nazar-ı dikkat ve merhametini celb ėtmiş oldığı içün te'lîf-i beyne çalışmak üzre Yûnânistân'dan ve daha sâ'ir mahallerden müte'addid meb'ûslar vürûd ėtmişdi. Hâlbuki Mısır hükûmeti Rodoslılar'ın mukaddemki kadr-şinâslıklarını unutmayarak hafiyyen 'asker ve mühimmât ve erzāk göndermeden hâlî olmadığı sebebiyle mahsûrîn sulha yanaşmayıp [24] muttasıl müdâfa'a-yı vatan emelinde bulınıyordı. Hattâ bu aralık şehre dâhil olan birkaç biñ Makedonya fedâ'îsi kâmilen kılıncdan geçirilmiş ve ėrtesi gün erdû halkının 'umûmen hücûm ėtmesine Dimitrios emir vėrdirecek kadar iğzâb ėdilmişdir.

Ma'a-mâ-fîh Dimitrios bu soñ hücûm ile de bir zafere müyesser olamadı. Nihâyet Hükûmât-ı Mütecâvire'nin tavassutları üzerine Rodoslılar'ın istiklâli muhâfaza olınmak; ve Makedonya Mısır'la muhârib oldıkca mu'âvenetde bulınmamak şartlarını hâvî bir Mu'âhede-nâme imzâ ėdildi. Ve Rodos olarak Makedonya'ya ahâlîden yüz kişi i'zâm kılındı. Mîlâddan 304 sene akdem 'akd olınan bu Musâlaha-nâme'ye bir hâtıra olmak üzre Dimitrios muhârebede isti'mâl ėtdiği makineleri hâliyle terk ėtmiş ve esmân-ı bâliğesiyle bir heykel rekz ve inşâsını taleb ėtmekle, meşhûr Kolos heykeli bu vesîle üzerine rekz ėdilmiş, ve mesârif-i inşâ'iyye olarak 300 talan veyâ, 1.725.000 frank ve yâhûd 8.625.000 ġuruş sarf ėdilmişdir.

Dimitrios'a şeref vėrir bir vākı'a-yı diger ise, Rodoslı ressâm-ı meşhûr "Protojen"e ėtdiği iltifât ve himâyetdir. Şöyle ki: Ressâm, varoşların birinde kâ'in bağçesinde bir avcının okları altında kalan Yalisos şehrini tersîm eylemekde oldığı, Dimitrios'a haber vėrildi. Hâlbuki erdû efrâdı her tarafa çapul ėtmekde oldığından Ressâmın da aralıkda telef ėdilmesi melhûz idi.

Dimitrios ise Ressâmın şöhretini zâten işitmiş ve kemâl-i mahârete meftûn bulınmış oldığı içün huzûrına celb ile şöyle bir muhâverede bulınur:

[25] – Vatanın şöyle bir tehlikeli zemânında bî-kayd olarak nasıl resim yapmağa devâm ėdiyorsın?

Ressâm: – Siz Hükûmetimize karşı i'lân-ı harb ėtdiñiz. Sanâyi' erbâbı mazhar-ı himâyetiñiz olacağından dâ'imâ emîndir.

Şu cevâb-ı hakîmâne üzerine Dimitrios Ressâmı taltîf ile hânesini tecâvüzden vikâye içün bir mikdâr 'asker ikâme ėtdirmişdir.

Protojen'in yapmakda oldığı resim dahi ġarîb olarak itmâm ėdilmişdir. Resmin kenârına cûşa gelerek ağzında köpükler peydâ olmış bir köpek resmi irâ'e ėdilmek lâzım geldiği hâlde, Ressâm buña bir dürlü – hattâ rivâyet sahîh ise – yedi seneden berû muvaffak olamamakda idi. Maksad ise köpeği tasvîrden soñra ağzında köpükleri lâyıkıyle tecessüm ėtdirmek idi. Bu muvaffakiyyetsizliğine hiddet ėdüp duran Protojen, birgün elindeki süngeri resim bezi üzerine atar ve tesâdüfen köpeğin resmolınan ağzına isâbet ėtdirir ki Ressâmın köpekde ârzû eylediği o hâl-i ġazab ve tevehhür tabî'atıyle kemâliyle vücûd bulur.

Rodos ahâlîsi belâ-yı muhâsaradan soñra yine meslek-i ticârete sülûk ėderek, ve hengâm-ı felâketde kendilerine mu'âvenet eyleyen muhiblerine birtakım nefîs hediyeler göndererek eski şân u kuvvetlerini i'âdeye muvaffak olmışlardır. Lâkin çok zemân geçmeden Kable'l-Mîlâd 220 senesinde şiddetli bir hareket-i arz vukū' bularak memleketi yeñi başdan harâb ėtmiş ve Kolos heykeli dahi bu hareketde devirilmişdir.

Mısır Hüküm-dârı Batlome, bu def'a dahi i'ânede Yûnân şehirleriyle [26] rekābet ėderek küllî zahâ'ir göndermiş ve Rodos tüccâr sefînelerinün Mısır'ca liman ve sâ'ir rüsûmdan ma'fûvv tutulmasını emreylemişdir. İ'ânenin bir kısm-ı a'zâmı Heykeli ta'mîr ve tekrâr îkā'da hasr ėdilmek istenilmiş ise de Güneş Ma'bûdı'nın bir mu'ci-

zesi, bu fikre mâni' olmış, ve fekat hakîkat-ı hâlde ümerâ, i'ânât-ı nakdiyyeyi beynlerinde taksîm içün mezkûr ma'bûd râhibesine o yolda bir mu'cize tasnî' ètdirmişdir.

Rodoslılar şu felâketi dahi nice akdem ve mesâ'î ile geçişdirdikden soñra Romalılar'ın zuhûrı ile yine bir siyâset akındısına tutıldılar. Vâkı'â Romalılar bahren o kadar kuvvetli olan Rodoslılar'ı ittifâklarında bulındırmakla berâber zevâl-i idârelerine, ticâretden men' ètmekle hızmet èderek, daha sarîh bir tecâvüzde bulınmadılar. Lâkin ne çâre ki Kartajalı Anibal'ın donanma ve erdûlarını imhâya en ziyâde Rodos donanması âlet èdilerek servet-i hükûmetleri mahv èdilmiş ve mükâfaten aldıkları Karaman havâlîsi yine Romalılar'a kapdırılmışdır. Ba'zı müverrihler Romalılar'ın bu hatt u hareketlerini muâheze ve bir fırtına bulutı gibi etrâfı istîlâya meyyâl olan Roma'ya hükûmât-ı sâ'ire ile bi'l-ittifâk müdâfa'a èdilmediğine te'essüf eyliyorlar. Zîrâ Sûriye Hükûmeti, ġâlib Romalılar tarafından mukâseme èdildiği vakit, Rodoslılar kuvvetli ve zengîn farz èdilerek bir hıssa-i fâ'ikaya nâ'il èdilmedikleri gibi bir müddet soñra istiklâlî idârelerinin mahvına Roma kânûnları hükm èdilmiş ve Yûnân akvâmının gözlerine çekilen perde misillû Roma Senatosı'nın tedâbîr-i hafiyyesi mevķi'-i icrâya konılmışdır.

Makedonya Hüküm-dârı'na tervîc olınan "Antiyogos"ın [27] kerîmesinin, Rodos donanmasıyla nakl èdilmesi üzerine Senato a'zâsı muğber olup i'lân-ı harbe bir vesîle aramağa başlamışdır. Evvelâ perde altından Lisisalılar isyâna teşvîk èdildi. Senato Meclisi Rodoslılar'a "Lisisalılar size teb'a degil, müttefik olmak üzre terk èdilmişdi" dèmekden çekinmedi. Ve Roma kumandanlarından Marçios'ın Yûnânistân'da kazanmış oldığı bir muzafferiyyet haberinin alındığı gün Lisisa ile Karaman havâlîsinin Roma nâmına zabtı i'lân èdildi. Rodos hükûmeti şu dakîkaya kadar Roma'ya mu'âdil tanıldığı gibi rakîbe de mâlik degil idi. Senato Meclisi'nin evvelki haksızlığı üzerine Makedonya tarafı resmen iltizâm èdildi. Halbuki Yanya ve Makedonya Hüküm-dârı Perse'nin Paul Emil tarafından mağlûb èdilmesi üzerine Rodoslılar Roma'ya îfâ-yı tebrîk içün bir

meb'ûs gönderdiler. Roma, meb'ûsı kabûl şöyle dursun, prese ile hafiyyen ve ba'de 'alenen ėdilen ittifāk neticesi ne vehâmete müncer olacağını işrâb ve ihtâr eylemiş; ve çok geçmeksizin Rodoslılar'ın sâhilden Anatolı'daki müstemlekâtı kâmilen zabt, ve Roma memâlikine ilhāk ėdilmişdir. Zâten o zamânda mevcûd olan akvâmdan, ez-cümle Kartaja, Mısır, Sûriye, Makedonya hükûmetleri zabt ve tahrîb ėdildikden soñra Rodos'ın istiklâlî-i idâresinde bekāya intizâr müstehîl idi. Nitekim Rodos şehrinin serbest bir Roma müsta'meresi makāmına geçirildiği haberi bir meb'ûs tarafından Hükûmete îsâl ve teblīğ ėdildi. Rodos, Roma himâyesine alındıkdan soñra Senato emriyle birçok muhârebelere iştirâk ėtmiş ve hazînelerini o yolda tüketmişdir.

[28] Kayser Sezâr'ın Kable'l-Mîlâd 44 senesinde katlinden soñra İskender Hükûmeti misillû Roma kumandanları me'mûr bulındıkları vilâyetlerde i'lân-ı istiklâl ėtmişlerdi. Bunlardan "Brutus", "Kasios", Sûriye cihetlerinde 'āsī tanınmışdı. Kayser'in intikāmını almağa çalışan Antuvan ve hatîb-i meşhûr "Siseron"ın dâmâdı "Dölâbilsıla" Rodoslıları Kāsios 'aleyhine teşvīk ėtmişdi.

Kāsios ise bir mikdâr 'asker, donanma ile şehri zabt ve emvâl-i ahâlîyi yağma ėtdirmişdir. Mu'teberândan ba'zılarının Kilîsâ ve âsâr-ı 'atîkanın muhâfaza olınması recâsına mukābil Kāsios'ın: "Size yalñız güneşinizi bırakacağım" yolunda cevâb vėrdiği meşhûrdır.

Memleket başdan başa harâb ėdildiği gibi mu'teberândan elli altmış kimsenin boyunları urılmışdır. Kable'l-Mîlâd 42 senesine tesâdüf ėden bu istîlâda idi ki şimdi "Vatikan" Sarâyı'nda bulınan "Lâkon" Locası ve Napoli Müze-hânesi'nde gōrilen "Karnesi" Boğası ve Rodoslı Ressâm-ı meşhûr Protojen'in bir levha-i mahâret-peyvesti ve "Betus" nâmındaki kalem-şikârın nukūş-ı ma'deniyyesi ve Venedik'de San Marko Kilîsâsı'nın kapusı üzerinde duran tunçdan ma'mûl Dört Atlı Heykel ve daha sâ'ir âsâr-ı nâdire ki mec-

mû'ına 42,500 000 frank kıymet tahmîn ėdilür. – Kâmilen İtalya'ya nakl ėdilmişdir.

Rodoslılar bir sene soñra da Antuvan'ın teşvîki ile meşhûr Oktavios 'aleyhine bir donanma techîz ve sevķ ėtmiş olmalarına mukābil _____?* tarafından mükâfât olarak vėrilen Andros, Kaşot ve sâ'ir cezâ'ir-i saġīre [29] istirdâd ėdilmişdir. Rodos şehri beş-on sene böyle harâb kaldığı hâlde meşhûr Oktavios ile ehl-i Yehûd hüküm-dârı Büyük "Heredod"ın Rodos'da vukū' bulan mülâkātlarıyle şeref kazanmış ve bir rivâyetde Hüküm-dâr-ı Müşârü'n-ileyh, "Güneş Ma'bûdı"nı musavver olan heykeli tekrâr inşâ'ya çalışmışdır.

Bundan soñra servet-i mahalliyye tedrîcen artmağa başlayarak ticâret-i mahalliyye için kavî mecrâlar tedârik ėdilmiş ve Roma ise 'âlemde bir Merkez-i Vukū'ât olup kalmışdı. Hattâ Roma'ya erzāk-ı lâzıme Rodos'dan gönderilmeğe başladığı gibi Ogüst'in müsâ'adesiyle Şarkda seyâhate çıkan meşhûr "Tiber" dahi Rodos'da bir müddet ikāmet eylemişdir. Tiber, Cezîre'nin vasatlarında bir mevķi' intihâb ile Roma züvvârından ba'îden yaşamağı ârzû ėtmiş ise de, yedi-sekiz seneden ziyâde kendine râhat vėrilmemiş ve bu hengâmda Hazret-i 'Îsî Aleyhi's-Selâm'ın Kudüs'de irtihâli haberi ise bütün 'âlemi işġāle başlamışdır.

Fekat Rodoslılar'ın dost veyâ düşmenleri yine Romalılar olmak lâzım gelirdi. Bir böyle 'ibâre Roma'nın 'akd ėtdirdiği Mu'âhede'ye de derc ėdilmişdir. Mezkûr Mu'âhede-nâme'nin diger bir şartı da Rodos donanmasının, Roma memâlikine, 400 istâd[8]* mesâfeden takarrub ėtmemesi idi.

Ogüst, bu kadar tazyīkâtın soñı hayır çıkmayacağını añlayarak Rodoslılar'a tekrâr müsâ'adâtda bulınmışdır. Lâkin yine Roma Hüküm-dârlarından "Neron" Rodos'daki ma'âbid ve hazâ'ini tahrîb ve ġāret ile Kuds-i [30] Şerîf'den Roma'ya 'avdet eylemek üzre

[8] * Yûnân kadîm mikyâsâtından olup 184 kilo-metro murabba'ındaki vûs'ate ıtlāk olınur.

* Silik olduğu için okunamıyor.

olan "Vespasien" nâmındaki kumandanına Cezîre'yi zabt ètdirerek ve İsporat Adaları'ndan 'ibâret olarak teşkîl èdilen vilâyete makarr-ı idâre ittihâz ètdirilmişdir.

Romalılar bu def'aki istîlâları esnâsında Rodos Kavânîn-i Bahriyyesi'ni kabûl ile ahkâmını tatbîke başlamışlardır. İşte bu vâkı'adan soñra Rodos'ın beyne'l-milel bir ehemmiyyeti kalmayup Roma memâliki arasında bir nokta olarak bırakılmış, ve âsâr-ı 'atîka ve nâdiresi iki yüz yigirmi iki hareket-i arzına nisbetle daha şedîd olarak Ba'de'l-Mîlâd 155 zelzelesi ile büsbütün harâb olmışdır. Bu sırada Roma Hükûm-dârı bulınan zâhid "Antonin", bir meblâğ-ı cesîm ihsân ile şehrin ta'mîr ve tecmîline himmet ètmiş ise de, 23 sene soñra 'ayni şiddetde bir felâket daha vâki' olarak memleketi yeñi başdan ber-bâd ètmişdir.

Hattâ mervîdir ki, bu felâketin yevm-i zuhûrında tabî'ate âni bir sükûn 'ârız olmış; kuşlar ötmez, yaprak oynamaz, deñiz süd-limânlık olmış ve sâhilden sular çekilmiş, liman kurumuş; mekâbir kendiliğinden açılmış, emvât dışarı atılmış, büyût ve ma'âbid alt ve üst olmış; insân ve hayvân telefâtı hesâb ve tahmînden hâric bulınmış idi. Bu felâketi dahi bir 'asır müte'âkib Jermanya akvâmından bir alay Got 'askeri bir fırtına gibi Cezîre'ye gelüp istîlâ, ve henüz ma'mûriyyetine çalışılan şehri pâyimâl ve yağma ètmişlerdir. Roma Hükûm-dârı "Kalved" işte bunları 268 de te'dîbe muvaffakiyeti üzerine Gotik, " 'Arabların hatt-ı kûfîsi gibi" unvânını ihrâz eylemişdir.

Ba'de Rodos Mîlâdî 612 senelerinde Şark [31] İmparatorlığı idâresine geçerek, bir aralık da 'Arab korsanlarının muhâcemâtına ma'rûz olmışdır. Hazret-i Mu'âviye İstanbol'ı muhâsara ile meşgûl oldığı sırada yedi yüz pâreden 'ibâret olan donanmasını Kâşif Bahr-ı Cinâda kumandasıyla Rodos burcları altına sevk ètmişdi. Ahâlî bî-taraf kalarak yalñız muhâfızların cüz'î bir müdâfa'asından soñra kal'a, 'Arablar'ın yed-i zabtına geçmişdir.

Bu vâkı'a Mîlâdın 653 ve Hicretin 31 inci senesine müsâdifdir. 'Arablar'ın Rodos'dan ne târîhde çıkdıkları mazbût degil ise de, donanmalarının Antalya limanında furtınadan harâb olup Mîlâdî 679 senesinde Sûriye'ye 'avdet ėtdikleri vakte nisbet ėdilür. Bu hâlde 'Arabların Rodos'da müddet-i ikāmetleri yigirmi altı seneye bâliğ olur. Bir de Rodos'ın kolayca terki, Hazret-i Mu'âviye'nin Dördünci Kostantin ile olan Mu'âhede-nâme şerâ'itine binâ'en îcâb ėtdiği ve yâhûd yine 'Arab korsanları tecâvüzâtı men' ėdilmek üzre Cezîre'nin "Yezîd" tarafından İkinci Jüstinyanus'a ihdâ ėdildiği melhûzdur. Bu karışıklıklar arasında Rodos pek çok zâyi'âta uğramışdır. Nihâyet "Delkavo" nâmında Cenevizli bir müteġallib, 'Arab korsanlarıyla bi'l-ittifāk İsporat Adaları'nı zabt eylediği bir sırada Rodos dahi yed-i teshîrine geçmişdir. Fekat bu zât, Hükûmetini eyüce takrîr ve tahkîm ėtmeksizin Rodos Mîlâdî 1309 ve Hicrî 707 senesine doğru "Şövalye" nâmını alan Ospitalyeler tarafından zabt ėdilmiş ve merkūme yalñız Lindos ile Katavya [32] arasında kalan mevāki' ve İstanköy, Kalimnoz, Leryoz cezîreleri içün birer mikdâr vėrgû i'tâsı karârlaşdırılmışdır.

7
'Âdât - Mezheb - Ma'îşet - San'at - İdâre-i Hükûmet - Meşâhîr

'Âdât ve ahlâk-ı kadîmelerindeki sebât ve metânet-gîri ile Rodoslılar ebedî bir mevki'-i takdîr ve istihsân kazanmışlardır. Ve cüz'î bir cemâ'at ile Cezîreyi senelerce müdâfa'a ve kuvâ-yı bahriyyelerini sâ'ir milel ü akvâmın muvâzene-i siyâsiyyeleri istikrârına hasr ėtmiş olmalarını ba'zı müverrihîn misillû, biz de Rodoslılar'ın metânet-i ahlâkına mîzân 'addėderiz. Memleket müdâfa'ası kānûn ve kuvve-i zabıtadan ziyâde a'dât ve ahlâkın muhkem oldığına delâlet ėtdiği gibi Cezîreyi iskân ėtdikleri târîhden bir müddet soñra Rodoslılar'ın şekl-i idârelerinde, ma'îşet ve mesleklerinde görilen tağyîr-i 'azîm, kānûnlarına 'âid bir hatâ idi. Bunınla berâber Ro-

dos'ın bahren ve siyâseten kazanmış olduğu şükûh ve şöhreti bir başka nokta-i nazardan muhâkeme ile ahlâk ve 'âdât-ı kadîmeleri bahsine girişelim. Çünki Rodos'da fa'âl, san'atkâr, sâbit ve sâdık, sâbir ve sâhib-i merhamet olarak tanıyacağımız ehâlî, hırs u tama', câh u menâfi'-i şahsiyye 'uğurunda pek çok zemânlar ecnebî boyunduruğı altında kalmış ve dâhilen dahi ber-devâm olan ihtilâlât yüzinden servet-i ticâret ve âsâyiş-i memleket bir karârda devâm edememişdir.

Devr-i Kahrımânî meşâhîrinin ba'zı kendilerini birer Allah mertebesine [33] tanıtdırmağa çalışmış müteğâliblerin ehâlîye kabûl etdirdikleri usûl ve 'âdât, vakte göre ma'zûr görilmek lâzım gelir ise de; idâre-i siyâsiyyelerince ecânib nazarında peydâ olan muvâzenesizliği; Fenikeliler'in, Yûnânîler'in ve hattâ Îrân ve Makedonyalılar'ın vakit-be-vakit tecâvüz ve istîlâlarına uğramakdan doğrultmak mümkin olamamışdır. Bunınla berâber Mısır ve Sûriye gibi ve Bizans ve Yûnânistân gibi Rodos'a nispetle daha cesîm ve kavî olan hükûmetlerin Rodoslılar'ı her ân ve zamân ittifâklarında bulındırup ümerâ-yı bahriyye ve kavânîn mevzû'alarından istifâdeye çalışmaları Rodos ehâlîsinde takdîr olınacak bir meziyyet ve memdûhiyyetin vücûdını müsbetdir. Binâberîn tavr u hareketlerinde görilen sükût ile hilm u tevâzu'ları, yolda ağır hareketleri ve tiyatrolarda samt ile dikkatleri müverrihîn-i kadîme nazarında Rodoslılar'ın pek ziyâde medh ü senâ edilmelerini mûcib olmışdır.

Rodoslılar'ca şu üç derecedeki 'âdet, ziyâdesiyle mer'î ve cârî idi:

Birincisi: Traş olmamak

İkincisi: Evlâd pederinin dînini tesviyeye mecbûr tutılmak.

Üçüncisi: Şehir dâhiline cellâd sokmamak idi.

Vâkı'a saç sakal uzatmak 'âdeti eski idi ise de vikâye-i nâmus içün tesviye-i düyûne evlâdın iştirâk etdirilmesi ve kendi nev'ini vahşîler gibi ıtlâfe âlet olmak hızmet-i merdûdesiyle mükellef bulı-

nan cellâdlara nazar-ı nefretle bakılup şehir dâhiline uğradılmaması bi't-tabi' mekârim-i hissiyât mahsûsâtındandır.

Rodoslılar ihtişâm ve ârâyişe meftûn degil idiler. Sâde [34] libâs, sâde ta'âm ve şarâb isti'mâl ederlerdi. Evleri de bu siyâk üzre idi. Herkes işiyle vazîfesiyle meşgûl olmakda ve gündüzin sükûnı 'âdetâ gèce yarılarının hâl-i âsûde-gîsine nazîr ve müşâbih bulınmakda idi. Eyyâm-ı mahsûsada ve Güneş Ma'bûdı'na mahsûs bayrâmlarda halk, bir mesîrede tecemmü' eylediği zamân ehâlîsinin üç sınıfa münkasım oldığı görilürdi. Çocuklar, gençler ve sinn-i kühûl erbâbı ayrı ayrı nezâretler altında oyun oynarlardı. Atlı araba koşdırmak, gülişmek, piyâde yarışları ètmek, mûsîkî ta'lîm eylemek başluca oyunlardan ma'dûd idi. Bu oyunlardan ġālib çıkana 'alenen tebrîkât icrâ èdilmekle berâber memer-i nâs olan mahallerde tezkîr-i nâme vesîle olacak Tāk-ı Zafer ve Sütûn-ı Şân-Âver'ler rekz èdiliyordı.

Bu kadar intizâm-ı idâre ve mazbûtiyyet-i ahlâk ile berâber Fenike ve Yûnânîler'e mahsûs mezheb ve i'tikād esâtîri, Rodoslılar 'indinde dahi cârî idi. Mezheblerine soñradan karışdırdıkları ebâtıl-ı i'tikādiyye şöyle dursun, ehâlî nazarında en mukaddes üç ma'bûd var idi:

Biri Güneş İlâhı Apollon; biri Harb, Sanâyi', 'Akıl İlâhesi ve Baş-Ma'bûd Jüpiter'in Kerîmesi "Mizo"; ve üçincisi yine Jüpiter'in Mahdûmı olup birçok ejderleri itlâf ile şöhret kazanan "Herkül"dir.

Rodoslılar'ın bu yoldaki i'tikādâtı, Akvâm-ı Şarkıyye'den ve daha doğrusı Yûnânîler'den intikāl ètmiş ve Romalılar zamânına kadar daha ba'zı [35] ilâhlara ta'abbüd ile Lindoz, Kamiros ve Yalisos şehirleri ve civârında müte'addid ma'bedler inşâ olınmışdır.

Ma'bedlerde Fenike ve Sûriye akvâmı misillû küçük çocuklar nezren zebh èdildiği gibi kadınlara mahsûs ictimâ'lar dahi hafî tutılarak hâricden bir kimsenin duhûline meydân vèrilmez ve şemâteti

dâ'î olanlar ma'bûda ve o günki meclise riyâset ėdenler tarafından mücâzâtsız bırakılmazdı.

Bu ictimâ'larda umûr-ı rûhâniyye meyânında mesâ'il-i cismâniyye de hallėdilerek iki kişi beyninde burûdet-i efkârın izâle ėdilmesi rü'esâ-yı rûhâniyye tarafından ta'yîn ve icrâ ėdilmekde idi.

Hıristiyânlık Rodos'a pek ėrken idhâl ėdilmişdi. İznik şehrinin hemân birinci ictimâ'-ı rûhânîsinde ya'nî Mîlâdî 325 ve târîh-i Hicretden 297 sene akdeminde Rodos'dan Mitropolid Helânikos i'zâm ėdilerek üç yüz on sekiz rü'esây-ı Rûmâniyye meyânında re'y vėrebilmek salâhiyyetini kazanmışdır.

Mercân Tepesi'nde[9] enkāzına tesâdüf ėdilmekde olan Sen Etien kilîsâsiyle daha ba'zı "Kovan" nâmı vėrilen ma'âbid-i sağīrenin felâket ve tahrîbe uğradılması şehrin tahkîmi ile burc ve istihkâm inşâsından ileri gelmişdir.

[36] Ma'âbid-i kadîmeden, "Seyyana" veyâ "Şanla" ile Keşknûr, Artimid ve Çambika, karye ve mevki'lerinde tesâdüf olınanlardır. Kasaba dâhilinde zabt ve istîlâyı müte'ākib câmi'-i şerîfe tahvîl ėdilen kilîsâlar şunlar idi:

Saint Jean Kilîsâsı ki Mîlâdî 1856 senesinin teşrîn-i sânî altısında ve târîh-i Hicrî 1271 senesi evâhirinde mahzendeki mahfûz cebhânenin âteş almasından ber-hevâ olmışdır. Sekiz yüz nüfûsı mütecâviz halkın telef ve mecrûhiyyetine bâ'is olan Saint Jean Kilîsâsı ya'ni Câmi'-i Şerîf'inin tezyînât-ı dâhiliyyesi hayret-res-i 'ûkūl olacak bir mertebede idi.

Cesâmeti tûlen 46 ve 'arzen 16 metro olup şekli müstatîl idi.

İkincisi: Sen Katrin ya'ni Enderûn Câmi'-i Şerîfidir.

Üçüncisi: "Notrdam dö lâ Viktuvar" "İlk Mihrâb"

[9] Buna Frengler "Mon İsmit"de derler. Fransızlar'ın 1209 senesinde Mısr'ı istilâları esnâsında Osmânlı müttefiki olarak düşmen donanmasını tecessüs içün burada bir küçük inşâ ile ikâmet ėden İngiliz Âmirali "Sir Sidney Smith"den ġalatdır.

Dördüncisi: "Kovan dö jö Küsten" "Demirli Câmi'i"

Beşincisi: "Kovan dö Benedikten" "Sultân Mustafâ Câmi'i mevķi'i"

Saint Mark ve Saint Mary nâmlarında binâ edilmiş olan Şövalye ma'âbid-i mezhebiyyesine bir mevķi' ta'yîn olınamamakdadır.

Şövalyelerin "Ġran Metr"den ġalat olan Girmasti, Villâ Nûh, Korve, Lindos, Arhancelos ve daha sâ'ir mevâki'de inşâ eyledikleri şatoların ya'ni burc ve istihkâmların sûret-i inşâsına ve kullandukları mevâda nazaran Rodos'da sanâyi'in hayli terakkī etmiş oldığı añlaşılıyor. Antîka kabîlinden satılagelen çanak-çömlek, tabak, desti ve daha [37] sâ'ir inâs-ı beytiyye, Mısır ve Fenike ve 'Acem[10*], Yûnânîler'in Cezîreye istîlâları hengâmında taklîd ile vücûda getirdikleri ma'mûlâtdır.

Rodos şehrinin binâsından akdem her tarafca şöhret-gîr olan Lindos şehrinde kıymeti, i'tibârı zamânımızda bile takdîr olınan tabaklar ile çînî, tuğla ve sâ'ire mükemmelen i'mâl edilirdi. Rivâyet sahîh ise, Aya Sofiya câmi'-i şerîfinin kubbesinde isti'mâl edilen tuğlalar Rodos'dan celb edilmişdir.

Kolos heykeli gibi daha nice heyâkili i'mâl ve inşâ husûsında Rodoslılar Yûnânistân ile 'âdetâ rekâbet edebilmişlerdir. Sanâyi'-i nesciyyede bir nev'i kanaviçe ve kilim gibi şeyler hayli terakkī etdirilmişdir. Fenn-i mi'mârî ise bir dereceye getürilmişdir ki Mısır ve Yûnânîler gemilerini Rodos'da inşâ etdirmeğe başlamışlardı.

Rodos şehrinin şöhret-i kadîmesi, ya'ni ebniye ve caddelerinde ve'l-hâsıl taksîmât-ı 'umûmiyyesinde meşhûd olan intizâm ve zarâfet Rodoslılar'ın san'at ve mahâretini her zemân ısbâta kâfî bulınmışdır.

Kānûn ve şekl-i idâre-i hükûmetlerine gelince: Rodos Kable'l-Mîlâd 1270 senesinden 668 senesine kadar kırallık olarak idâre

[10] * Ba'zı çanaklar üzerinde görilen, "Yâ Rabb! Bu arz-ı iğtirâb üzerinde daha ne kadar vakit yaşamış olacağız" me'âlinde bir 'ibâre-i Fârisiyye İrân üserâsı tarafından hakk edilmişdir.

edilmiş ve târîh-i mezkûrden Romalılar'ın istîlâsına değin hükûmet-i cumhûriyyeye tâbi' bulınmışdır.

O zemânlarda mer'iyyet ve mü'essiriyyeti hıfz olınan kavânîn meyânında en parlak [38] olanı Bahriyye Nizâmâtı olup Rodos'ın idâre-i mezkûreyi kabûl etdiği zemân, şimdiki Rodos kasabasının târîh-i inşâsı olan Kable'l-Mîlâd 432 senesine müsâdifdir.

Ehâlînin müsâvâten re'y sâhibi olması lâzım gelen işbu hükûmet zemânından Zâdegân Sınıfının sâ'ika-i tagallub ve tahakküm ile bir çok iğtişâsât-ı dâhiliyyeye sebeb vèrdikleri ve hattâ 'Avâm Takımından ahz-ı sâr içün Halikarnas Kıralı "Mozol"ı Cezîrenin istîlâsına da'vet eyledikleri biraz evvelce de zikr ü beyân edilmişdir. Bunınla berâber Yûnânistân hükûmetleri arasında bekā-yı sulha ve tevsî'-i ticârete ve ez-cümle terākkiyyât-ı bahriyyeye en ziyâde hızmet etmiş olan Rodos Hükûmeti idi.

Bu hükûmetin Meclis-i Meb'ûsân nâmı vèrilmek lâzım gelen "Dimos" Meclisi üç ay kadar îfâ-yı vazîfeyi salâhiyyet-dâr olup fekat mikdârı mechûl kalan a'zâ ma'rifeti ile idâre-i umûr-ı hükûmet ediliyor idi.

"Salost" nâmındaki müverrih, Rodoslılar'dan bahs edildiği sırada dèr ki:

"Rodos'da meşhûdım olan idâre-i hükûmet, hakîkaten şâyân-ı taklîd ü gıbtadır. Zengîn, fakîr müsâvî olup mehâkimden şikâyet vâki' olmaz. En 'âdî bir nizâ' içün bile mahkemeler ictimâ'a mecbûr ve 'âdilâne rû'yet-i mesâlih halka me'mûr idi."

İki 'asır soñra Rodos'ı ziyâretle târîh yazan "Istrabon" dahi fikarâ-yı ehâliye her dâim erzāk tevzî'i ile fakr u zarûretin tevsi'ine meydân vèrmemekde ve ticâret-i bahriyyelerinin tevsî'i [39] içün bi'l-cümle ehâlînin fedâkârlık ihtiyârından çekinmemekde oldığını tezkâr ve Rodos idâresini bir müddet teftîş ve tedkîkden soñra "Ehâlî ve hukūkını muhâfaza eyleyecek bir hükûmet böyle olur ve

böyle bir idâreye 'Muhabbet-i Ehâlî' dènür." mütâlâ'asını izbâr eylemişdir.

Romalılar, Rodos kavânîn ve nizâmâtından pek çok istifâde eylemiş ve imparatorlarından "Antonin"in, "Hüküm-fermâ-yı cihân oldım fekat beni ve hükûmetimi idâre èden Rodos kānûnlarıdır" hakîkatini i'tirâf eylemesi de mütâlâ'ât-ı sâlifeye mü'eyyed bulınmışdır.

Şövalyeler Rodos'ı zabt ile teşkîl ètdikleri idâreye Rodos kānûnlarından hîçbir şey ilâve ètmeğe tenezzül ètmemişlerdir. Lâkin târîh şahâdet eyler ki Şövalyeler kuvve-i bahriyyelerini tezyîd ve tahkîme Rodos bahriyye nizâmâtına tevfîk-i hareketden soñra muvaffak olmışlardır.

Te'essüf olınur ki nizâmât-ı mezkûreye dâ'ir gerek lisânımızda ve gerek me'hâz ittihâz eylediğimiz âsâr-ı târîhiyyede bir gûne tafsîlâta dest-res olınamamışdır. Rodoslılar'ın intizâm-ı idâre ve harb ü veġādaki mahâretleri nisbetinde kalmayla, furçasıyla pergârıyle iştihâr èden meşâhîri de mevcûddır.

Meşhûr "Omer" müvellid olarak ta'dâd èdilen yedi memleket meyânında, ya'ni, İzmir, Kolofon, Salâmin, Erġos, Sakız, Atina'dan soñra Rodos ismi zikrèdilir. Şu'arâdan, fâci'a-nüvîstândan Peyzander, Peyzinos, Okridion, Aristomen, Evaġoras, [40] Kaleopol, Kaleolin, "evvelkinin kerîmesi" Anteas, Antifan, Anakasandrid ve daha sâ'ir zevât ile Şaros ve Lâkis, Apolonios, Tavurisos, Ayezandır, Atenodor, Polidor gibi heykel-traşlar ve ressâm-ı meşhûr Protojen ve Murâd Re'îs Tekyesi mevki'inde açdığı Belâġat Mektebi'yle şehîr olan Eşin ve Romalılar'dan Leliyos ile Afrikāvî "Sipion"a mu'allimlik èden Paneçiyos ve meşhûr Siseron'a dahi ta'lîm-i belâġat èden Hozid ve Tiyos gibi hikmet ve belâġat erbâbı, Rodos'da Lindos ile Kamiros şehirlerinde yetişmiş zevât-ı meşhûreden ma'dûd ve yazdıkları eserlerle lisân-ı Yûnânî'nin Rodos'a mahsûs üslûb-ı ifâdesini muhâfaza ile berâber tekemmül ve terakkīsi içün ètdikleri hızmet nâ-mahdûddır.

İKİNCİ FASIL

1
Ospitalye Sınıfı

Asl u Menşe'i – Sûret-i Te'essüs – İnkılâbât-ı Müte'âkibe

Ospitalye Sınıfı târîhin Rodos'a olan nispet ve ta'allukı tahdîd edilemeyecek mertebede 'azîmdir. Rodos, lâciverdî-i bahr u semâda ziyâsı bir hande-i dilber ve lâtîf güneşlerle şu'le-ver bir zümürrüd gibi telâkkiye şâyân iken, Rûm hüküm-dârânının himâyetlerinde, bi'l-'akis 'āsī deñiz korsanlarına bir müdhiş melce' olarak her bâr bir takım harîs me'mûrları tarafından tahrîb ve yağma edilmekde bulınmışdı.

[41] İşte Rodos'ın şöhret-i kadîmesinin servet ve ma'mûriyyetini tekemmülen i'âdeye hâdim olan Üspityalılar'dır ki bunlarını esâsı "Amalfi"[11] tüccârından ba'zılarının himmet ve gayretiyle te'sîs ve tahkîm edilmişdir.

"Jusafan" yaylâsında emr-i inşâsı Fransa kırallarından Şarlman'a nisbet edilen bir ufak kilîsâ ile birtakım harâbeler vardır ki Kuds-i Şerîf züvvârı şehre dâhil olmadan burada tevakkuf eder. Gûyâ Kudüs'i ziyâret edüp edememek hakkı burada ta'yîn edilir.

Marsilya, Venedik, Ceneviz, Cenova tüccarı her sene Efrencî Eylûlinde burada panayır kurup ahz u i'tâda bulınurlar.

Mahall-i mezkûr birkaç râhib ile hâlî bırakılarak bunlar dahi arz-ı Filistin'de dûr u dırâz seyâhatlerden soñra hasta olup gelen züvvâra bakmakda idiler. Buraya ilticâ edenlerin bir kısmı Bedevîler'in eziyyetlerine zamm ü i'tisâfına uğrayanlar idi.

Bu hâlâtdan müte'essir olan Amalfiya ehâlîsi o sırada Mısır ve Sudan misillû Kudüs'de hâkim olan Muzaffer-Bi'l-lâh'a mürâca'atle ref'-i şikâyet eder ve Kudüs züvvârına mahsûsen etrâfı dîvârla muhât olarak bir dârü'l-fıkarâ' inşâsını istirhâmda bulınurlar.

[11] * İtalya'da bir şehirdir.

Hıristiyânlar'ın Kudüs'i ziyâret vazîfesi bir mecbûriyyet-i dîniyye olup men'i kâbil olamayacağı ve zâten Kudüs'i ziyârete gelenlerin servet-i memleketi tezyîde hızmetleri dokundığı Halîfe tarafından der-pîş-i mülâhaza edilerek o bâbdaki istid'âları ıs'âf ve ruhbân takımı dahi tekâlif-i resmiyyeden [42] afv buyurıldı. Mezkûr binâ iki dâ'ireyi şâmil olarak inşâ edilmiş ve bir kısmına 'azîzlerden "Saint Mari Madelin" ve bir kısmına "Sen Jan Vaptis Lumunya" nezâret etmekde bulınmışdı. Bu dâ'ire gitdikce ehemmiyyet kesb etmeğe başlar. Burada biraz müddet eğlenüp Avrupa'ya 'avdet eden züvvâr, gördikleri hüsn-i kabûlden dolayı i'lân-ı muhassenât eder ve birçok i'âneler cem' ve irsâline gayret eylerdi.

Burada her dîn ve mezheb ashâbına mu'âvenetde bulınılurdı.

Mîlâdın biñ târîhinden soñra Kıranta ve emsâli zenâdıka ve müteğallibe, Ehl-i İslâma dürlü eziyyetler etdikleri gibi, Hıristiyânlara dahi sarkındılık ederlerdi. Ve bu hilâlde Arz-ı Mukaddes'i ziyârete gelen meşhûr "Pier Lermîd" 'İsevîlerin çekmekde oldığı mihnet ve meşakkati nazar-ı ta'assubında i'zâm ederek Avrupa'ya 'avdetinde keyfiyyeti Papa'ya ve sâ'ir Rü'esâya bir lisân-ı sûziş ile hikâye eyler. Ba'de Pier[12**] İtalya'dan Alp dağlarını geçerek kendüsinin tenevvür sînesinde cevelân eden nâr-ı ta'assub-nisârından mücmire-i kulûb-ı 'âmmeye âteş bırakmak üzre Fransa ve Avrupa'nın sâ'ir ülke-yi fasîhasına doğrı 'azîmet eyledi. Mûmâ-ileyh bir estere süvâr olup bürehne-ser ü pâ ve elinde bir çelîpâ olarak eğninde kasîse mahsûs ğâyet kaba bir kamîs ve ğâyet ânın üzerine tavîlü'z-zeyl bir bürnüs câselik giynüp ve beline dahi kalınca bir ipden zünnâr bağlayarak seyâhat etdiğinden şu hey'et ve kıyâfet-i mütenekkirâne halka bir seyr ü temâşâ olur idi.

[43] Pier işte bu hâl ile kiminin cür'et ve cesâretini ve kiminin şefkat ve himmetini istid'â ederek şehirden şehire, eyâletden eyâlete seyr ü sefer birle gâh kilîsâlardakı sandelî-i va'z üzerinde çehre-nümâ ve gâh sokaklarda ve meydânlarda sühan-sâz-ı teşvîk

[12] ** Ehl-i Salîb

ü iğrâ olur idi. Nereye gitse gûyâ da'vet-ı 'âmmeye min-tarafi'llah mersûl ve me'mûr gibi istikbâl olınur idi.

Siyâbına lems ėtmeği herkes kendüsince bir ni'met ve sa'âdet 'addeyler ve bindiği esterden alınan kıllar müteberrikât-ı sâ'ire mertebesinde kemâl-i hürmetle saklanur idi.

Papa dahi Pelezans şehrinde bir cem'iyyet-i rûhâniyye 'akdını tensîb ėderek iktizâ ėdenleri da'vet ve iki yüzden mütecâviz piskopos ve Ser-Piskopos ve dört biñ papaz ve bunlardan başka otuz biñ de vücûh-ı nâs mezkûr da'vete kemâl-i sür'atle icâbet ėdüp orası bir müzdehim-gâh oldı ki Papa, bi'l-âhire züvvârı civâr şehirde ve bir sahrâda ictimâ' ėtdirmek mecbûriyyetinde bulındı. Papa harb-i mukaddes içün bir karâr-ı kat'î istihsâl ėtmek ve tasavvur-ı mezkûre kâfî akvâmı dahi teşvîk eylemek üzre ikinci def'a 'akd-ı cem'iyyete lüzûm görerek Kalermon nâm beldeyi mahall-i meşveret ittihâz eyledi.

Kürsînin bir tarafında Pier, 'asâ ve kisve-i ma'hûdesiyle bi't-tavakkuf havâlî-i mübârekede dîn-daşlarının bulındıkları hâl-i hüsrân-ı me'âli ġāyet rikkat-hîz ve hüzn-engîz olarak nakl u hikâye eyledikden ve Papa Urben dahi cümleyi hevâ-yı fütûhâta düşürecek ve kulûb-ı 'âmmeyi dîn yolında ve havâlî-i mukaddeseyi İslâmyân'dan nez' ėtmek uğrında fedâ-yı ser u cân [44] ėtdirmeğe tahrîs ve iğrâ' ėdecek bir makāle-i tavîle bast u îrâd ile kâffe-i sâmi'în cûş u hurûşa gelüp "Bunı Allah ister Allah ister" sadâsını âsumâne peyveste ėtdiklerinden Papa, "Bu 'ibâre ba'demâ sizin nidâ-yı harbiniz olsun ve her hâl ü mahâlde Cenâb-ı Hakk sizinle bile oldığını sâmi'a-i dil ü cânınıza tebşîr eylesün" dėdikden soñra hâzır olan cemâ'at-ı Nasârâ'ya bir Salîb irâ'esiyle "İşte Hazret-i 'Îsâ bi'z-zât mezârından çıkup size nişâne-i necâtınız olan salîbini ibrâz ėdiyor; bu nişân perâkende ve perîşân olan ebnâ-yı ümmet-i Mesîhiyyeyi nokta-i ittifāka cem' içün kıyâm ėdecek milel beyninde alâmet-i fâhire ittihâz olınsun; bunı zuhûr ve sudûrınızda taşıyın; ve eslihâ ve 'allâmânızda parlasun; bu yâ tılısım-ı muzafferiyyet veyâ tâc-ı

şehâdet olacakdır; Cenâb-ı Mesîh sizin içün 'azm-i cinân eylediğinden siz de anın içün fedâ-yı ser ü cân ėtmeniz lâzım geldiğini her bâr ihtâr ėdecekdir." sözi ile hatm-ı kelâm ėtdi.

Ma'sûm unvânıyle Papalık mesnedine geçmiş olan Ġurre Ġuvvâr dahi ol vakt perde-i bülend ile 'umûm lisânından i'tirâf-ı cürm ü günâhı ve istiğfâr ve istircâ'ı hâvî yazılan varakayı kırâ'at eylemesiyle cümle huzzâr-ı zânû bezmin tazarru' ve zârî ve sîne-gû-i nedâmet ve peşîmânî olmaları üzerine, merkûm tarafından beşâret-i 'afv ü âzâdegî ile ihyâ ėdildiler.

Papa kâffe-i Ehl-i Salîb'in her gûnâ zenûb ve âsâmları 'afv olınacağını va'd ile berâber kendi nefisleri ve evlâd u 'iyâl ve ta'âllukātları ve cümle mâ-melekleri dahi Roma Kilîsâsının ve Havâriyyûn'dan Petros ile Pavlos'ın taht-ı [45] himâyet-i rûhâniyyelerine aldığını i'lâm eyledi. Kalermon Meclisi Avrupa'ya bir esâs sulh ve sükûn vaz' ėtdiğinden Ümerâ-yı Nasârâ bahâdırlıklarını ibrâz ėdecek hâl ü mahal kalmadığına ve cümlesi muhtâc-ı kefâret-i cürm ü cinâyet ashâbından olup Monteskiyo'nın kavlince her birine havâsına muvâfık meslek ve istiğfâr va'd olındığına mebni, artık herkes dest-i ġayret ve şetâretle salîb ve silâha sarıldı.

Vaktâ ki Ehl-i Salîb Avrupa'dan hareketle Asya'ya güzâr ėder bir hayli vukū'ât-ı fâci'adan soñra Mîlâdî 1099 senesinin Ağustos yedisinde Kudüs burçları altına sokılur.

O sırada Saint Jean Dârü'l-Fıkarâ'sı "Jerar Tonk" nâmında bir zâtın idâresine geçmiş idi. Kudüs Hâkimi, merkûmı Ehl-i Salîb'e mu'âvenet ėder havf ile merkeze celb ve bir zındânda habs ėtdirmişdi. Kudüs Ehl-i Salîb'e intikāl ėtdiğinde Jerar yine salıvėrilmiş ve Hıristiyân mecrûhlarının emr-i tedâvîsine me'mûr ėdilmişdi. Kudüs'in zabtıyla kırallığına intihâb ėdilen Ġod Fruva dö Buyon, Jerar'ın sebḳ ėden hızmetine mükâfâten Avrupa'daki emlâkini Zâviye-i mezkûreye vakf ile daha birçok mu'âvenetlerde bulınmışdır. İşte Kudüs Saint Jean Şövalyelerinin târîhi şu sûretle başlamıştır. Jerar ba'de Uhuvvet Ocağı'nın temâyüz ve efrâdının tekâsür ėtdi-

ğini görmekle bunların bir nâm altına alınmaları içün Papa İkinci Paskal'a mürâca'at ėtmişdi.

Papa 1113 Târîh-i Mîlâdîsinde bir Emir-nâme tastîriyle Jerar'ı, Saint Jean Ospitalyeleri'nin Re'îsliğine ta'yîn ve Hâdimü'l-Fıkarâ 'unvânını tevcîh ile, [46] ifrâda 'alâmet-i fârıka olarak, başlıklı ve göğsi bir beyâz hâç ile müzeyyen bir siyâh harmânî iksâ ėtdirmişdir.

Jerar zâviyesini sâ'ir emâkinden kat'iyyen tefrîk içün daha cesîm bir binâ ėtdirdiği gibi buraya mahrec olmak üzre Avrupa'da müte'addid şu'beler te'sîs ėdilmişdir. Merkūmın Mîlâdî 1119 senesinde vukū'-ı vefâtına mebni siyâsete "Ferer Raymon dö Poyi" intihâb ėdilmişdir.

Bu zât Cem'iyyetce bir hayli icrââtda bulınup Kudüs züvvârını Bedevîlerden muhâfaza kaydıyle efrâdın bir kısmını teslîhe karâr vėrmiş ve bunları üç sınıfa tefrîk ėtmişdir.

Birincisi: Şövalye dö Jüstis[13]kısmı ki pederden dört kuşak asâlet inbâtına mecbûr idi. Üzerlerindeki libâs kırmızı olup göğüslerinin sol cihetinde bir çelîpâ mu'allak idi. Kılınç ve mahmûzları altından i'mâl olınmışdır. Bunlar dîn uğurında her vakit muhârebeye sevķ ėdiliyordı.

İkincisi: 'Âbidler "Rolisiyo"[14], kilîsâlarda icrâ-yı âyîne ve Şövalyelere telkîn-i dîne me'mûr idiler. Bunlar soñraları daha iki sınıfa ayrılup bir kısmı merkez kilîsâlarında papazlık ėtmeğe ve diger kısmı da mahall-i sâ'irede ya'ni şu'belerde râhiblik vazîfesinde bulınmağa me'mûr idi.

Üçüncisi: Yine iki sınıfa münkasım olarak birine Ferer Hademe-i Müsellâhası[15] ki Şövalyeliğe nâmzed olmadan ikdâm, bunlar nezdinde silâh-dâr [47] ve mîr-âhûrlık hıdmetlerini îfâ ėtmek lâzım gelirdi. Diger kısmı me'mûr ve hademe kabîlinden ma'dûd bulın-

[13] Chevaliers de Justice
[14] Religieux
[15] Fréres servants d'armes

mış ise de, bunlar dahi teklîn-i dîn ile berâber halkı mesleklerine celb ėtmeğe sa'y eyler idi.

2
Rodos'ın Şövalyeler Tarafından Zabtı

Ma'lûmdır ki Ehl-i Salîb birinci seferlerinde ve 474 Sene-i Hicriyyesinde Kudüs'i zabt ėdüp Loren[16] Dükası "Ġod Fruva dö Bulyon" kıral i'lân ėdilmişdi.

Dördinci seferlerinde ve 582 Sâl-i Hicrîsinde İstanbol'da Lâtin İmparatorluğı teşkîl ėdilüp "Kont Boduvan" imparator ta'yîn, ve Selânik cihetlerine de "Kont Mon Ferra" kıral intihâb olınmışlardı. İstanbol'a tâbi' olan sâ'ir mahaller de prensliğe ve dükalığa tefrîk ėdilmişdi.

Kudüs Kırallığı Salâhe'd-dîn Eyyûbî'nin zuhûrı üzerine pâyedâr olamayup Arz-ı Mukaddes'deki Freng kuvveti hayli tezelzûle uğradılmış ve Kudüs misillû Sûriye havâlisi ekser istirdâd ėdilerek Evropa ehl-i seyfine karşı pek çok ġalebât ihrâz ėdilmişdi. Dirâyet ve şehâmeti ile temsît ve tevhîd olınan memâlik-i İslâmiyye, müşârü'n-ileyhin vefâtı üzerine *(27 Safer 589)*, her tarafdan tehâcüm ve tecâvüze başlanmış ve ihlâfının [48] 'acz-i idârelerinden ėtdirilen istifâde ile Frengler'in bir 'asır daha Şarkda bekā bulmalarına meydân vėrilmişdir. Bu esnâda zuhûr ile Şarka, Ġarba dağılan evlâd-ı Cengîz, şerâfet-i İslâmiyye'ye bî-gâne kalan takımdan idi. Bunınla berâber o tarafca ve Frengler'ce matlûb olan ittifāk hâsıl olmamış ve Salâhe'd-dîn Eyyûbî'nin birâder-zâdesi Melekü'l-Kâmil'in Almanya İmparatorı İkinci Frederik'e satmış oldığı Kuds-i Şerîf şehri 622 Sene-i Hicriyyesi'nde Türkler tarafından istirdâd ėdilmişdi.

669 senesinde dahi 'Akkâ'nın istirdâd ve zabtıyla Lâtin ve Şövalyelik 'unsurı kat'iyyen târ ü mâr ėdilmişdir. Daha ġarîbi, Freng-

[16] Mîlâdî 1871 ve Hicrî 1283 târîhinde Almanlar'ın Fransızlar'dan harben zabt ėtdikleri bir eyâletin ismidir.

ler Kostantiniye'de te'sîs ėtdikleri Lâtin İmparatorlığı – Kudüs'ün fethinden altmış sene daha akdem – mahv edilüp İznik'de mecbûren icrâ-yı hükûmet ėden "Mişel Paleloġos" İstanbol'a nakl-i serîr-i saltanat ve Rûm-Ėli ile Adalar Deñizi'ndeki eczâ-yı milkini cem' ve istirdâd ile takviyye-i bünyân-ı devlet eylemişdir.

'Akkâ'da soñ ümîdlerini tecrübeye kıyâm ėdüp kumandanları Kıbrıs Kıralı İkinci Henry'nin firârı üzerine bir hezîmet-i külliyyeye dûçâr olan Ehl-i Salîb, İslâm'a mahsûs bulınan 'ulûvv-i merhamet ile memleketlerine 'avdete muvaffak olmış, ve bir kısmı da Kıbrıs'da Leymosun kasabasında yerleşüp kalmışdır.

Henry, bu ikinci misafirlerinden gitgide endîşeye düşdi. Zâten bunlar gibi daha nice Lâtin efrâdı, Henry'nin hatâsıyle İslâm'a mağlûb oldıklarını unutacak kadar bir zamân geçmemişdi. Binâ'en-'aleyh Şövalyelerde dahi Henry'den ahz-ı sâr ėtmek fikri gitmemişdi. Lâkin bu maksadın husûl bulmasına kuvvetleri kâfî olmadığı cihetle eski hürriyetlerini kazanmağı [49] ve kendi mezheblerinden ġayrı olan Rûmlar'ın taht-ı tazyîklerinde kalmamağı dahi ârzû ėdiyorlardı. Binâ'en-'aleyh Şövalye ser-gerdelerinden "Jan dö Vilye" Anatolı sâhiline yakîn olarak bir mahal taharrîsine sevķ ėdildi. O sırada Kıbrıs idâresi Bizans İmparatorluğı'ndan bî-zâr olmış ve her civâr korsanlarına bir cevelân-gâh kesilmişdi. Kıbrıs tarafından imdâd ėdilmedikce Rodos'ın cüz'î bir mu'âvenet ve ġayretle elde ėdilebileceğine Jean dö Vilye mâni' olmışdı. Fekat bu maksada ne bu zât ve ne ahlâfından bir kimse muvaffak olabildi. Pruvansalı Giyom dö Villart husûl-i maksad içün Papa'nın ruhsat ve mu'âvenetini taleb zımnında Avrupa'ya 'azîmet eyleyeceği sırada vefât ėtmiş ve kendinden soñra riyâsete getürilen Folk dö Villart buna muvaffak olmağla "Rodos Şövalyeleri'nin Mü'essisliği" 'unvânını ihrâz eylemişdir.

Rodos'ın fethi içün Avrupa'dan pek çok mu'âvenetler ėdilmişdir. Papa ve Fransa Kıralı Güzel Filip gibiler "Arâzî-i Mukaddese"nin istirdâdı Rodos ile Anatolı'ya civâr mevâki'in elde ėdilmesine menût

bulındığı mütâlâ'asında idiler. Fekat 'Akkâ ma'lûbiyyetini ezhân-ı nâsdan izâle ėtmeğe Rodos'ın fethi de kâfî degildi. Binâ'en-'aleyh Rodos seferi hafî tutıldı ve ėdilmekde olan mu'âvenetin kudsî istirdâde sarf ėdileceği i'lân ėdildi.

Bu hayâl ve ümîd bir nev'i desîse oldığı hâlde muta'assıb Frengler'i yine ġayrete getirdi. Kadınlara varıncaya kadar herkes kadarınca i'âne ėtmekde ve 'asâkir-i mu'âvene İtalya'nın cenûbında vâki' Brendizi şehrinde tecemmü' ėderek Şarka doğrı kılınçlarını sallayup durmakda idi. Halkın bu rağbeti bir dereceye vardı ki gönüllerinin Sûriye sâhiline kâmilen nakli lâzım gelse [50] bunları istî'âb ve nakle kâfî merâkib-i bahriyye bulınmayacakdı. Folk dö Villart mürâca'at ėdenlerin nâm-dâr ve nâmûs-kâr olanlarını tefrîk ve kısm-ı bâkîsini memleketlerine iz'âm eyledi. Papa'nın müsâ'adesi istihsâl ėdildikden soñra bu küçük Ehl-i Salîb fırkası deñize açıldı. Birkaç gün hareketinden soñra bunları hâmil olan donanma Leymosun şehrine muvâsalat ėtdi. Orada dahi şövalye 'askerinin levâzım-ı sâ'iresi itmâm ėdilerek Mikri limanına müteveccihen hareket ėdildi. Şövalye kumandanı Folk dö Villart, Mikri'de ikâmeti esnasında tedârik ėdildiği hafiyyeler vâsıtasıyla Rodos şehrinin plânlarını ve limanlarının vüs'at ve demir mahallerini istikşâfe kalkışdı. Bir tarafdan dahi Rodos'ın tîmâr i'tibârıyle idâresinin kendisine ihâlesini taleb zımnında İmparator İkinci Andronikos nezdinde bir hey'et-i meb'ûse gönderdi. İmparator ise Cezîre üzerinde bir şatodan mâ'adâ hukūka mâlik değildi. Fekat Lâtinlere olan bağz u 'adâveti ziyâde olmak cihetiyle Şövalyeler'e müdâfa'ada bulınmak üzre Ak Deñiz'in korsanlarını Cezîre'ye da'vet ile ikâmetlerine müsâ'ade ėtdi. Villart İstanbol'dan aldığı cevâb-ı redd üzerine muhâsaraya hazırlanmış ve bir rivâyetde meb'usları, İstanbol'da daha müzâkere ile meşġūl iken gemilerini Cezîre'ye yanaşdırmışdır. Bu vak'a 15 Ağustos 1309 Sene-i Mîlâdîye'siyle 697 Sene-i Hicriyye'sine tesâdüf ėdiyor. Cezîre'ye yerleşmiş olan Türk ve 'Arab fırkaları, mâhiyyet-i 'askeriyyelerini takdîre tenezzül ėtmedikleri Şövalyeler tarafından şiddetli bir hücûma ma'rûz oldıkdan ve bir-

çok telefât vèrdikden soñra perâkende gemileriyle mağlûben deñize [51] açıldılar. Hattâ İmparator'ın İstanbol'dan imdâd olarak yetişdirdiği 'asker dahi bir işe yaramadı. Villart, şehri birkaç gün daha muhâsaradan soñra hücûm ve zabt ètdi.[17] 'Arz-ı istîmâne çalışan Hıristiyânlar'ın kendi memleketlerine 'avdetlerine ve esîr èdilmiş üserâ-yı Müslime'nin 'umûmiyyetle i'dâmına karâr vèrildi.

Şehrin zabtından birkaç gün soñra dahi Lindos ve sâ'ir istihkâmâtın teshîrine muvaffak olınmışdır. Ba'zı müverrihîn ve ez-cümle Mösyö Edvar Bilyoti *(Biliotti)*, Şövalyelerin Rodos'ı Mîlâdî 1309 ve Hicrî 707 de fetihden bir sene soñra Ġāzî 'Osmân Hazretleri'nin Cezîreyi zabt ve istirdâda kıyâm eylediğini beyân èder. Ve ba'zılarından ise 'Osmân Ġāzî'ye Sadova Prens Beşinci "Amedo" müdâfa'a ile çaldığı ġalebe üzerine F.E.R.T. harf veyâ "Fortitu do Ejus Rhodum Tennit" Anın Kuvveti ile Rodos Zabt Èdilmiş" ibâresini 'alâmet-i fahr u sân olarak taşıdığı mervîdir.

Az-çok târîh bilenlere ma'lûmdır ki 'Osmân Ġāzî devr-i saltanatında hudûd-ı devlet, Karaman sâhiline gelmemiş oldığı gibi Rodos'a 'asker sevķine hâdim olacak donanma dahi mefkūd idi. 'Osmânlılar'ın bahren icrâ eyledikleri [52] ilk muhârebe, Marmara deñizindeki Kalolimni ya'ni Emîr 'Alî Adası'nı zabtdan 'ibâret oldı.

Eger Rodos böyle bir hücûma uğramış ise belki Karamân, Aydın, Menteşe beyleri tarafından vāki' olmışdır. Beşinci Âmede'ye gelince: Bu zât 1310 Sene-i Mîlâdîyye'sinde İngiltere Kıralı Üçünci Edward'ın cülûsı resminde hâzır bulınmış ve Fransa Kıralı Güzel Filip tarafından kerîmesi İzabel'e èdilen hakāretden dolayı tarziye taleb èden Kıral Edward'ın beynlerini te'lîfe me'mûr èdilmişdi. Ve bu me'mûriyyetden soñra dahi Almanya İmparatorı Yedinci Henry'nin Roma'da vukū' bulan resm-i tetevvücinde hâzır bulınmışdır.

[17] Mervîdir ki Şövalyelerden ba'zı fedâ'îler koyun derilerine sarılarak ve akşâma doğrı şehre girmekde olan bir koyun sürüsine karışarak dâhil-i sûr oldılar. Ve hud'a-i askeriyyelerini fikirlerde ibkā içün mensûcât üzerine ol sûretle resimler yapmış ve ġûyâ bu resimler Türkler'in vürûdına değin bākī iken Sultân Süleymân resimli akmışenin toplatdırılmasını emreylemiş idi.

Şu tafsîlâta göre gerek Ġāzî 'Osmân Hazretleri'nin ve gerek Beşinci Âmede'nin Rodos zabt ve müdâfa'aları şöyle dursun, ziyâretleri bile târîhce mechûldır. Yukarudaki 'alâmete dahi gelince: Âmede mezkûr 'alâmeti târîh-i mezkûrdan on sene akdem taşımakda bulınmışdı.

Hâsılı, Kudüs Saint Jean Ospitalyeleri Rodos'ı zabt ile cem'iyyetlerini takrîr ve te'sîs eyledikleri târîhden i'tibâren "Rodos Şövalyeleri" nâmıyla yâd ėdilmeğe başlamışlardır.

Freng târîhleri, lüġat-ı 'ilmiyye ve fenniyyeleri Şövalyelik 'âlemine dâ'ir tafsîlât-ı âtiyyeyi i'tâ ėder:

"Şövalyelik, Avrupa'nın Kurûn-ı Vustâ medeniyyetini ma'-ziyâdetin tasvîr ve tecessüm ėtdirir bir sınıfdır. Cem'iyyetleri Mîlâdî dokuzıncı 'asırdan on altıncı 'asr-ı evâ'iline kadar devâm ėdebilmişdir.

"Şövalyelik evvelen Fransa'da te'essüs ėdüp ba'de İngiltere, İspanya, [53] Cenûbî Almanya ve Cenûbî İtalya'ya kadar ta'ammüm ėtmişdir. Bunların zuhûrı, Dere-Beğler'in Avrupa'da hurûc ve kesb-i kuvvet ėtdikleri zemâne müsâdifdir. Bunların yegâne maksadları hakk ve za'afın müdâfa'asıyla yetîmlerin himâye ėdilmesinden 'ibâret idi.

"Şövalyeler ibtidâ zuhûrlarında zâhid görinerek Kilîsâya tâbi' oldılar. Dîn ve mezheb ve mazlûm ve muhakkarlar hâmîsi tanındılar. Fakat Kilîsâ bunlar yüzinden kesb-i servet ve kuvvet eyledikden soñra silâhlarına müdârâ ėtmedi. İşte Şövalyeler bu târîhde fesâd-ı ahlâka uğrayarak kadınlarda salonlarda vakit geçirmeğe, libâs-ı rengînleriyle ibrâz-ı zarâfet ėtmeğe başladılar.

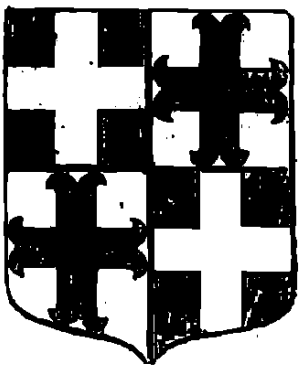
Ehl-i Salîb muhârebâtı Şövalye kahrımânlarını mahv ėtmişdir. Yüz Sene Muhârebesi ise ocaklarına incir dikmek mertebesini buldırmışdır. Bî-çâre Fransa dahi bunlar yüzinden birtakım acı mağlûbiyyetlere dûçâr olmış ve İngilizler'in bir eyâletleri hükmine girmiş idi.

"Birinci Fransuva devrinde Şövalyeler Cem'iyyeti ıslâh ėdilüp efrâdı zâde-gândan alınmağa başlamışdı. Bu sınıfa dâhil olacaklar sekiz-on yaşlarında iken ba'zı Rü'esâ ma'iyyetinde hızmete mecbur tutılurdı. Bunlara 'Paj' ya'ni 'Oğlan' nâmı vėrilerek her gün ata binmek, ava gitmek gibi mümâreselerle işġāl ėdilürlerdi. On dört yaşında "Sâ'is" nâmı alarak kumandanlarını ta'kîben harbe giderlerdi. 'Şövalye' nâmını ise yigirmi bir yaşından evvel alamazdı. Sâ'is oldıkları zemân dahi Şövalye elbisesi ba'zılarına iksâ ėdilür ve ata bindirilürdi. Birçoğu piyâde olarak harbe giderdi.

[54] Bir muhârebede yararlık ibrâz ėdenler 'Şövalye Banar' ya'ni 'Sancaklı Şövalye' nâmını alırdı, ki digerlerine nazaran mümtâz 'addėdilür, me'mûriyyetleri bir muvâcehe-i 'umûmiyyede i'lân ėdilerek ma'iyyetlerine bir mikdâr Şövalye yamakları vėrilürdi.

"Şövalyelerin âlât-ı harbiyyesi ok, iki kulaklı kılınç, balta, kısa ve keskin kama ve kalkandan 'ibâret ki, her Şövalye silâhını, atını bi'z-zât muhâfazaya mecbûr idi. Şövalyelik Kilîsâdan tebâ'üd ėtdiginde Papalar, kendilerine daha mutî' olmak üzre diger cem'iyyetler teşkîline teşebbüs ėtdirirler. Çünki Papalarca maksad-ı yegâne ehl-i İslâmı ezmek ve Avrupa Kıral ve Hüküm-dârlarının i'mâl-i nufûz ėtmelerine meydân bırakmamak idi. İş bu dereceye geldikde, Hüküm-dârlar dahi Papalara rağmen Dere-Beğleri'ni tezyîd ve daha ba'zı 'askerî şu'beler teşkîl ėtmekden hâlî olmazlar idi, ki soñradan bu ocakların mecmû'ı yüz elliye bâliğ bulınmışdır."

[55] KUDÜS, SAİNT JEAN ŞÖVALYELERİ'NİN RODOS'DA İKİ YÜZ İKİ SENE DEVÂM EDEN MÜDDET-İ HÜKÛMETLERİ

Şövalye Cem'iyyetinin Millî ve Resmî Armasıdır. Bundan Soñra Şekilleri Görilecek Olanlar Re'îsü'r-Rü'esâları'nın Zâtlarına Mahsûs idi.

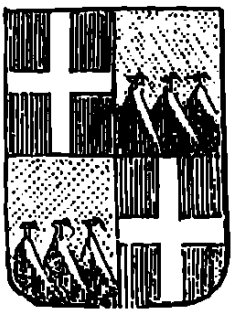
RODOS'DA ŞÖVALYELERİN İDÂRESİ[18]

BİRİNCİ RE'ÎSÜ'R-RÜ'ESÂ

[FOLK DÖ VİLLART: 708-718]

FOULQUES

1310

DE VILLARET

1319

[18] Bir nev'i idâre-i mutlaka idi. Ümerâ-yı 'Askeriyyeden mürekkeb olan Meclis, Rü'esâları intihâbe salâhiyyet-dâr oldığı hâlde intihâbı müte'âkib hiçbir icrââte karışamazdı. Fekat pek ziyâde uygunsızlıklar zuhûrında Meclis, Papaya veyâ Avrupa Hüküm-dârlarına şikâyet-

Kuds-i Şerîf Saint Jean Şövalyeleri'nin yigirmi dördincisi Rodos'da te'essüs ėden Cem'iyyetin Birinci Re'îsü'r-Rü'esâ'sı olan Folk dö Villart, düşmeni [57] hâric ve dâhil def' ve tenkîl eyledikden ve Lindos kal'asını dahi yed-i teshîre aldıkdan soñra istihkâmâtın ta'mîr ve tahkîmine bezl-i ihtimâm ile donanmanın sefer-ber hâline vaz'ını ve mühimmât-ı harbiyye ve lâzıme tedârikini emreylemişdir. Kudüs ve Akkâ'nın İslâm tarafından fethi üzerine öteye-beriye dağılan Lâtin akvâmı Rodos'ın Şövalyelere intikālini haber aldıklarında, ümîd eyledikleri himâye sâ'ikasıyla, Cezîre'ye hicrete başlamış ve nüfûs-ı kasabayı tezyîd ile berâber epey tezelzüle uğrayan emr-i ticâretin vüs'at ve zırâ'atin terakkīsine hızmet eylemişlerdir.

Folk dö Villart bu yeñi misâfirlerini yerli yerine yerleşdirdikden soñra donanmaya râkib olarak Rodos'a mücâvir olan her kit ile Sümbeki, İncirli, İlyagi adalarını birkaç sene soñra Kıbrıs'da bırakılan eşyânın nakli sırasında Istanköy ve Leryoz, Kaimnoz cezîrelerini zabta muvaffak olmışdır. Villart cezâ'ir-i mezkûrede mevcûd olan kal'a ve burcları ta'mîr ve olmayanlarda yeñisini inşâ ėtdirüp takviye ve idârelerini Rü'esâdan ba'zılarına ihâleden soñra muzafferen Rodos'a 'avdetinde Avrupa'nın her tarafından [58] tebrîke mazhar ėdilmiş ve Kilîsâlarda nâmına, Papa'ya varıncaya kadar, Rü'esâ-yı Rûhâniyye tarafından du'âlar olınmışdır. Avrupa-

de bulınurdı. Cem'iyyetin i'âne ve vakf sûretiyle yed-i tasarrufına geçen emlâk, bizdeki idâre-i kadîmeye müşâbih idi. Ya'ni arâzî-i Cem'iyyet, tımâr, ze'âmet ve mukāta'adan 'ibâret idi. Bunlara "Manastır Öñi" dahi ta'bîr ėdilürdi. İdâre ėdene "Büyük Du'âcı" ve "Manastır Re'isi" ve "Za'îm" nâmları vėrilürdi ki soñradan birtakımları büyük me'mûriyyetlerden ma'dûd olmışdır. Ba'zen arâzî îcâre vėrilürdi. İsti'câr ėden Şövalyelere müste'cir dėnüp bu isim gitgide Cem'iyyetce 'ilm olup kalmışdır. Her iki sûretle dahi Cem'iyyet mukāta'alarında bir büyük me'mûr ile Şövalyeliğe nâmzed efrâd bulınup bunlar İdâre-i Merkeziyye'den aldıkları emre göre hareket ėderlerdi.

Her bir mukāta'anın muhassasâtı mu'ayyen ve mazbût idi. İdâre-i Merkeziyye'deki Meclis-i Rü'esâ'yı teşkîl ėden zevât, Ümerâ-yı 'Askeriyye'den intihâb ėdilürdi. Teferru'ât-ı idâreye nezâret ėdenlere de Cem'iyyet'ce bir nâm vėrilürdi.

Cem'iyyetce en parlak "Fransa Lankı" ya'ni sınıfı idi. Müsteşârlık ve Baş-Mihmân-dârlık Fransızlar'a mahsûs idi. Baş-Za'îm ya'ni "Zırâ'at Nâzırı" Provans sınıfından ve Üçüncü Derecede kalan Cem'iyyet Müşîrliği Üvemi Sınıfından ve Dördüncü Derecede Bahriyye Kumandanlığı İtalyan Sınıfından ve Beşinci Mertebede Süvârî Kumandanlığı İngiliz Fırkasından ve Altıncı Derecede Cem'iyyetin Mahkeme Baş-Me'mûru ya'ni 'Adliyye Nâzırı Almanlar'dan ve Yedincisi Baş-Muhâfız Aragon Sınıfından intihâb ėdilirdi.

lılar'ın ve bâ-husûs Hüküm-dârlarının bir büyük ümîdi var idi. O da Anatolı'ya sâhil düşen Rodos'ın zabtıyla Arz-ı Mukaddes'i istirdâda muvaffak olmak idi. Bu fikir ve hayâl üzerine idi ki Rodos Şövalyelerinin şecâ'at ve ġayretleri evc-i sitâyiş ü ikbâle çıkarıldı.

Kilîsâ ve bütün Hıristiyânlığı müdâfa'a ėtmek vazîfesi bunlara tevdî' ėdilerek Tampliyeler[19] 'aleyhine kıyâm ėdildi. Bunlar dahi Şövalyeler [59] gibi bir idi. Tampliyeler'in vaktiyle 'Akkâ'yı

[19] Tampliyeler 495 ilâ 692 Hicrî ve 1117-1314 Mîlâdî. Bunların esâsı Şövalyeler gibi Kuds-i Şerîfe hızmet fikrinden inbi'âs ėder. Hûg dö Payen *(Hugues de Payens)* ile Jö Ferva dö Saint Aldemar *(Geffroi de S. Aldémard)* nâmlarında iki Fransız Şövalyesi meydânda müesses olarak görilür. Bunlar Kudûs'in dâhilinde ve hâricinde dolaşan Avrupa züvvârına reh-berlik ėder ve onları ehâlî-i mahalliyyenin ve Bedevîler'in tecâvüzâtından vikâyeye çalışırlardı. Bunlar daha akdem Şövalye ocaklarında şâkird veyâ yamak idi. Fekat bu yoldaki hızmetleri o sırada Kudûs Kıralı bulınan İkinci Boduvin *(Boudouin)* tarafından takdîr ėdilerek kendilerine mahsûsen Beytü'l-Mukaddes civârında bir mahal tahsîs ėdildi. Ve bunlara Tampliye nâmı vėrildi ve bâ-husûs Papa İkinci Onore *(Honoré)*'den imdâd ve mu'âvenet taleb ėdilmek üzre Roma'ya azîmete Huk me'mûr ėdilmişdi. Huk, Kudûs Kıralı'nın ma'rûzâtını güzelce tefhîmden soñra, berâberindeki arkadaşlarını Papa'ya takdîm ile kendilerinin ėtdikleri hızmetde devâmlarını te'mîne çalışarak Tampliye nâmıyla bir sınıf teşkîlini Papa'dan istirhâm ėtdi. Papa, Şövalye sınıflarından dâ'imâ istifâde ėdegeldiği içün teklîflerini esâsen kabûl ėdüp Huk ile rüfekâsını Fransa'da Şampanya eyâletinin Bruî şehrinde in'ikâd ėtmekde olan Meclis-i Rûhânî'ye sevk eyledi.

Bu Cem'iyyetde hâzır bulınmış olan meşhûr Saint Renar, Tampliye sınıfı içün bir Ta'lîmât-nâme kaleme alarak bunlara birçok nasîhatlerde bulınmışdı. Huk mezkûr Ta'lîmât-nâme'yi tasdik ėtdirmek içün Roma'ya 'avdetinde Papa tarafından Tampliye'lerin usûlen Re'isü'r-Rü'esâ'sı i'lân ėdilmişdir.

Tampliye Sınıfı, Şövalyelerden daha parlak te'essüs ėdüp birçok i'ânelere mazhar olmışdır. Bunlar Avrupa'da müte'addid mâlikânelere sâhib oldıkları gibi Sûriye'de dahi Trablus-Şâm ve Antakya ve daha sâ'ir şehirler idâresi prensiplik olarak onlara ihâle olınmışdı. Şu kazandıkları nüfûzdan dolayı Şövalyeler ile Tampliyeler beyninde bir mübâyenet-i efkâr hâsıl oldı. Hele Tampliyeler kırallara itâ'atsizlikde daha ileri vardılar. Bu sınıf bir aralık Kıbrıs'ı, İngiltere Kıralı Rişar'dan 300,000 Düka altınına satın aldılar. Soñra bunlar ehâlî ve Kıral Henry dö Lüzinyan ile geçinemeyüp Henry'i Ermenistân'a kadar fırâra mecbûr ėtdiler ve birâderi Sayda Prensi Amory'i hüküm-dâr i'lân eylediler. Fekat Henry bir zemân soñra 'avdetle licâm-ı hükûmeti ahza muvaffak olınca Tampliyeler'in şedîden 'aleyhine kıyâm eyledi.

Zâten 'Akkâ mağlûbiyyetinden soñra Amory Kıbrıs'da tecemmü' ėden Tampliyeler'i Papa'nın emri üzerine tard ve tenkîl ėtmişdi ki Tampliyeler da buna cidden lâyık idi. Zîrâ Kudûs Kıralı'nın keyifsizliğinden bi'l-istifâde tâc-ı kıralîyi ele geçirmek içün her iki taraf muhâsamaya girişdi. Ve dâhilî bir muhârebeden korkuldı. Bunların aralarını 626 senesinde Fransa kırallarından On Dördüncü Loui bulmağa çalışdı ve her iki tarafdan 'asker alarak Mısr'ı istîlâye gitmiş ise de, o zıddıyyet izâle ėdilmedi. Nihâyet yine Fransa kırallarından Güzel Filib bunlara bağz u 'adavet ve Avrupa'da ba'zı hüküm-dârân ile Papa Beşinci Kleman'ı ittifâka da'vet eyledikden soñra 1314 senesinde Tampliye sınıfının kâmilen lağvına ve efrâdının 'umûmiyyetle katl ü i'dâmına muvaffak olmışdır.

'Arablar'a para ile satdıkları havâdisi bu aralık şâyi' olmağla, başta Papa bulındığı hâlde ale'l-'umûm Hüküm-dârlara nefrîn-hvân olmışdı. Bu sınıf hakkındaki müfteriyât-ı şenî'anın bir kısmını 'ayni sınıf efrâdından "Nufuday" nâmında [60] bir râhib neşr ü işâ'a ve Fransa Kıralı Güzel Filib'e kadar ısmâ'a çalışmışdı.

Filib, Papaların Altı Makāmında olan Şövalyelere daha Papa Sekizinci Bunifas zamânında i'lân-ı 'adâvet ile onları ithâma çalışmış ve hattâ 686 da Avinion şehrini Papalık Makarrı ittihâz ile Papalığa da Fransa Episkoposlarından Beşinci Kleman'ı intihâb ėtdirmişlerdir.

Tampliyeler'in kendi "Ġran-Metri"leriyle Papadan ġayrı bir kimseyi tanımamaları ve Hazret-i 'Îsâ'nın tasvîrini hakāret ile ayak-altında çiğnemeleri ve Dîn-i 'İsevî'den ġayrı bir mezhebe sâlik olmak istemeleri yolında meydâna çıkarılan 'azviyyât üzerine Tampliyeler halk nazarında daha ziyâde merdûdiyyet kazanmışlardı. Filib keyfiyyeti der-hâl Papaya resmen iş'âr ėtdi ve onları ithâm içün erbâb-ı vukūfdan mürekkeb bir Meclis teşkîlini iltimâsda bulındı. Papa evvelâ 'azviyyâta nazar-ı sıhhatle bakmayup işin öñini [61] almağa ve Tampliyeye sınıfını büsbütün lağv ėtmekden ise ıslāha çalışılmasını cevâben bildirmiş iken, Filib evvelki iddi'âsında ısrâr ile Fransa'da mukīm Tampliyeler 'aleyhine halefî ve muhibbi olan kıral ve prensleri teşvīk ėtmişdir. Nihâyet Viyana şehrinde ve Mîlâdî 1312 senesinde fevka'l-'âde sınıfının lağvına ve mülk ü servetlerinin müsâderesine karâr vėrildi.

Filib bu karâr ve hükmi beğenmeyerek Papa'ya rağmen Fransa dâhilinde bulınan Tampliyeler'in kâffesini hapis ve Re'îsü'r-Rü'esâlar'ı "Jak dö Molay"[20]ile rüfekāsını 1314 de cellâda teslîm etdirdi.

[20]) Mūvellây pek ġarîb olarak Papa'nın kırk gün ve Kıralın bir seneye kadar kendi gibi i'dâm ėdilmelerini Siyâset-gâh üzerinde iken temennî ėtmiş ve fi'l-hakīka Papa Kleman altı ay ve Kıral dahi bir sene sońra vefât ėtmişdir. Tampliyeler'in işkence ve i'dâm cezâları hükkâma mecbūren tasdîk ėtdirilir idi. Meşhûr "Busove" vāki'adan bahs eylediği sırada, "işkence ile i'tirâf ėtdikleri cerâ'imi meydân-ı siyâsetde inkâr ėderek i'lân-ı ma'sûmiyyet ėtdiler" mütālâ'asında bulınur. Mūverrihîn-i sâ'ire ise Frank Masonlar'a Tampliyeler'in cild-i sânîsi nazarıyla bakmakdadır.

Ve birçoğunı meydân âteşlerinde yakdırdı. Şu ta'kîbât-ı vahşiyyâne, Portekiz'den mâ'adâ Fransa, İngiltere, Almanya, İsveç ve İtalya kıt'alarının her tarafında şiddetle icrâ olındı.

Tampliyeler'den mevrûs şato, 'akār ve mâlikâneler ile hazâ'in-i 'azîmenin mukāsemesi husûsında birçok mücâdeleler vāki' olmışdır.

İspanya Tampliyeleri'nin emvâl ve arâzîsi berâ'et ve ma'sûmiyyetleri Meclis'ce de [62] tezâhür èden ve Endülüs'de 'Arablar'a müdâfa'a ile Ġırnata şehrini taht-ı tazyîke alan sınıf üzerinde kemâkân îfâ èdildi. Ve İspanya'dan ġayrı memâlikde Tampliyeler nâmına ne kadar emvâl ve arâzî var ise hepsinin Rodos Şövalyeleri'ne terkine karâr vèrildi.

Ba'zı erbâb-ı vukūf ve ez-cümle Papa, Rodos Şövalyeleri'nin Tampliyeler gibi birgün tābi'-i hevâ-yı sefâlet olacakları ve çünki o kadar emvâli idâre şöyle dursun, vazîfelerinden olan dîn müdâfa'alığını terk ile dinsizliğe ve itā'atsizliğe başlayacakları mütālâ'asını der-meyân èdti ve nukūd-ı mevkūfenin Papalık hazînesinde hıfzına ittifāk-ı ârâ ile karâr vèrildi.

Şu karârdan, Papa hayli istifâde èdtiği hâlde, Tampliyeler'in servet ve ikbâllerine hased ile sınıflarını 'umûmiyyetle ithâm èdtiren Fransa Kıralı Filib ve Halefi Onuncı Loui pek az istifâde èdebilmişlerdir.

Rodos Şövalyeleri şimdiye kadar Avrupa'nın kuru kuru tevecc ühleriyle vakit geçirmekde iken, birden şu kadar ġanâ'ime nâ'il olmağla, "Ocak" hâlinden çıkmış, ve tersânelerine vèrdikleri intizâm ve inşâ èdtirdikleri donanma cihetiyle o zemânın en kavî devletleri sırasına geçmişlerdir. Fekat bunlar arasında tā'at ve 'ibâdet, kanâ'at ve riyâzet kalkmışdı. Re'îsü'r-Rü'esâ Folk dö Villart efrâddan ziyâde mübtelâ-yı sefâlet olmışdı. Hattâ Avrupa ile bir parça câfî olan münâsebâtını kat' èdüp Papalık makāmını tanımamağa ve donanmayı limândan ve 'askeri kışlalardan hârice çıkarmamağa başladı.

Bu hâlde "Ocak" devâm ėdemedi, hazîne tükedildi; hâricden para istikrâz ėtmek istenildi. Bu rezâ'il-i ahvâl ba'zı Rü'esâ'nın cânını [63] sıkdığı gibi Avrupa'da Saint Jean Şövalyeleri'ni Tampliyeler'den ziyâde muvâhezeye cesâret alındı.

Meclis-i Rü'esâ birgün hafiyyen ictimâ' ile Villart'ın 'azline ve yerine dahi "Morris dö Panyak"ı Re'îsü'r-Rü'esâ intihâb ėtdi. Bu zât Cem'iyyet'in dûçâr ėdildiği intizâmsızlığa ve muzâyaka-i mâliyeye ve sâ'ireye dâ'ir Villart'dan resmen îzâhât taleb ėtdi. Villart cevâb vėrmemekle berâber yâ 'isyân veyâ muhâfaza-yı hayât kaydıyla 'avânesini berâberine alarak Lindoz Şatosı'na tahassun ėtdi. Oradan Papalık'a mürâca'atle Morris hakkında ikâme-i da'vâda bulındı. Papa der-hâl "Bernardo Mororez" ve "Busolo" nâmlarında iki me'mûr ta'yîn ve i'zâm ile tahkîkate girişdi.

Bu iki muhakkak şikâyât-ı vâkı'ayı eyüce tahkîkden soñra tanzîm eyledikleri lâyıhada gerek Villart'ı ve gerek halefi Morris'i ithâm ėderek ve Re'îsü'r-Rü'esâ'lığa "Jerar dö Pen"i kā'imakām bırakarak diger iki kumandanı Roma'ya getirdiler. Papa Yirmi İkinci Jean, Avinyon şehrinde 'akd ėtdirdiği Meclis-i Rûhânî'de Villart'ın berâ'atine ve hasmı Morris'in mahkûmiyyetine karâr vėrdirdi. Villart, Re'îsü'r-Rü'esâlık hızmetinde ibkā ėdilmiş ise de, efkâr-ı 'umûmiyyenin o taraf 'aleyhinde bulınması üzerine merkūmı Rodos'a i'zâmdan sarf-ı nazarla yerine "Saint Jil" Manastırı'nın büyük du'âcısı olan "Helion dö Vilnov" intihâb ėtdirildi.

Villart, İtalya'da "Kapu" şehrinde ve bir rivâyete göre Fransa'da "Tuloz" eyâletinin "Teyran" Şatosı'nda bir müddet ikāmetden soñra vefât [64] ėtmişdir. Hasmı Morris ise Monpelye şehrinde dokuz sene akdem terk-i hayât eylemişdir.

Dîn ve arâzî-i mukaddesenin muhâfazasına me'mûr ėdilen Rodos Şövalyeleri'nin daha bidâyet-i zuhûrlarında şu kadar mesâvî-i ahvâle tesâdûf ėdiliyor. Ahvâl ve 'âdât-ı Şarkıyye'yi mu'ahezeden yorılmayana Freng muharrirleri buna ne yolda cevâb vėrebilirler! Buralarını Papa Cenâbları da añlamış idi ki, Morris'in vefâtını ġanî-

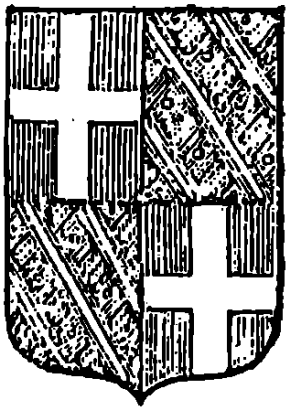
met 'addèdüp Villart'a bir halef ta'yîn ile iğtişâsât-ı dâhiliyyenin öñini almağa çalışmışlardır.

İKİNCİ RE'ÎSÜ'R-RÜ'ESÂ

HELİON DÖ VİLNOV: 718-745

HELION DE

1319

VILLENEUVE

1346

Villart'ın işden el-çekdirilmesi üzerine Re'îsü'r-Rü'esâ'lığa Ġarbî Fransa'da "Ruşal" eyâleti muzâfâtından "Arute Ran" baron-zâdelerinden "Helion dö Vilnov" intihâb èdilmişdir.

[65] Bu zât Ehl-i Salîb muhârebâtı esnâsında, 'askerlikce büyük yararlılıklar izhâr ètmiş olmasına mebnî me'mûriyyeti Papa tarafından dahi kemâl-i memnûniyyetle tasdîk olınmışdır. Helion bu haber-i meserret-âveri Saint Jil Manastırı'nda bulındığı sırada işidüp hemân Avinon şehrine 'azîmetle beyân-ı kabûl ve teşekkürden soñra Şövalye "Jerar"ı kendine Kā'imakām i'lân ètdi.

Tampliyeler'den müntaķil emvâl ve arâzînin Şövalyeler'e devr ü teslîmine ba'zı kırallar i'tirâz èdiyordu. Helion bu mes'eleyi kemâl-i muvaffakıyyetle halle muvaffak oldı. Ve ba'de Monpelye şehrinde 'akd olınan bir Meclis-i Meşveret'de Şövalyeler'i memleketleri ve cinsleri i'tibâriyle "Lanklar"a ya'ni "Sınıflar"a taksîm

ètdi. Bu esnâda gûyâ Orhân Hazretleri Rodos'ı feth içün tedârikât-ı 'azîmede bulınmakda imiş.

Rodos'dan alınan haber üzerine Kā'imakām Jerar'ın bi'z-zât mahall-i vākı'aya 'azîmetle 'Osmânlılar'a ġalebe çaldığı ve adalarda iskân içün getürilen Türk 'âilelerinin esîr èdildiği mervîdir. Bunda Lâtin müverrihlerinin bir hatâ-yı 'azîm ètdiklerine hîç şübhe yokdır. Çünki 'Osmânlılar'ın Gelibolı Kal'ası'nı zabt içün Rum-Èli cihetine Boğazdan sal ile 'asker imrâr ètmeleri o zamânlarda Devlet-i 'Osmâniyye'nin donanması olmadığını, ve sâniyen devr-i Fâtih'den evvel Ak Deñiz'de gemi gezdirmediği gibi cezîre olarak bir yer dahi zabt èdilmediğini müsbetdir. Bu hatâ Semadirek Adası'nı yağma èden ve Mîlâdî 1335 senesinde zabta da muvaffak olan İzmir Beğ'in mahdûmı Umur Beğ donanmasından ġalatdır.

[66] İkinci bürhân ise; Sultân Osmân ve hattâ Orhan, Murad Hudâvendigâr devr-i hükûmetlerinde ticâret-i bahriyye-i 'Osmâniyye te'essüs ètmediği gibi Menteşâ ve Karamân havâlîsi fütûhâtı henüz ikmâl èdilerek, fekat Rodos cezîresiyle mülhakātı cezâ'ire mütecâviz bulınılmamışdı.

Helion Avrupa'ca Cem'iyyet'e müte'allik işlerini tesviyeden ve beş-on sene Papa nezdinde ikāmetden soñra Mîlâdî 1332 ve Hicrî 731 senesinde Rodos'a 'avdetle umûr-ı nâfi'a ve harbiyyenin ıslāhına müteşebbis olmışdır.

Bu hilâlde Devlet-i Selçükıyye enkāzı üzerinde peydâ olan Beğler her tarafa hücûma başladıklarından Şövalyeler endîşeye düşmişlerdi. Hele Karamânlılar elde èdebildikleri hafîf donanmalarıyle Rodos cezîresini aralıkda urup mezrû'âta zarâr ètmekde ve Şövalye donanmasını dâ'imâ şeb-hûnlar èderek zedelemekde idiler.

Helion bu mesîl tecâvüzâtın öñini almak üzre ba'zı noktalara 'asker ikāme ètmiş ve kendi mesârifiyle nâmına muzâfen Vilânova "Vilânu" Şatosı'nı inşâ ètdirmişdir.

Helion, Cezîre'yi bir derece-i fevka'l-'âdede tahkîmden soñra cezâ'ir-i mülhakaya şecî' ve nâm-dâr Şövalyeler i'zâmıyle limân ve memlekete nâzır burc ve tabyalar binâ ėdilmişdir.

Villart ve Kā'imakām Jerar zamânlarında Cem'iyyet nâmına tahmînen yüz elli beş biñ, ve Rodos'ın fethi esnâsında yalñız Papa'dan doksan biñ Düka altını istikrâz ėdilmişdi. Papa ile olan hesâbın tesviyesi içün Ġarbî [67] Fransa'da bir mukāta'a terk ėdilmiş ve mütebākī düyûn dahi hâsılāt-ı arâzîden tekāsīte rabten kapadılmışdı.

Cezîre'ce bu ıslāhātı müte'ākib kasaba civârında ve tahmînen Santorlı mevķi'ine karîb bir mahalde peydâ olup mārrīn ü 'âbirîne tasallut ile hayvânât-ı ehliyyeyi mahv ėdegelen mehîbü'l-şekl bir ejderin[21] ihlâkiyle meşġūl olınmışdır.

[21] Mezkûr mahlūkın cesâmeti hakkında vėrilen ma'lûmât ber-vech-i âtîdir:

Bu mahlūk Mikse ve Santorlı civârında bir maġārayı în ittihâz ile koyun keçi birçok mahlūkātı, insânları telef ėtmekde idi. Re'îsü'r-Rü'esâ Helion bir tarafdan, ziyâde telâş ėtmekde olduğu gibi, bir tarafdan ejderin bulındığı mahalden geçilmemesini ve itlâfa çalışılmamasını i'lân ėtmekde idi.

"Diyodone dö Ġuzon" nâmında bir Şövalye bu hayvânın dehşet ve cesâmetini zihnine sığdıramayup itlâfıyle Şövalyelik 'âleminde Herkūl misillü bir şöhret kazanmağı kurmış ve fikrini kimseye ifşâ' ėtmeyerek Fransa'da birâderi nezdine 'azîmet ėtmişdir.

Orada ejderin bir resmini şekl ile, imhâsına medâr olacak âlâtı tehiyye eyledi. Diyodone Avrupa'ca tedârikini itmâmdan soñra berâberine hademeden iki nefer ile iki Dok Köpeği "cesîm ve tüylü İngiliz köpeği" alarak Rodos'a 'avdet eylemişdir.

Ġuzon birgün atına rakîben ejderin ihtifâ' eylediği mahalle 'azîmet ėder. Ve yolı üzerine tesâdüf ėden bir kilîsâda Cenāb-ı Hakkdan temennî-i zafer eyler. Ġuzon ba'de bir nokta-i müdâfa'a intihâb ile ejderi iğzâb eyeleyecek hareketler icrâsına başlar. Mahlūk dâ'imâ av tecessüsünde bulındığı içün hâricde işitdiği gürültü üzerine maġāradan çıkar ve Şövalye'nin üzerine şiddetle hücûm ėder. Diyodone bu düşmenine der-hâl bir ok atar, ise de hayvânın sırtı sert ve kabuklı oldığından matlūb, vecele te'sîr hâsıl ėtdiremez. Hayvân ġazablanarak hücûmlarını artdırmışdı.

[68] O vakit Diyodone elindeki hançerle müdâfa'aya başlayup hayvânın boğazından cerh ėder. Dok Köpekleri bir muhârib gibi müdâfa'ada bulınıyordı. Fekat at, ejderden ürküp girüledi. Neden soñra ejder, aldığı hançer yarasından müte'essir olarak sersemledi. Ve bu iki kahrımân böylece bir vakit çarpışdıkdan soñra her ikisi de bayılarak yere serildi. Bu mücâdeleyi karşudan seyr ėtmekde olan uşaklar yaklaşup Diyodone'yi teslîm-i rûh ėtmiş gibi nefesden mahrûm buldılar.

Der-hâl su tedârik edilerek mubârizin yüzi ve başı yıkandı ve güç-belâ 'aklı başına geldi. Bî-çâre, mağlūb ve telef ėtdiği ejdere bir nigâh-ı ġālibâne atdıkdan soñra yine bayılup kaldı. Ejderin vücûdından bu aralık münteşir olan koku kerîh ve sırtından akan kan ile mevķi' ġāyet dehşetli idi. Vak'ayı haber alan kasaba ehâlîsiyle civâr köyliler buraya ferc

[68] Bir rivâyetde timsâh ve ba'zılarına göre hayye olarak tecessüm ėtdirilen bu mahlûk, birçok hayvân ve insânları telef ėdüp ezhân-ı ehâlîyi havf ü dehşet içinde bırakmışdı.

Bu hayvân "Diyodone do Ġuzon" nâmında bir Şövalye tarafından ihlâk ėdilerek memleket büyük bir felâketden kurtarılmışdır.

ferç gelmek üzre idi. Bir çâr-yek soñra Ġuzon at sırtına nakl ile götürildi.

Bu mahlûkın şimdiye kadar ėtmiş oldığı zarârı hisâb ve tahmîn mümkin değilmiş. Binâ'en-'aleyh Diyodone "Fâtih-i Belde" ismiyle telkîb ėdilerek hakkında şa'şa'alı olaylar icrâ ve nâmına bir de Tâk-ı Zafer inşâ ėdilmişdir.

Re'îsü'r-Rü'esâ Helion vak'adan memnûn olacak yerde tenbîhi hılâfında hareket ėden Diyodone'yi rütbesinden ve Şövalye üniformasından mahrûm ėderek tescîn ėtdirmiş ve gelen recâcıları şedîden tekdîr ile huzûrından tard eylemişdir.

[69] Fekat Diyodone bir def'a beyne'l-ehâlî kahrımân tanınmış ve cidden sevilmiş idi. Helion'ın böyle bir cezâ tertîbi birgün Diyodone'nin makāmını ġayb ėtmesi havfından mün'abîs idi. Binâ'en-'aleyh Helion efkâr-ı 'umûmiyyeye karşı evvelki hareketinden 'âr ėtdi. Ve ejder kahrımânını tahliye ve rütbesini i'âde ile fevka'l-me'mûl sitâyişlere, taltîflere müstağrak kıldı. Bā'de [onı] kendisine Kā'imakām intihâb ėtdi:

Ejderin mu'âyene olınan cesedi 'acîb bir sûretde görilmişdir:

Başı, ata befzemekle berâber, daha büyük, ve ağzı kulaklarına kadar cesîm idi. Dişleri keskin ve gözleri degirmi olarak hadekaları âteşîn rengde olup kuyruğıyle dört ayağı ve iki de kanadı oldığı rivâyet ėdilmekdedir.

Ejderin re's-i maktū'ı Eğri-Kapu'ya ta'lîk ėdilerek birçok seneler hayret-efzâ-yı 'ukūl-ı seyyâhîn olmışdır. Mîlâdî 1655 senesinde Fransızlı seyyâh Tevonot, mezkûr re'si bi'z-zât gelüp ziyâret ile yazdığı târîhde ġarîb bir hikâye vücûde getirmişdir. Diger rivâyete göre ejderdeki cesâmet daha ġarîb tasvîr ėdilmekdedir. Gûyâ ejderi Rodos'a müsâfireten gelen bir dervîş telef ėtmiş oldığını da beyân ėderler.

Dervîşin tertîb ėtdiği plan üzre, kireç yüklı kırk merkeb, ejderin bulındığı mahalle sevķ ėdilür. Ejder bu bir sürü merkebi cüz'î bir zahmetle kâmilen bel' ėder. Fekat içindeki su üzerine, karnında kireç ihtirāka başlayup vücûdını tahrîb ėtdi. [70] Dervîş bu muvaffakiyyet üzerine Rodos Vâlîsi tarafından mazhar-ı mükâfât ėdilmiş imiş. Kudemânın bu kabîl hikâyelerine kulak asmamalıdır. Manda ve at ve hattâ merkeb yutacak kadar dünyâda el-ân ve yılan ve ne timsâh vardır.

Yılanların en büyüğü boğa ve balıkların en büyüğü balina değil midir? Bunların cesâmetleri ma'lûmdır. Evvelki ejdere kanâ'at etmeyen kudemâ, Marça karyesi civârında dahi cesîm bir yılan oldığını hikâye ėderler. Rodos'a "Yılan Adası" nâmı vėrildiğine göre, gerek ejder ve gerek sā'ir mahlûkāt-ı muzırre mevcûd oldığına i'timâd câ'iz ise de, mâfevku'l-hayâl mahlûkāta bi dürlü vücûd vėrilemez. Hattâ Diyodone'nin itlâf ėtdiği ejder, Mısır'dan nakl ėdilürken gemiden firâr ile sâhile çıkan bir timsâh idi.

Romalılar'ın dahi Afrika'da 'askerî sikâlarını hayvânlarıyla berâber bel' ėden cesîm yılanları toplarla öldirdikleri mervîdir. Şehir dâhilinde ve Şövalye[ler] Caddesindeki evler üzerinde görilmekde olan şekil ve resimlere göre Diyodone'nin itlâf ėtmiş oldığı ejder timsâh oldığına hîç şübhe bırakmıyor. Fekat ġarîbi şudır ki Santorlı civârında timsâh isti'âbına müsâ'id mağāra veya bir göle tesâdüf ėdilemeyor. El-'uhdetü ale'l-râvî. [Sözün doğru olup olmadığının sorumluluğu rivâyet edene âiddir.-H.F.]

[69] Vukū'āt-ı sâ'ireye gelince: İdâre-i hakîmânesiyle halkı memnûn ėdüp Hıristiyânlar'ca 'veliyyü'l-fikarâ' 'unvânını kazanan Helion 'ākabinde belâ-yı nekbete uğradılmış ve inşâ ėtdirdiği kal'alar, burclar, ma'bedler, hasta-hâneler ve gemiler hîçbir nazar-ı i'tibâra alınmamışdır.

'Âlemin en eşna' mahlûkı Helion olmışdır. Rodos'da hüküm-fermâ [70] olan bu rezâ'il-i ahlâk muhârebeye gidilmemekden, riyâzet ve meşiyyet-i 'askeriyyeye devâm ėdilmemekden inbi'âs eyliyordı.

Memleketlerine me'zûnen giden Şövalye Rü'esâsı mukāta'aları dâhilinde Dere-Beğlik'i kurup merkezden vukū' bulan ihtârâta ehemmiyyet vėrmiyorlardı. Ahvâl-i mahalliyye, şu mertebeden birkaç misli daha şedîd olarak Papa'ya 'aks ėtdirilmiş ve Re'îsü'r-Rü'esâ'ların sû'-i idârelerine bir had çekilmesi temennî ėdilmişdi. Papa altıncı Kleman, Helion'a yazmış oldığı bir mektûbda, "Ba'zı kimselerden haber alındığına göre siz ve ihvânınız Kilîsâ 'âlemini [71] 'umûmiyyetle gücendirecek sûretde bir meslek-i nâbe-câye sapup orada ve bu civârda idârenize terk olınan arâzî-i cesîme hâsılātından istifâde ėdememekde imişsiniz.

"Bir takımınız güzel atlar tedârik ėdüp ava gitmek içün ma'iyyetinde uşaklar, köpekler, kuşlar beslemeğe, kıymetli ve ziynetli elbise geymeğe, altun ve gümüş tabaklar kullanmağa başlayıp Hıristiyân kardaşlarınızın pây-i mâl-i huyûl-ı İslâmiyân olan hukūkını müdâfa'a ėtmeği unutmışsınızdır. Binâ'en-'aleyh Hükûmet-i Mukaddesemiz mesleğine be-ġāyet-i menâfî olan bu harekâtınızdan dolayı Tampliyeler'den müntakil arâzînin bir kısm-ı küllîsini istirdâd ile yeñi bir Şövalye Ocağı teşkîli lüzûmı hiss ėdilmişdir.

"Vaktiyle Tampliyeler'le aranızda câri olan rekābet misillû, yeñi Şövalyeler'le de beyninizde hâsıl olacak farkı düşüniniz. Bu hâl-i esef-iştimâlin izâlesiyle Cem'iyyetin ıslâhına, ve bir terbiye-i memdûhe-i 'askeriyyenin iktisâb ve istikrârına sa'y eylemediğiniz takdîrde bizce ne yapılmak lâzım geleceği şimdiden bildirilmişdir." [denilmekteydi]

Vâkı'a Papa'nın bu 'itâbları Saint Jean Şövalyeleri'ne olan mahabbetinden ve civâr hükûmetlerin tevsî'-i dâ'ire-i nufûz eylemelerinden neş'et eyleyordı. Papa bir tarafdan Şövalyeleri teşcî' ve bir tarafdan ehl-i İslâmı kahr u te'dîb eylemek üzre Cenevizler'in riyâsetinde bir küçük Ehl-i Sâlîb donanması tertîb ėtdirmişdi. Bu ittifâk-ı bahrîye, Şövalyeler dahi "Beyandre" kumandasında olarak altı gemi ile iştirâk ėtmişlerdi. Müttefikîn donanması 742 Sene-i Hicriyyesine müsâdif olan Mîlâdî 1343 târîhinde netîcesiz bir cevelândan soñra 'avdet [72] ėtdi. Bu hatâ donanma tertîbâtınca olan noksândan ve 'askerin tecrübesizliğinden ileri geldiği içün her tarafca tekrâr ıslâhât ve tensîkāte ibtidâr ve ihtimâm ėdilmişdir. Meclis-i Rü'esâ, Şövalyelerdeki debdebe ve ziynet ve sefâlete nihâyet vėrmek içün bir siyākda çukadan elbise iksâ olunması ve et ile berâber yalñız bir kab yemek tevzî' edilmesi husûslarını taht-ı karâra almış ve bu karârı Avrupa'daki şu'be re'islerine kadar ta'mîm eylemişdir.

Papa, Meclisin bu yoldaki mukarrerât-ı mühimmesinden fevka'l-hadd memnûn kalarak Hicretin 743 senesinde yine Türkler 'aleyhine Venedik, Kıbrıs ve papalık donanmalarını cem' ve Başkumandanlık'a sâlifü'z-zikr Şövalye *(Jan Beyandre)*'yı ta'yîn ile bir Ehl-i Salîb muhârebesi i'lân ėtmişdir. Donanma her tarafca korsanları ta'kîb eyledikden soñra İzmir körfezine sokularak şehri bir müddet muhâsara ile zabt ėtmişdir.

İzmir şehrinin kadîmen dahi der-kâr olan ehemmiyyet-i ticâriyyesi hasebiyle Frengler tarafından zabtı Avrupa'ca büyük şenlikler icrâsına vesîle olmışdır.

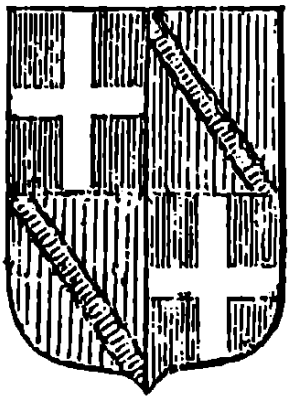
Re'îsü'r-Rü'esâ bu neş'e-i zafer-enîsden soñra 'âbidâne istirâhat lüzûmı hiss ėtmiş ve Hazret-i Meryem nâmına Rodos'da bir güzel kilîsâ inşâ' ėtdirmişdir.

Helion yigirmi sene kadar idâre-i hükûmetden soñra 745 senesinde vefât ėdüp Re'îsü'r-Rü'esâ misillû Saint Jean Kilîsâsı kurbında defn olınmuşdır.

[73] ÜÇÜNCİ RE'ÎSÜ'R-RÜ'ESÂ

DİYODONE DÖ ĠUZON: 746-753

DIEUDONNE
1346

DE GOZON
1353

Hânedâna ecdâdından mevrûs mâlikânelerden henüz bâkī olan Langedoni Şatosı'nda tevellüd èden Diyodone dö Ġuzon Şövalyelik silkine dâhil oldığı günden beri mâ-fevku'l-hayâl kahrımânlıkları ibrâz ètmiş idi. Yukaruda tafsîlâtı vèrilen ejder hikâyesi bu Fransız Şövalyesinin tekmîl hayâtını musavver olup, o yüzden dahi terakkī ètmiş olmasına nazaran Şövalyeliğin nasıl bir meslek-i kahrımânî oldığı zihinlerde kolayca muhâkeme èdilebilür.

Helion dö Vilnov'ın vefâtını müte'ākib madde-i intihâb esnâsında bile Diyodone etvâr-ı ġarîbâne ızhâr ètmişdir.

Meclis-i Rü'esâ'da bir müddet istimâ'dan soñra söze atılarak:

"Bu Meclis-i 'Alî'de 'alenen yemîn ètdirmeğe Re'îsü'r-Rü'esâlık makāmına cidden lâyık görülecek Şövalyeler içinde bir kimse yokdır. Cem'iyyetin menâfi'i gözedilmek, Cem'iyyetin her tarafında tevsî'-i dâ'ire-i nüfûz ile istikrârı şân [74] ve şevketine çalışmak ve dâ'imâ ta'arruzdan, tecâvüzden hâlî olmayan Türk muhâcimlerine, 'Arab atılarına mukāvemet eylemek, ve hâsılī her ân ve dakīkada fesâd ve tezelzüle müste'îd olan Şövalye Ocağını bir intizâm ve tekemmül dâ'iresinde bulındırmak eger bizim içün bir vazîfe-i

mühimme ve mukaddese ise, buna kendimden başkasını tavsiye ėdemem..." yolında bast eylemiş oldığı mütâlâ'âta 'ilâveten ve müntehibâne hıtâben:

"Kā'imakāmlığımdaki idâreyi bi't-tabi' tecrübe ėtmişlerdir. Öyle bir idâreden ne ümîd ėdilebileceği müstağnî-i şerh ü beyân, ve sizce bir tarafa mağlûben intihâbdan redd olınamayacağım bî-re'yb ü gümândır" sözlerini îrâd ėtdikde, bunlar sâmi'îne pek ziyâde te'sîr ėtmişdi.

Kendi kendini intihâb ėtdirmek ve meziyyet-i zâtiyyeden bahs ėtmek 'âdeti kudemâca bir meslek hükmini almışdı. *(Zemânımızda bile 'âcizâne mukaddemesiyle tefâhürden çekinilmeyor.)* Diyodone içün cesâreti, bir zül i'tibâr ėdilmemiş ve nutkın 'akabinde hakk-ı riyâseti kazanmış idi.

Fi'l-hakîka Diyodone'nin daha ilk icrââtı sırasında kahrımânlığı nümâyân olmışdır! İmroz ve Limni sularında dolaşan Türk muhâcirlerini te'dîb içün Bahriyye Kumandanı Jean Beyandre'yi hafîf bir donanma ile sevķ ėtdi. Bir az evvel dahi bildirildiği vechile Karesi ve Aydın Beğleri ufak-tefek gemilerle Cezâ'ir-i Bahr-ı Sefîd'i ve hattâ Rûm-Ėli sevâhilinde Dede Ağaç, Kavala ve Aynaroz cihetlerini dâ'imâ ġāret ėderlerdi. Şövalye donanmasını ta'kîben yola çıkarılan Venedikliler ve Kıbrıslılar bir noktada birleşdikden soñra hasımları Türkler'le çarpışdılar. Nesîm-i ġalebe Türkler [75] tarafına vezân ėdüp Müttefikler donanması 'umûmen firâra mecbûr olmışlardır. Yalñız Âmiral Beyandre tam ric'atde bulınmayup muhârebede sebât ėtmiş ve beş biñ esîr ile küçük kıt'ada yüz on sekiz gemi zabt ėderek büyük bir muzafferiyete nâ'il olmışdır.

Diyodone, Âmiralin iktisâb ėtdiği bu zafer ve ġalebât üzerine her tarafdan tebrikâta mazhar oldı; nâm-ı kahrımânîsi 'ayyūka çıkarıldı.

747 sene-i Hicrîsine müsâdif 1347 Târîh-i Mîlâdîsinde Ermenî ser-gerdesi Konstan yâhûd Liboron, Mısır Kölemenlerinin yed-i za-

btına geçen memâlikin istirdâdı içün Papa Altıncı Kleman'ın iltimâsıyle Şövalyeleri Mısır 'aleyhine teşvîk ėtmiş idi. Diyodone henüz âyîn-i Hıristiyânî ile mükellef olan Ermenîlere mu'âvenetden çekinmeyüp 'askerinin bir mikdârını karadan, ve bir kısmını donanmaya irkâben deñizden hareket etdirmişdir.

Ehl-i İslâm bunların iki kol kuvvetlerine de kâfî mertebe müdâfa'ada bulınmış ise de, karşularındaki düşmenin dâ'imâ mağûb ėtdikleri Ermenîler farzıyla ihtiyâsız hareket ėtmeleri üzerine hezîmet-i külliyyeye dûçâr ėdilerek ellerindeki memâlik kâmilen istirdâd olınmışdır. Kölemenler bu mağlûbiyyet üzerine Mısır'a kadar çekildiler.

İstanbol Kayseri Jean Kantagüzen tarafından Rûm-Ėli cihetinde dolaşan Türkleri tard içün bir ikinci ittifâka daha da'vet ėdilmişlerdi.

Ġuzon bu uğurda hazînelerini tüketmiş oldığı cihetle Türk [76] ve 'Arablarla bir müddet mütâreke 'akdı ihtiyâcında bulındı. Ehl-i İslâmın temdîd-i müddet-i sulha ihtiyâcı daha ziyâde idi.

Lâkin Ceneviz ve Venedik Cumhûriyyetlerinin istirkâb-ı ticâretden meyânelerinde açılan muhârebât-ı hûn-rîzâne, Hıristiyân ittifâklarını esâsından mahv ėtmiş olmasına mebnî Hıristiyânlığın müdâfa'ası müşkil olmış ve Re'îsü'r-Rü'esâ Diyodone'nin İslâm ile mütâreke 'akdından nükûl ėtmesi lâzım gelmişdir. Hâl bu merkezde iken, Papa, hazînesinden çıkarup Şövalyelere vėrdiği meblâġ-ı cesîmeyi, bu aralık istirdâd içün Şövalyelere 'â'id bulınan İzmir Gümrük rüsûmının nısfını terk ėtdirmeğe çalışdı. Meclis-i Rü'esâ böyle bir karârı imzâ ėtmeğe muvâfakat ėtmediği gibi Şövalyeler yeñi müttefikler zuhûr ėdinceye kadar hâl-i tedâfü'de bulınup hîç bir tarafla ve ez-cümle Türklerle bile musâlaha 'akd ėdilmeyeceğini sarîhan i'lân ėtdi. Diyodone dahi hazînenin müzâyaka-i şedîdesini izâle içün taksîtlerini gecikdiren Mukāta'ât Rü'esâsı'na bir tahrîrât-ı 'umûmiyye irsâl ėdildi.

Bu esnâda Papa Kleman vefât ėdüp yerine Altıncı İnnosan intihâb ėdilmişdi. Bu zât, 'an-asıl Venedikli olan Şövalyelerin memleketleri cânibine me'zûnen gönderilmeleri, Ceneviz 'aleyhine bir nümâyiş oldığını ihtâr ile Diyodone'yi şiddetle mu'ahezeye kalkışmışdır. Ve bu müşâteme daha ilerüye vardırılup Şövalyeleri kendi hem-mezhebleri 'aleyhine degil, İslâm içün kılınç sallamaları lâzım gelir, yolında birtakım 'itâblarda bulınmağa başlamışdır.

Diyodone ise te'sîr-i şeyhûhetden ve idârece ba'zı uygunsızlıklardan [77] bîzâr olmış ve mütebâkī 'ömrinin gûşe-i ferāğatde geçmesini yeñi intihâb olınan Papadan istirhâm ėtmiş idi.

Diyodone soñradan isti'fâ bile ėtmek istediği hâlde isti'fâ-nâmesi kabûl ėdilmeyüp idâme-i idâre-i hükûmete hızmetde bulınması recâ'-i tavsiyye ėdildi. Hâlbuki Cem'iyyet dâhilinde fesâd artup Avrupa'daki şu'belerin me'mûr ve kumandanları Papa ile Fransa Kırallarını tanımağa başlamışlardı. Bu ahvâl üzerine Re'îsü'r-Rü'esâ daha ziyâde müte'essir oldığı cihetle tekrîr talebinde devâm ėtdi.

Bu def'a mes'ûli is'âf ėdilüp, fekat digerinin intihâb ėdildiğine dâ'ir Papanın Emir-nâmesi Rodos'a getürilmek üzre iken Diyodone 15 Kânûn-ı Sânî 1353 sene-i Mîlâdîyyesinde vefât ėtmişdir.

Cenâzesi, Ejderi öldürmekden akdem Mercân Tepesi'nde du'a' ile meşgûl oldığı Kilîsâ havlîsine kadar parlak bir alay ile getürilip defn ėdilmiştir.

Kitâbe-i kabrinde şu sözler mahkûkdır:

"Ejder-i Kahrımân Ġālibi Burada Medfûndur."

Başkaca rekz olınan bir heykel üzerinde dahi:

"Diyodone dö Ġuzon 'âdî bir Şövalye iken hârik-i tabî'at bir yılan öldürmişdir. Cem'iyyete Kā'imakām ve 'Asâkir-i Zâbıtaya dâ'imî kumandan, ve bir aralık Meclis-i İntihâb'e Re'îs ta'yîn olındıkdan soñra Re'îsü'r-Rü'esâ'lık makāmına irtifâ ėtdirilmişdir. Bu

sütûn-ı mefharet ü şân, Provanesli Fransız [78] Şövalyeleri tarafından rekz edilmişdir. Sene 1366" sözleri mahkûk bulınmışdır.

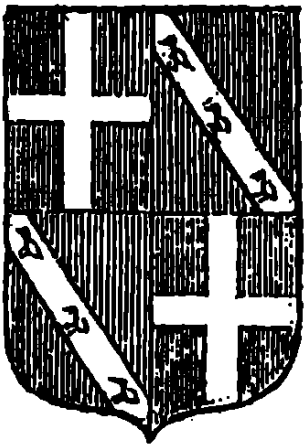
Kal'anın deñiz cihetinde görülmekde olan burclar ve tersâne, limân medhalinde henüz bâkī olan seddler bu zât tarafından inşâ' etdirilmişdi.

[78] DÖRDÜNCİ RE'ÎSÜ'R-RÜ'ESÂ

PİER DÖ KORNELİAN: 754-755

PIERRE DE

1354

CORNELIAN

1355

Saint Jil Manastırı büyük du'âcısı olan Provanesli Kornelian, Re'îsü'r-Rü'esâ intihâb olındığı zemân İdâre-i Hükûmet büyük bir iğtişâş içinde kalmışdı. Bunınla berâber bu zâtın ahlâk ve mişvârı mazbût ve memdûh dénecek kadar kerîm ve mücerreb olmasına mebnî, Riyâsetinden pek çok ıslāhāta intizâr ediliyordı. Fekat 'âlem-i Nasârâ'yı müdâfa'a vazîfesiyle mükellef tutılan Saint Jean Şövalyelerinin – Papa dâhil oldığı hâlde – kazandıkları düşmen yalñız Türk ve 'Arab ġāzîleri degil idi. Pier [79] dö Kornelian, Cem'iyyet dâhilinde tevessü' ile mazarratdan hâlî olmayan seyyi'âtı izâle étmek ve Avrupadaki Mukāta'a Me'mûrlarını degişdirmek üzre Meclis-i Rü'esâ'yı resmen da'vet eylemişdir. Papa, Kornelian'ın bu ilk teşebbüsine taban tabana zıd fikirler beyân éde-

rek şedîden muhâlefetde bulındı. Ve İslâmın terakkiyât-ı serî'asını tevkîf için Şövalye Ocağını Arz-ı Filistin'in bir tarafına nakl ile orada te'yîd-i Hükûmet ve ibrâz-ı mü'essir mukâvemet ėdilmesini teklîf eyledi.

Bu tebdîlâtı icrâ için Şövalye Meşâhîr-i Rü'esâsı'ndan Rodos'a gönderilen Hey'et-i Meb'ûse ise, Papayı büsbütün iğzâb eyleyecek nakliyyâtda bulındı. Papalık makāmıyle Şövalyelerin arasını soğutmağa çalışan yalñız birtakım harîs-i şân u şöhret olan Rü'esâ olmayup Şövalyelerin şöhret-i 'askeriyyelerini çekemeyen Kıral ve Hüküm-dârlar da birtakım müşkilât îkā'ına çalışır ve Cem'iyyetin kuvvetini kesr için Papayı diger bir nâm altında Şövalye Ocağı teşkîline sevķ ve teşvîk eylerlerdi.

Kornelian, buralarını añlayacak kadar fetânet ve kiyâsete mâlik idi. Papa ile Hey'et-i Meb'ûse'ye vāki' olan cevâbında Şövalye İdâresinin Arz-ı Filistin'e nakl ėdilmek maddesini Meclis-i 'Umûmî'de bi'l-müzâkere kabûl ėtdirmedikce Rodos'dan bir kimsenin bile hareket ėtmeyeceğini 'ilâve eyledi.

Papa bu cevâbı hazm ėdememekle berâber Meclis-i Rü'esâ'nın kendi 'aleyhine sevķ ėdilmesi mülâhazasıyla nakl-i merkez mes'elesinin Fransa'da veyâ diger bir mahalde müzâkere ėdilmesini emr eyledi. Bu aralık 'Osmânlılar Sultân Orhan Ġāzî'nin tensîkāt-ı mu'âmele-i fevka'l-'âdesiyle İstanbol Kayserlerini telâş [80] ve endîşeye düşürmişdi. Selânik havâlîsine kadar ėnen 'Osmânlı istîlâ erdûları Mora tarîkini tutmış olmağla bi'z-zât Papanın nazar-ı dikkati celb olınup Roma'ca yeñiden bir Ehl-i Salîb erdûsı tedârikātına başlanmışdı. Şu mesâ'il arasında Papa yine evvelki mes'elenin hallini ârzû ėdiyordı.

Avinion şehrinde Papalık Makāmı Müşîrliği gibi birkaç mühimce me'mûriyyetleri elde ėdüp bir aralık Kā'imakām ve Re'îsü'r-Rü'esâ oldığı görilecek olan "Jan Ferdinan Deredya", Şövalyeler hakkında olmayacak iftirâlara cesâret aldı ve Arz-ı Felestin

olmadığı takdîrde Şövalyelerin Mora'ya naklini kabûl ėtdirmekde musırr oldı.

Deredyan'ın bundan maksadı ise Şövalyelerden hâlî kalacak olan Rodos cezîresini mukāta'a sûretiyle ele geçirüp bi'l-âhire bir hükûmet te'sîs ėtmek idi. Kornelian, Papa mahrmîsi olan Deredyan'ın Şövalyelikden terkîn-i nâmı içün şikâyetde bulındı ise de, Papa tarafından o zâta ri'âyetde kusûr ėdilmemesi emrinden başka bir cevâb alamadı.

Ba'zı Freng muharrirleri bu nakl-i idâre mes'elesini tasvîb ile Şövalyeler memâlik-i İslâmiyyeye karîb bir mahalde iskân ėtdirilmedikce idâre-i dâhiliyyelerini ıslāh mümkin olamayacağını beyân ėderler.

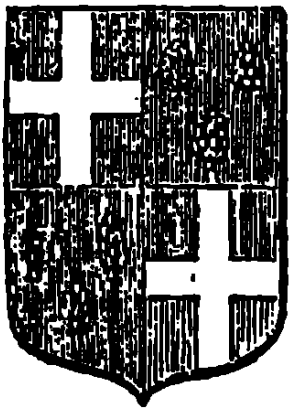
Zavallı Kornelian şu kabîl tas'îbât arasında pek ziyâde za'fa dûçâr olarak kemâl-i ye's ü kederinden 855 târîhinde terk-i dağdağa-i hükûmet ėtmiş ve müddet-i idâresi ancak on aya bâliğ olabilmişdir.

Cezîreye sirâyet ėden vebâ hastalığı zemânında Pier'in ġayreti ve fukarâya [81] fart-ı merhâmet ve tasadduk misl-i sâ'ir ve büyükliği meziyyât-ı beşeriyyesine, hakîkaten "Veliyyü'l-Fukarâlık" 'unvânını kazanması ile de zâhirdir.

[81] BEŞİNCİ RE'ÎSÜ'R-RÜ'ESÂ

ROJE DÖ PEN: 755-765

ROGER
1355

DE PINS
1365

Bu zât "Lankedo[22]*"da asîl ve meşhûr bir hânedâna mensûb idi. Riyâsete intihâbında, Ocak'ın nakl mes'elesi henüz ber-devâm olup Heredya'nın Papalık nezdindeki nufûz ve tecellüdi yalñız Şövalye idâresini degil, daha büyük Cem'iyyetleri ve hattâ Kıral ve Hüküm-dârları sarsmakda idi. Şövalyelerin Mora'ya nakline mahallî prensleri mâni' oldı. Papa müzâkerenin Monpalye şehrinde cereyânına soñradan peşîmân olup Meclis-i Rûhânî'yi Avinion şehrine da'vet ėtdi. Re'îsü'r-Rü'esâ Roje [82] şu ahvâle bâ'is olan Heredya'nın tesvîlâtı olacağı cihetle 'aleyhinde ikâme-i da'vâ ėtmek üzre Rodos'dan Avrupa'ya iki meb'ûs gönderdi.

Fekat Roje Sâfî gibi kendine dahi ehemmiyyet vėrilmediğini görerek müte'essir oldı; ve der-hâl Meclis-i Rü'esâ'yı 'akd ėtdirdi. Bu devre-i ictimâ'da Re'îs Roje, Heredya'nın umûr-ı dâhiliyyeye müdâhalesinden ve Şu'be Me'mûrlarının itâ'asizliklerinden bahs ėderek birtakım ıslâhâtın icrâsına müsâ'ade ėdilmesi talebinde bulındı. Ve mûmâ-ileyhin bu teklîfi alkışlarla tahsînlerle kabûl ėdildi.

[22] * Fransa'nın cenûb-ı şarkîsinde bir şehirdir.

Papa, Mora Prenslerini ele almakdaki müşkilât ile Cezîre üzerinde şiddetini artdıran vebâ 'illetinden vukū' bulmakda olan telefâtı nazar-ı dikkate alarak bir müddet sükût ètdi. Roje haste-gâne ve fukarâya şu esnâda ne derece ġayret ve mu'âvenet ètmekde ise, Heredya Âmir ve Metbû'ı dèmek olan Re'îsü'r-Rü'esâ, Roje'ye ve Cem'iyyete karşı o mertebe müşkilât ihdâsına çalışmakda idi.

Vukū'ātın ardı-arası kesilmediğini ve Cem'iyyete Avrupa tarafından èdilen müdâhalâta nihâyet vèrilmediğini görerek müte'essir olan Roje 765 târîhinde vefât ètmişdir.

Ekser müverrihler, bu zâtın selefi gibi fukarâ-perver ve i'mâr-ı mülke cehd ü ġayret eyler müdebbir oldığını beyânda müttefikdirler.

Kabri üzerinde şu sözler mahkûkdır:

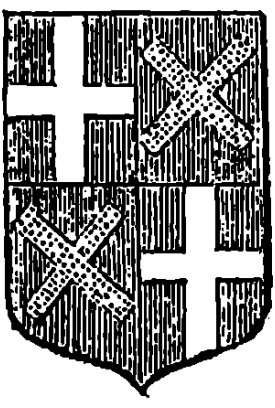
"Ashâb-ı fakr u ihtiyâca merhamet èdiniz; fakīrlik kadar daha ağır bir yük yokdır. Bu heykel, fukarânın ve 'umûm ehâlînin mazhar-ı takdîr ve sitâyişi olan Re'îsü'r-Rü'esâ Roje dö Pen [83] nâmına 1365 târîhinde Kudüs Saint Jean Şövalyeleri tarafından rekz èdilmişdir."

ALTINCI RE'ÎSÜ'R-RÜ'ESÂ

RAYMON BERANJE: 765-774

RAYMOND

1365

BERENGER

1374

Fransa'da Dofen eyâletinde tevellüd ėdüp Fransa Sınıfı Meşâhîrinden 'add olınan ve bir rivâyetde İtalya'da hüküm-dârlık ėden Beranje 'âilesine müntesib olan Raymon Beranje, Re'îsü'r-Rü'esâ'lıkda büyük bir şöhret kazanmışdır.

Beranje, İdâre-i Hükûmeti ele aldığı 765 senesinde Rodos'ın iğtişâşât-ı dâhiliyyesine, limânlar içinde dolaşmağa cesâret alan korsan, vukū'âtını inzimâm ėdiyordu. Kıbrıs Kıralı Birinci Pier bunları te'dîb içün birçok müddet uğraşmış idi. Fekat kat'î bir ġalebe ile te'mîn-i âsâyiş ėdemedi. İskenderiyye limânı Cenûb ve Mağrib korsanlarının bir hazîne-i ġanâ'imî mikyâsına geçmişdi.

[84] Mısır Kölemenleri Suriye havâlîsini ve Rü'esâ-yı Nasârâ'yı Avrupa'dan Papa'dan istimdâde mecbûr ėtmekde idi.

Bir karış toprağı içün nice biñ Şövalye-âsâ zâdegânı fedâ ėdilmiş olan Arz-ı Mukaddes'in yed-i zabt-ı İslâma geçmesi Frengleri ne nisbetde te'ellüm ėtmiş ise; Sultân Murâd Hudâvendigâr'ın Tuna sevâhiline kadar akup giden ve Sırbistân ve Bosna ser-haddâtında mazhar-ı ġālibiyyet olan istîlâ erdüları Avrupa'ya başdan başa havf u dehşet salmış idi. Kıbrıs ile Rodos cezîrelerinde sıkışup kalan Şövalyelerin hîç bir gûnâ ehemmiyyeti yok iken, Mısır Kölemenleri'nin ve Aydın ve Saruhan Türkmenleri'nin milk-i 'Osmânîyi beynlerinde taksîm ėtmek içün Hıristiyânlar'la ittifāk ėtmek gibi 'âvân-ı ittifāksızlıkları sebebiyle Frenglerin ba'zen ve Şövalyelerin ekser muhârebelerde ġālib çıkmalarına hızmet ėdilmiş olıyordı. Raymon Beranje, Kıbrıs Kıralıyla hafiyyen ittifāk ėderek İskenderiyye limânını muhâsara ėtdi; ve limândaki süfün-i İslâmı ihrāk ėtdikden soñra karaya 'asker dökdi. Büyût-ı Müslime tahrîb ve mâl ü servet-i ehâlî kâmilen yağma ėdildi. Bu haber üzerine Mısrü'l-Kāhire'den tertîb ve sevķ ėdilmiş bir hafîf Kölemen süvârî alayı, düşmeni şehir dâhilinde basup kılınçdan geçirmiş ve ellerindeki ġanâ'im-i mağsûbeyi istirdâda muvaffak olmışdır.

Karadan gemilerine cân atabilen Şövalye efrâdı büyük bir hezîmet ve mağlûbiyyet ile limândan ayrılmış ve ahbâr-ı târîhiyyeye na-

zaran, en nâmdâr Şövalye Rü'esâsı bu muhârebede zâyi' ėdilmişdir. Re'îsü'r-Rü'esâ Beranje yine eski karâr ve ittifâkında sebât ėderek yeñiden tertîb ve techiz ėtdiği donanma ile [85] bir sene soñra ya'ni 766 Sene-i Hicriyyesinde Trablus-Şâm, Lazkıyye ve Tarsus şehirlerini zabt eylemişdir. Ba'zı müverrihlerden, gerek İskenderiyye ve gerek vukū'ât-ı sâ'ire üzerine Hudâvendigâr Ġāzî'nin erdüsı tazyīk içün donanma sevķine kalkışdığı mervî ise de, bunın aslı yokdır. Çünki 'Osmânlılarca Rûm-Ėli fütûhâtı, Rodos'a isâle-i nazar-ı istîlâ ėtmekden daha ehemm idi. Bunınla İber Raymon Beranje Rodos'a gelecek düşmeni 'Osmânlılar farzıyla merkez ve Mülhakātı Avrupa'dan yeñi celb ėtdiği 'asker ile muhâfazaya başlamışdır. Halbuki Karesi ve Aydın Beğleri şu sırada İsporat Adaları'ndan ba'zılarını urarak bir hayli esîr ve ġanâ'im almışlardı.

Yine bu aralık Re'îsü'r-Rü'esâ içün bir ikinci ġā'ile daha zuhûr ėtmiş ve İtalyanlar Fransızlarla tutuşmış idi. Evvelkiler İtalya'daki Şövalye mukāta'âtına İtalyanlar'dan ziyâde Fransızlar'ın ta'yîn ėdilmesi maddesine ve Re'îsü'r-Rü'esâ'lık makāmını dâ'imâ onlara isâbet ėtdirilmek haksızlığına şiddetle i'tirâz ėtmişlerdir.

Raymon Beranje, Cem'iyyetin iki kuvvetli rükni makāmında olan İtalyan ve Fransız fırkaları arasındaki zıddiyyeti izâle içün bir Lâyiha-i Mufassala kaleme alarak Papa'ya mürâca'at ėtmişdi.

Bu madde üzerine Papa On birinci Ġreġuvar dahi Avinion şehrinde bir Meclis-i Rûhânî 'akd ile mes'ele-yi müttehidenin halline sa'y eylemişdir.

İdâre-i Cem'iyyet ba'zı şerâ'it-i kaviyye ile taht-ı intizâma alınarak hakk-ı intihâb mese'elesi kat'iyyen hall ėdilmişdir.

[86] Kendini me'mûriyyetinden isti'fā derecelerine kadar sevķ ėtmiş olan mesâ'il-i mu'allâka-i mezkûrenin matlûb vechile hall ü tesviyesi Raymon Beranje'yi soñ mertebede memnûn ėtmiş ve Karâr-ı Meclis der-hâl Rodos'a tebīğ ėdilmişdi. Beranje bundan soñra çok yaşamayup vefât ėtmişdir.

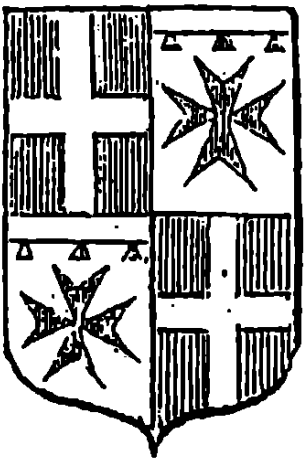
Re'îsü'r-Rü'esâ'lık makāmına gelen büyük kumandanların biri de bu zât idi.

YEDİNCİ RE'ÎSÜ'R-RÜ'ESÂ

ROBER DÖ JÜLYAK: 774-777

ROBERT

1374

DE JULLIAC

1377

Rober, Re'îsü'r-Rü'esâ intihâb ėdildiği zemân, mukāta'ası dâhilinde Avinion şehrine 'azîmetle Papayı ziyâret ve Cem'iyyetce ber-devâm olan uyğunsuzlıklardan bast-ı şikâyet ėtmiş idi. Şu'be Rü'esâsının birtakımı 'azl ėdildiği gibi bakāyâ tahsîl ėdilerek 'askerin ma'âşâtı muntazaman vėrilmeğe başladı.

Bunlardan yalñız İngiltere, Portekiz ve Kastil Büyük Du'âcıları [87] me'mûriyyetlerinde ibkā ėdilmelerini istirhâm ėtmişler ise de, Papa sözlerine bir-gûne ehemmiyyet vėrmedi. Re'îsü'r-Rü'esâ'ya itā'atle tekāsîtin vakt u zemânıyle tesviyesini tavsiyede bulındı.

İzmir liman ve şatosı muhâfaza me'mûrîni, zabtı tarîhînden beri bir Cenovalı'ya ihâle ėdilerek ba'de idâresine bir kimse nezâretde bulınmamışdı. Halbuki her girdiği muhârebeden muzafferiyyetle çıkan Sultân Murâd Hudâvendigâr'ın Anatolı'da Karamân ve Türk-

menler, Rûm-Èli'de Bulġar ve Sırplar üzerine ihrâz-ı ġalebât ėtmiş, ve tedârikât-ı 'askeriyye-i hâzıresinin de veche-i 'azîmeti nereye mün'atıf olacağı kimseye ma'lûm olmaması üzerine Papa telâşa düşüp İzmir ile Rodos'ın birinden birinin zabtı zemânı geldiğine zâhib olmışdır.

Papa, İzmir şatosının muhâfaza me'mûrlığını Rober dö Jülyak'a tefvîz eyledi. Şu var ki, Rober, İzmir'in lâyıkıyle muhâfazası evvelen Papa'nın i'ânesine mütevakkıf oldığını bildirdi. Papa, Kıbrıs'daki ze'âmetleri vâridâtından senevî biñ florin vėrmeği ta'ahhût ėderek yamaklarıyla berâber beş yüz Şövalye 'askeri gönderdi.

Rober, Avrupa'yı terk ile İzmir'e, ve ba'de Rodos'a 'azîmet eyleyeceği sırada Meclis-i Rü'esâ ile efrâd-ı 'askeriyye beyninde şiddetli bir mübâyenet-i efkâr hâsıl oldığını, kendisine gelen şikâyet-nâmelerden haber aldı.

Binâ'en-'aleyh Avrupa'dan hareketini te'cîl ile Rodos'a muvâsalatında ġaleyân-ı efkâr-ı halkı teskîn ėderek Cem'iyyet işlerini kavî ve esaslı nizâmât ile tensîk eyledi.

[88] Rober bundan soñra bütün vaktini idâme-i sulha hasr eyledikden soñra 777 Sene-i Hicriyyesine müsâdif olan Mîlâdî 1377 senesinin 9 Temmûzında vefât ėtmişdir.

Kluni[23]* Müze-hânesinde mahfûz olan kitâbe-i seng-i kabrini 'Osmânlılar'ın bir aralık çeşme ittihâz ėtdikleri mervîdir. Fekat elyevm o nâmda bir şey'e tesâdüf ėdilmediği içün rivâyete nazar-ı sıhhatle bakılamaz.

[23] * Paris şehrinde muntazam bir müze-hânedir.

SEKİZİNCİ RE'ÎSÜ'R-RÜ'ESÂ

JAN FERDİNAN DEREDYA: 777-797

FERDINAND
1377

D'HEREDIA
1396

Araġonya Mehâkim Nâzırı'nın ikinci birâderi Ferdinan Deredya, Saint Jean Şövalyeleri arasında pek mühim bir mevķi' işġāl ėtmişdir.

Mensûb oldığı 'âilenin kâffe-i servet ü yesârı büyük birâderine [89] intikāl ėdüp Ferdinan doğduğında Valans şehrinin bir taşına bile sâhib degildi. Fekat birâderi erkek evlâda mâlik olmadığı içün ibkā-yı şân-ı 'âile ėtmek isterdi. Ferdinan'ı daha genç iken evlendirüp sa'âdet-i hâline ġayret ėtmişdir. Ne çâre ki zevcesi dünyâya iki kız getürdikden soñra vefât ėtdi. Ferdinan ba'de birâderine vâris olacak baldızını tezvîc eyledi. Bundan bir kız ve bir erkek çocuk dünyâya geldi.

Ġarîbi şudur ki birâderinin zevcesi bir aralık 'akīm kaldığı hâlde ardı-sıra iki erkek evlâd doğurup bütün hayâl ve ümîdleri ortadan kaldırdı. İşte bu vak'a üzerine Ferdinan kemâl-i me'yûsiyyetle İspanya'yı terk ile Rodos'a 'azîmet ėtdi. Böyle bir seferi ihtiyârındaki maksad, kimseye ma'lûm degildi. Halbuki Ferdinan kendine şeref getirecek bir meslek taharrî ėdiyordı.

O zemânlarda şeref kazanmağa en müsâ'id olan Şövalyelik oldığıçün, Ferdinan daha İkinci Re'îsü'r-Rü'esâ zemânında ismini Şövalye defterine kayd ėtdirüp göğsüne Salîbi takdı. Deredya az vakit içinde cümlenin nazar-ı takdîrini celb ėtdi. Zâten İskenderiyye hezîmet ve mağlûbiyyeti üzerine birçok kumandanlıklar açık idi.

Ferdinan, Alambro[24], Vilet[25], Kaps[26]ze'âmetlerine ve biraz soñra Re'îsü'r-Rü'esâ'lık makāmı kadar hâ'iz-i ehemmiyyet olan Embost274 Dere-Beğliğine ta'yîn ėdilmişdir.

[90] Deredya'nın ikbâli artdıkca artup 'ilâve-i me'mûriyyet olarak Katalon ve Saint Jil mukāta'aları nezâretini dahi elde ėtmişdir.

Ferdinan şu derecelere varan nufûzı cihetiyle Rodos'da ikāmete lüzûm yokdı. 743 Sene-i Hicriyyesine doğrı Papalık makāmını Deredya 'âdetâ zabt ėtmiş gibi idi. Re'yi alınmadan bir şey'e karâr vėrilmezdi. Her tarafa meb'ûs olarak gönderilirdi. Hattâ bu hilâfda Fransa Kıralı Altıncı Filib dö Valva ile İngiltere Kıralı Üçünci Edvar, verâset-i saltanat da'vâsıyle yek-digere hilâf-gîr olmışlardı.

Papa tavassut eyledi, Ferdinan'ı muslih olmak üzre oralarına sevķ ėtdi. İngiltere Kıralı da'vâsından bir dürlü vaz geçmeyüp 'askerini muttasıl ileri sevķ ėtmekde olmasından, ve zâten söz añlamayan tarafı terk ile âhara mu'âvenet ėtmek, Papa'ca mültezim bulınmasından, Deredya, bi't-tabi' Fransa erdûsına dâhil olarak bir Fırka Kumandanlığı idâreye başladı. Ma'mâ-fîh İngilizler bir 'asır[28]* muhârebe ėdecek kadar ihtiyâtlı davranmış oldıklarından 743 senesinde "Krasi" mevķi'inde cesîm toplar isti'mâliyle Fransızlar'a ağır bir ġalebe çalmış, ve hattâ Deredya, Kıral Filib'e kendi atını

[24] İspanya'da Ġırnata şehri

[25] Paris civârı mâlikânesi

[26] İtalya eyâletlerinden

[27] Avinion şehri havâlîsi

[28] * Fransızlar ile İngilizler arasında vukū' bulan bu muhârebâta "Yüz Sene Muhârebesi" dėnür. 710 senesinden 828 senesine kadar devâm ėtmiş ve netîce-i ġalebe yine Fransızlar'da kalmışdır.

teklîf ile ric'ate da'vet ètmemiş olsaydı, Fransız erdûsının kıralla-rıyla berâber mahv ü perîşân èdileceğine hîç şübhe kalmamışdı.

[91] Deredya'nın şu hızmet ve mahâreti, nâmını bir derece daha i'lâ eylemişdi. Ve Avinion şehrine 'avdetinde Şehrin Baş-Muhâfız-lığı ile "Venesin" ya'ni Embost Dere-Beğliği tevcîh olınmışdı.

Ferdinan'ın ikbâl ü şöhret ve serveti 'âlemi ve eñ ziyâde Şöval-yeleri tazyîk ve ızrâr ile artıyordı.

Re'îsü'r-Rü'esâ'ların şikâyâtı üzerine Ferdinan hakkında On Birinci Ġreġuvar gibi eslâfından Altıncı Kleman, Altıncı İnnosan, Beşinci Urban nâmındaki Papalar bir derece daha sahâbet gösterüp hîç bir tarafın feryâdına ehemmiyyet vèrmemişlerdir.

Bundan sarf-ı nazar, Deredya'nın mesârif-i zâtiyyesiyle Avini-on şehrini câ-be-câ tahkîm ile Papalık makāmını şâhin yuvalarına beñzetmek istemesi bütün Rü'esâ-yı Rûhâniyye'nin teveccühlerini kazanmağa vesîle olmışdır.

Ferdinan, hırs-ı câh ü menfa'ati daha ilerü götürmekden çekin-medi. Re'îsü'r-Rü'esâ Rober'in 777 de vefâtını müte'ākib yerine intihâb èdilmiş ve şu sûretle kuvve-i rûhâniyye ve cismâniyyeyi elde èderek hüküm-dârlar ve kıralar karşusında bir cihân-gîr kesil-mişdir.

Ferdinan Rodos'a 'avdet eyleyeceği sırada Papalık makāmının – Avinion şehrinde yetmiş sene ikāmetden soñra – Roma'ya nakli takarrur ètmişdi.

Ġreġuvar ihzâr ètdiği donanmaya Ferdinan'ı dahi berâber alarak 777 senesinde Marsilya'dan hareket ètdi. Yolda fenâ bir havâya tu-tılarak ve birçok zâyi'ât vèrerek Roma şehrinin limânı makāmında olan Ebru nehri mansıbında kâ'in Üsti'ye muvâsalat èdildi.

[92] Re'îsü'r-Rü'esâ, Papa ile vedâ' èdüp yolına devâm èdece-ği sırada Venedik donanmasına tesâdüf ètdi. Ve amiralı tarafından

'Osmânlılar éline düşen Patras şehrinin istirdâdı içün ittifâk ve harbe da'vet olındı.

Mora ve 'umûmiyyetle Yûnânistân, 'Osmânlı istîlâ erdülarının pây-i mâl-i huyûlı olmış ve Yeñi-Şehir ve Tırhala ve Atina gibi mukāt-ı meşhûre mülk-i 'Osmânî'ye 'ilâve édilmişdi. Yûnânistân'ın ba'zı mevāki'inde yalñız Venedikliler bulınmakda idi. Yıldırım Bâyezıd, evvelin o taraflarda étdiği cevelânlar o kabîl ecnebîlerin def' ve tenkîli maksadına mübtenî idi. Binâ'en-'aleyh Patras şehrinin 'Osmânlı istîlâsına uğraması Avrupa efkâr-ı 'umûmiyyesinde acı bir heyecân husûle getürmişdi. Vaktâ ki Müttefikīn donanması şehr-i mezkûr sâhiline takarrub ve emr-i muhâsaraya ibtidâr éder.

Re'îsü'r-Rü'esâ Deredya, kendi tarafına isâbet éden noktayı işġāl, ve hattâ Avrupa müverrihîni nakillerine göre hısârın baş-muhâfızı bi'z-zât katle muvaffak olur. Fekat 'Osmânlılar ca'lî bir ric'atden soñra bir noktada cem'-i kuvvetle istedikleri hücûm ile Şövalyeleri karadan, ve Venediklileri limândan tard u ric'ate mecbûr eylediler.

Firâr édemeyüp esîr édilenler meyânında Re'îsü'r-Rü'esâ Deredya dahi bulınmışdır. Deredya'nın Avrupaca tanılmış şöhret-i 'askeriyyesi, kendinin esâretden tahlîsi içün birçok fedâkarlıklar ihtiyârına, ve Venedikle Kıbrıs Hükûmeti tarafından küllî meblâğ teklîfine bâ'is olmış ise de, gelen meb'ûslara dâ'imâ cevâb-ı redd vérilmişdir.

Halbuki Re'îsü'r-Rü'esâ, bir 'asker olarak, fidye-i necât teklîf édilmemesini recâda bulınıyordı. Deredya 'Osmânlılar nezdinde üç sene kadar esîr [93] kaldıkdan soñra 781 senesinde 'âilesi tarafından tahlîs étdirilmiş ve Rodos'a aldırılmışdır.

Bu aralık Avrupada yeñi bir karışıklık zuhûr étmiş ve Papalık Makāmının Fransadan İtalyaya nakli kıyl u kāli mûcib olmışdır.

Katolik mezhebine mahsûs rafz u i'tizâl ashâbı bu sırada zuhûr édüp kırk sene kadar Kilîsâyı ızrâr édüp durmuşlardır.

Rodos Şövalyeleri Avinion şehrinde Fransızların teşvîkiyle Papalığa kıyâm èden Yedinci Kleman'a tâbi' olmışlar idi. Re'îsü'r-Rü'esâ Ferdinan dahi bu meyânda idi. Fekat 'askerin bir kısmı ya'ni İtalyan ve Alman fırkaları efrâdı "Rişar Kraçyolu" nâmında birini kendilerine Re'îsü'r-Rü'esâ intihâb èderek Rodos'da Papa Urban tarafını iltizâm ètdiler.

Bu tefrikadan istifâde èden Cem'iyyetin Ze'âmet Beğleri idi. Ashâb-ı Tımâr ve Ze'âmet taksîtlerini vèrmemekle berâber kendi kendilerine i'lân-ı istiklâl ètmişler idi.

Vâkı'â Ferdinan-Deredya tarafında ekseriyyet var idi; lâkin Romadaki Papa bunı 'azl ile İtalyan, İngiliz, Alman fırkalarını ve Rü'esâsını kâmilen Rişar cihetine celb ètmişdi. Ve bu muvaffakıyyet üzerine Florans şehrinde benât-ı asliyyeden mürekkeb ve Saint Jan ismiyle mu'anven bir Cem'iyyet daha te'sîs ve teşkîl èdilmişdir.

Deredya Rodos'dan Avinion şehrine azîmetle Fransa Papası Yedinci Kleman'ın mu'âvenetini istid'â ètmişdir.

Avinion ve Lalanes şehirlerinde birkaç ictimâ' ve vukū' bulacak ba'zı Rü'esânın itā'atleri te'mîn ve takāsît-i mütedâhile tahsîl èdilmişdi.

[94] Bu aralık Cenâb-ı Bâyezıd Anatolı'da birçok yerleri zabt ile Aydın-Oğulları Hükûmeti'ne nihâyet vèrmişdi. İzmir ve Rodos bi't-tabi' tehdîd altında bırakıldığı içün muhâfızları Avrupa'dan imdâd talebinde bulındılar.

Re'îsü'r-Rü'esâ Deredya Fransa'da cem' èdilebildiği kuvveti mâhir kumandanlara tevdî' ile İzmir ve Rodos'a sevk ètdi. Kendi Araġonya'da kalarak bir ze'âmet daha teşkîl ve bir ruhbân zâviyesi te'sîs ètdikden soñra Avinion şehrine 'avdet eyledi. Deredya burada bir müddet ikāmetle Rodos'a hareket eyleyeceği sırada vefâtı vukū' bulmış ve cesedi tebhîr èdilerek İspanyada inşâ-kerdesi olan "Notrö Dam dö Kast" Manastırı'na defn èdilmişdir.

Bu zâtın dokuz sene sekiz ay kadar devâm ėden müddet-i idâresinde epice icrâ'ât olmış ve Papalara çatmakla kazandığı nufûz u tağallüb cihetiyle e'âzımdan ma'dûd bulınmışdır.

Şövalyeler, Cem'iyyetin ıslâhı hakkında birçok ta'lîmât-nâmeler kaleme almış ve Rodos'a mülhak cezâ'ir-i sağîrenin emr-i muhâfazası muhâfazası husûsında pek ziyâde ikdâm ve ġayret ėtmişdi.

Şimdiki Rodos Hükûmet Konağı pîş-gâhındaki caddenin tarh u tanzîmi esnâsında meydâna çıkan bir kitâbe-i seng-i kabri Der-Sa'âdet Müze-hânesi'ne nakl olınmışdır.

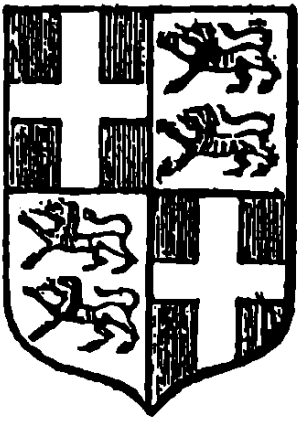
Nâm-ı kadîmi "Sisten" olup el-yevm "Kırmızı Şato" ma'nâsına olarak Frenglerce ve Yûnânîlerce "Kasta Loroz" diye yâd ėdilegelen Meis Cezîresindeki kal'anın inşâsı Jan Ferdinan Deredya'ya isnâd ėdilmekdedir.

DOKUZINCI RE'ÎSÜ'R-RÜ'ESÂ

FİLİBER DÖ NALYAK: 797-828

PHILIBERT

1396

DE NAILLAC

1421

Fransa'da "Yeri" eyâletinde tevellüd ėdüp Şövalyelikden Ekitanya Ġıran Perioliğine irtikā' ėden Filiber dö Nalyak, Deredya'nın vefâtında Re'îsü'r-Rü'esâ'lığa – mahâret ve liyâkatı hasebiyle – intihâb ve ta'yîn olınmışdır.

'Osmânlıların fütûhâtı bu yeñi Şövalye Kumandanı zemânında dahi ber-devâm idi. Hazret-i Bâyezıd var kuvvetini meydân-ı harbe atup İstanbol'da Kayserleri, Rûm-Èli'nde Bulġarları, Mora'da Yûnânîleri dehşet içinde bırakmış ve Bulġaristân'ın kısm-ı a'zamı ile Yûnânistan'ın ekser bilâdı idâre-i 'Osmâniyye'ye alınmışdır.

İstanbol'ın fethini emel buyuran Hazret-i Pâdişâh, hısârı muhâsara ile muhâcemeye başlamış idi. Kayser Jean Ioan Paleloğ bu istîlâya kendisince bir çâre bulamayup işi dîn nokta-i nazarından halle kalkışarak [96] Eflâk, Bulġar, Sırp ve Macar ve Avrupa hükûm-dârlarıyla daha sâ'ir mülûk-ı Nasârâ mürâca'at ve isti'ânede bulındı.[29] Macar Kıralı Sijmsond riyâsetde bulındığı hâlde Avrupa'nın her tarafından gönderilen imdâd ile yüz biñ kişilik bir Ehl-i Salîb erdüsı vücûda geldi. Re'îsü'r-Rü'esâ Filiber dahi gemilerle Venedik, Kıbrıs donanmasına iltihâk èderek Tuna mansıbına gelüp karaya bir mikdâr 'asker çıkardı. Macar Kıralı, Vidin ve sâ'ir şehirler istihkâmâtına zabt ve muhâfızlarını katl ile Niğbolı Kal'asına kadar sokuldı. Kal'a Muhâfızı Toğan Beğ keyfiyyeti İstanbol burcları altında muhâsara ile meşġûl olan Hazret-i Şahriyâr'a ihbâr; ve düşmene her vechile müdâfa'ada kusûr èdmediğini tezkârdan soñra imdâd taleb eyledi.

Bâyezıd Hazretleri, Frengler'in bi'l-ahire İstanbol'a kadar gelüp iki âteş arasında bırakılacağını düşünmiş olmalıdır ki emr-i muhâsarayı bir vakt-i münâsebe terk ile Mevkib-i Humâyûn'ı Niğbolı üzerine hareket èdirdi. [97] Ve az bir zemân içinde Kal'aya yaklaşup[30] miyânede şiddetli bir muhârebe èdildi. Düşmen ilk sadmede

[29] Macar Kıralına yazdığı mektûb, Kâtib Çelebi'nin kavlince şu yolda idi:

"İslâm Pâdişâhının ol cânibe âheng èdtdiğini i'lâm èdtdiğim ma'lûmları olıcak. Hısârımı muhâsara eylediler. Taht-gâh-ı Selâtîn-i Mesîhiyye olan Belde-i 'Azîme-i Kostantiniyye, pây-ı mâl-ı huyûl olmak ma'kûl ve Makâm-ı Sadâkatinden kıyâm èden Nîk-hvâhıñız ol Pâdişâh-ı Kahhâr altında giriftâr olmak tarîk-ı mahabbetde makbûl mıdır? Muktezâ-yı uhuvvet ve mübteğâ-yı mürüvvet oldır ki, i'dâd-ı ecnâd èdüp bu tarafa imdâd èdesiz. Tâ ki te'kîd-i merâsim-i mahabbet ü vedâd eyleyesiz."

[30] Bâyezıd Hazretleri'nin bir tepe üzerinden;

Bre Toğan, Bre Toğan!

Nedir?

'Osmânlılar'ın Başı-Bozuk takımını dağıdarak ta'kîbe başlamış ise de, karşılarındaki muntazam Yeñi-Çeri 'askerine tesâdüf ile perîşân oldı-798.

Yine bunlardan Macar Kıralı ile Re'îsü'r-Rü'esâ Filiber Tuna'da bir balıkcı kayığına râkiben mansıb-ı nehirde duran donanmaya cân atdılar. Ve İstanbol Boğazı'ndan, Marmara'dan[31] bi'l-mürûr Ak-Deñiz'e çıkdılar.

Niğbolı muzafferiyyetinden Avrupa büyük ders-i 'ibret aldığı gibi Rodos Şövalyeleri de eyüden eyüye rezîl olmışlar idi.

Filiber Cezîre'ye muvâsalatında kendi gibi firâr ėdenlerden daha birçok zevâta tesâdüf ėtmiş, ve ez-cümle Kayser hânedânından olup Mora Muhâfızlığı'nda bulınan Tomas Paleloğos – Niğbolı muhârebesinden soñra sevķ olınan 'Osmânlı Akıncılarına mukāvemet ėdemeyerek – Rodos'a ilticâ ile Mora'daki hukūkını, hısârlarını Şövalyelere satarak bir mikdâr para almış idi.

Fekat Filiber Mora'yı teslîm almak üzre 'asker sevķinden Nikol ile Tomas'a [98] vėrdiği akçenin istirdâdına kıyâm ėtdi. Halbuki Hazret-i Bâyezıd Niğbolı'dan Edirne'ye ve ba'de İstanbol civârına muvâsalatla Anatolı Hısârı'nı *(Güzel Hısâr)* inşâ ile emr-i muhâsarayı tecdîd ėtmek emelinde bulınmış idi. Ne çâre ki Asya çöllerinde, Hind ve Sind yaylâlarında senelerce ġālibâne at oynatan Timurleng, Ġarbe teveccüh ile Sıvas şehrini yağma ėderek Anatolı içerülerine doğrı gelmekde oldığı haber alındı. Bu haber üzerine 'Osmânlılar her tarafca hareket-i 'askeriyyelerini terk ile bir noktada ictimâ'a mecbûr olmağla; Mora'nın dahi muhâfızsız bırakılmasın-

' Askerin var mı?

Yeter

Zahîren var mı?

El-vėrir

yolında muhâverede bulındığı meşhûrdır.

[31] Sijmsond, Gelibolı öñinden geçerken; 'Osmânlılar Dük dö Burġovin ve Almanyalı Şildirger gibi çok asîl üserâyı sâhil-i bahrda dizerek, "Esîrleriñi satun almak üzre gel!" diye istihzâ eyledikleri kezâ meşhûrdır.

dan Tomas, memleketine 'avdetle hükûmetini vikâya emeline düşdi. Binâ'en-'aleyh Mora'ya me'mûren gönderilen birkaç Şövalye Komiseri, bir şey'e nâ'il olmadan Rodos'a dönüp geldi.

Filiber ba'de umûr-ı dâhiliyye ile meşgûl olmışdır. Zemânımızda 'Arab Kal'ası ta'bîr olınan "Saint Mişel" Kulesi'ni inşâ ėtdi. Limânı ve gemileri leylen muhâfaza içün -kā'idesinde henüz görilen deliklerden iki yakaya yedi yüz elli kadem tûlinde- bir zincîr gerdi.[32*]

Filiber'in bu i'tinâlı icrââtı, istihkâmâtı 'Osmânlılar'ın birgün Rodos'a gelmek havfından ilerü geliyordı.

"Lâkin Yıldırım iklîm-i 'Osmânî'ye cevelânına müsâ'id bulmadığından, etrâfında olan hısâr-ı inhisârı devirmekde ve hâriku'l-'âde ba'zı etvârının sadamâtı [99] esâs-ı idâreye halel vėrmekde iken, Timûr-ı Meşhûr, bu siper-i sa'ika gibi tarîk-ı istîlâsına dikilmişdir. Eğerçi ifrât-ı şiddetine nazaran anı dahi yerinden koparması ihtimâlinden ba'îd degildi. Fekat hasmı ile çarpışmağa başlar-başlamaz sevķ-i rûzigâr eczâ-yı kuvvetini târ u mâr ėtdiğinden bu âteş-pâre-i celâdet yok yere mahv olup gitdi."

Fi'l-hakîka Niğbolı muzafferiyyeti Avrupa'nın tekmîl kuvâ-yı 'askeriyyesini sarsup Varna muhârebesine değin tecâvüzî harekâta kendilerinde cesâret bırakmamış oldığına göre; Ankara beliyyesinin vukū'ı ârzû ėdilmezdi. Zîrâ Timur'ın çaldığı ġalebe netîcesi üzerine Rûm-Ėli ve Anatolı'da nice zahmetlerle zabt olınan memâlik elden çıkdığı gibi idâre-i dâhiliyyeyi takrîr içün "Fâsıla-yı Saltanat" nâmıyle on bir sene kadar iğtişâşât içinde muztar kalınmış ve her tarafca a'dâya büyük fırsatlar vėrilmişdir.

Şuna hamd olınabilür ki Devletin o hâl-i keş-me-keşisinden istifâdeye me'mûl nisbetinde kıyâm ėdilmediğinden bugün okun-

[32] * Bu zencîr her bir halkası bir-buçuk kadem cesâmet ve kutrında idi. Mîlâdî 1843 senesinde Der-Sa'âdet'e aldırıldığı rivâyet ėdiliyor.

makda olan ba'zı Freng târîhleri ekser Mülûk-ı Nasârâ'ya i'tirâzât-ı müte'essifede bulınıyorlar.

Timur-ı Gürgânî Ankara'dan soñra İzmir üzerine doğrılmışdır. İzmir, Şövalyeler idâresine geçdiği günden beri kesb-i ehemmiyyet ėderek muhâfızları ve Şövalyelerin mahâret-i 'askeriyyeleri 'âleme velvele-endâz olmış idi.

Tatar ise bunı nefsine yediremeyüp Frengleri atına çiğnetdirdikden ve Hısârı on dört gün kadar muhâsara ėtdikden soñra kâmilen tahrîb ile limânını hattî taşla imlâ ėtmişdi – 804

Şövalye Kumandanı "Giyom dö Min" her ne kadar müdâfa'ât-ı şecî'ânede [100] bulınmış ise de, ġaddâr Tatar'a karşu durılamayacağını hissile – neden soñra gelüp limân hâricinde duran – gemilere atlayarak firâr ėtmişdir. Berâberinde beş-on fedâ'îden mâ'adâ kimse kalmamışdı.

Timur bu ârzûsına da nâ'il oldığını görerek Îrân'da zuhûr ėden karışıklıkların öñini almak ve tertîb ėdeceği bir erdü ile daha ba'zı memâlik feth eylemek üzre Anatolı'dan çekilmiş ve üç sene soñra beslediği ümîdler başa çıkmakla ecel-i bî-amâna teslîm-i silâh-ı cân eylemişdir – 807

Timur, İzmir şehrini tabî'at ėdindiği vahşet dâiresinde tahrîb ile Türkistan'a çekilmiş; ve gûşede-bucakda gizlenen Emâret Beğlerinin meydâna çıkmalarına ve hattâ Rodos Şövalyelerinin İzmir şehr ü hısârını yeñiden termîm ve tahkîm ėtmelerine cesâret vėrmiş idi. Fekat Frenglerin şehr-i mezkûre tekrâr sâhib olmaları, Timur'ın 'avdetinden ziyâde Şehzâde-gânın saltanat da'vâsına kalkışup kuvâyı 'Osmâniyyenin inkısâmına mahmûldır. Nitekim Re'îsü'r-Rü'esâ Filiber, İzmir mağlûbiyyetini Avrupa nazarında unutdırmak içün, fâsıla-i saltanatdan bi'l-istifâde, Bedrum'da[33]* Saint Pier Şatosı'nı

[33] * Mezkûr hısâra Türkler "Bedros" tesmiye ėtmişlerdi. Soñradan Bedrum, Bodrum kalmışdır.

Şehrin Kıraliçesi Artemis'in zevci Mozol nâmına inşâ ėdilen mezâr pek meşhûr, ve Bodrum, Ebu'l-Müverrihîn Homeros'ın maskat-ı re'si olmakla da ma'rûfdır.

zabt eylemiş ve bu ġalebeyi müte'ākıben Şövalyelerin tecâvüzâtını artırmışdır.

Bu esnâda Kıbrıs'da Kıral İkinci Jan'ın iktidârsızlığı hasebiyle Cenevizliler harbe kıyâm ėtmişlerdi.

Re'îsü'r-Rü'esâ Filiber, Rodos'a kadar donanmasıyla gelen Ceneviz Mareşalı [101] Bucikulet'in hâtırı içün Kıbrıs'a bi'l-'azîme te'lîf-i beyne çalışmış ve Hükûmet-i Mahalliyyeyi yetmiş biñ Dūka altını tazmînât i'tāsına mecbûr ėtmişdir.

Ba'de Filiber kendi donanmasına Cenevizler'i ilhāk ėderek Sûriye sevâhiline doğru açılmış; Beyrut, Soyda, İskenderun şehirleriyle 'umûm Venedik ticâret-gâhlarını urup geçmişdir.

Mısrîler muhârebenin devâmına meydân bırakmamak üzre sulha tâlib olarak Kudüs'in serbest ziyâreti ile İskenderiyye ve Remle'de Şövalye Konsoloslarının ikāmeti şartlarını kabûl eylemişdir.

İki müstevlî donanma birçok ġanâ'im ile Sûriye'den ayrılmışlar ise de, Venedikliler Cineviz donanmasının yolını keserek bir muhârebeden soñra bütün gemilerini yakmışlardır.

Yukaruda tafsîlâtı vėrilmiş olan Avrupa'nın Râfizîlik âteşi henüz muntafî olmamışdı. Katolik 'âleminde On Üçünci Beneva ve On İkinci Ġreġuvar ile Peyz şehri in'ikādı üzerine Beşinci Aleksandır zemānında üç Papa var iḍi. Kilîsânın bu derecelere kadar tenezzül ėden idâresizliğinden Şövalyeler pek mutazarrır olıyorlardı. Zîrâ Cem'iyyet hazînelerini Hıristiyânlık uğurında tükedüp Avrupa'daki arâzî hâsılatını celbe sa'y ėdildiği hâlde Bayi ve Komandor nâmlarındaki Şövalye Me'mûrları tarafdârlık beliyyesiyle Re'îsü'r-Rü'esâ'ya itā'at ėtmeyorlardı.

Filiber buna bir çâre bulmak üzre Avrupa'ya 'azîmet ėtdi. Papalara ve Fransa Kıralı Altıncı Şarl ile İngiltere Kıralı Henry'ye ber-tafsîl şikâyâtda bulındı.

[102] Mûmâ-ileyhim tarafından ėdilen mu'âvenet ve imdâdlar ile Filiber tahsîlâta ikdâm ėderek bir hayli para cem' ėtdi. Ve kendi me'mûriyyetini de umûm Papa ve Kardinaller'e tasdīk ėtdirdikten soñra Rodos'a 'avdet eyledi.

Filiber 'avdetinden iki sene soñra vefât ėderek Saint Jean Kilîsâsı hazîresinde defn olınmışdır. Bu zâtın zemân-ı idâresine büyük bir ehemmiyyet izâfe ėdilerek 'akl u zekâ ve mahâret-i hârika- nümâsı her bâr yâd ėdilmekdedir.

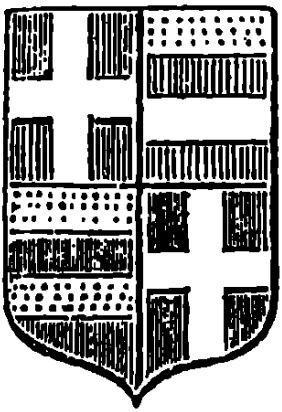
Muvaffakıyâtını ve sâ'ir icrââtını hâkî olmak üzre nâmına birkaç sütûn rekz olınmışdır.

[102] ONUNCI RE'ÎSÜ'R-RÜ'ESÂ

ANTUAN FLÜVYAN: 823-839

ANTOINE

1421

FLUVIAN

1437

Antuan Flüvyan, 'an-asl Katalonyalıdır. Re'îsü'r-Rü'esâ'lığa intihâb olındığı zemân 'uhdesinde Kıbrıs Ze'âmeti Nezâreti'yle Sancakdarlık ve Re'îsü'r-Rü'esâ Kā'imakānılığı vazîfeleri mevcûd idi. Re's-i idâreye [103] geçdiğinde ahvâl-i 'âlem haylî müzebzeb olup her hükûmet bir müstevlî öñinde firâr, veyâ bir nokta-i felâket ve inkırâzda karâr eyliyordı.

Evlâd-ı Bâyezıd arasında on bir seneden beri hallolmayan da'vâyı saltanat, Çelebi Sultân Mehmed'in ġalebesi ile hıtâm bulmış ve "az müddet zarfında ihvân ü a'dâsını elinde müteferrik olan memâlik-i 'Osmâniyyeyi kabza-i idâresinde cem' eyledikden başka, bu sene ve Sırbistân'a dahi kılınca baş èğdirmişdir. O zemâna kadar yalñız berren burc-ı ġālibiyyet üzerinde mevvâc olan râyet-i ikbâl-i 'Osmânî, devr-i devletinde deryâları dahi cilvegâh-ı istiklâl eyledi."

Hattâ Ak-Deñiz'ce hâkim geçinen Venedikliler'in rûzigâr-ı mâğlûbiyyet öñinde bâdbân-ı güşâ-yı kahr olmaları en ziyâde Şövalyelik 'âlemini te'lîm ètmiş ve nevbet-i te'dîb artık kendilerine geldiğini añlayarak harb gemilerinin ıslâh ve tezyîdine sevķ èdilmişdir. Fekat Çerâkese-i Mısr'dan Melik Şerâfe'd-dîn 828 senelerinde Freng korsanlarını ta'kîb vesîlesiyle Kıbrıs'ı istîlâ ve Rodos Şövalyelerine kuvâ-yı İslâmiyyeye karşu mahâret-i bahriyyelerinin bir fâ'ide vèrmeyeceğini îmâ èmişdir.

Şu var ki, Avrupa'ca Ehl-i Salîb nâmlarıyle teşkîl olınan 'askerî ocaklarından maksad; Şarkda, Áarbda 'Unsur-ı İslâmın imhâsı olup bunlara her tarafca terk kılınan arâzî hâsılatı tedârikât-ı harbiyyeye karşulık oldığından, Kıbrıs Kıralının vāki' olan istimdâdına mukābil, Re'îsü'r-Rū'esâ Antuan Flüvyan bir mikdâr kuvvetle bir donanma ihzârına şitâb èmişdir.

Fekat Rodos'daki mevcûd kuvvetin kifâyet èmeyeceği añlaşılarak Ze'âmet Kumandanlarına yigirmi beşer Şövalye ile birer yamak i'zâmı emir kılındığı gibi [104] "Embost Mâlikânesi" yüz biñ Florin'e terhîne karâr vèrilmişdi.

Paranın kabz u nakline me'mûr èdilen Re'îsü'r-Rü'esâ Kā'imakāmı Jean dö Sitarik – ne sebebe müstenid ise- meblâğ-ı mezbûrı Cenevizliler'le muhasamât-ı şedîdede bulınan Araġonya Kıralına teslîm ile Şövalye Cem'iyyetini her gûne hareket icrâsından men' eyler ise de, Antuan, Sitarik'i Rodos'a celb ve 'azl ile Frakıl Şatosı'na nefy èmişdir.

Mısır donanması Kıbrıs'da Mağosa ve Tuzla ile Şövalyelere 'âid olan mâlikâneleri tahrîb, ve Kıralı ve sâ'ir zâde-gânı esîr eylemiş ve fidye-i necât olmak üzre altmış biñ Florin taleb ėtmekde bulınmışdı.

Re'îsü'r-Rü'esâ Antuan'ın tavassutı ile egerci muhâsamanın bir müddet terki mu'âhede ėdilmiş ise de, Cem'iyyetin Avrupa'dan mühimmât ve 'asker celb ėdememesi Ehl-i İslâma büyük fursatlar kazandurmışdır.

Fransa'nın, İngilizler ve Almanya'nın Jan Havsler[34*] Mesleki tarafdârları tarafından tahrîbâta uğraması Şövalyelerin Avrupa'daki şu'belerinden hîç istifâde ėdememelerine bâ'is olmış idi.

Bu hâlin indifâ'ı zemânına değin umur-ı Cem'iyyetin taht-ı intizâma alınması Re'îs'ür- Rü'esâ'ca emek ėdilerek 1428 senesinde Rodos'da bir Meclis-i Umûmî 'akd ile vėrilen karâr üzerine ekser Ze'âmet Beğleri 'azl ü tebdîl, ve yeñileri ta'yîn ve tevkîl ėdildi. Bu, ayruca kaleme alınan Ta'lîm-Nâme ile de [105] Papalara ve Kardinaller'e ilticâ ile me'mûriyyet almak talebinde bulınan Şövalyelerin, Vatikan Sarayında bila-istizân ikāmet ėtmemeleri tenbîh ve i'lân olındı.

Antuan Flüvyan bu yoldaki icrâātından soñra Mısır ile olan mütâreke hükminin muhâfaza olınmasından istifâde ėderek şimdiki Mûsevî Mahallesinin tevsî'ine ve bir kışla inşâsına da – ba'zıları hasta-hâne dėyor – muvaffak olmışdır. Sevr ağaçlarından bir sûret-i nefîsede inşâ olınan kışla kapularının Birinci Loui Filib'in mahdûmı " Prens dö Juanvil"e Rodos'ı ziyâreti esnâsında hediye vėrildiği Mösyö Balyoti *(Biliotti)* Târîhinde mezkûrdır.

Antuan Flüvyon, Mîlâdî 26 Teşrîn-i Evvel 1437 Senesinde vefât ėtmişdir. Hazîne-i Cem'iyyete on iki milyon Florin terki, ve hüsn-i idâresi cihetiyle kitâbe-i kabrine şu sözler kayd u hakkėdilmişdir:

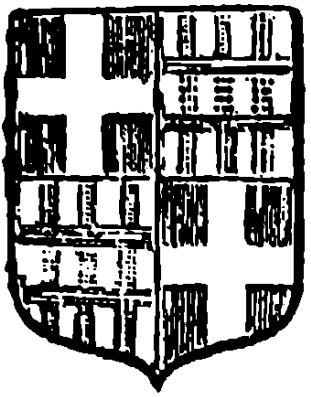
[34] * Almanya'da Rafz ve Bit'at erbâbından olup 1415 senesinde Konstan şehrinde ictimâ' ėden Papalık Meclis-i Rûhânî'si tarafından ihrâk ėdilmiş bir hakîm idi.

"Zamân ile sulh ve tassarruf mümkin olsa bile, parasız hîç bir şey mümkin olamaz."

ON BİRİNCİ RE'ÎSÜ'R-RÜ'ESÂ

JAN BONPAR DÖ LASTİK: 839-857

JEAN BONPAR
1454

DE LASTIC
1437

Jan Bonpar Mîlâdî 1321 senesinde "Ovren" şehrinde [106] tevellüd ėderek Yüz Sene Muhârebâtı esnâsında ibrâz-ı şecâ'at ve ikmâl-i rüsûh-ı hükûmet ėtmiş ve hattâ 1394 târîhinde İngilizler'e esîr düşmekle tecrübe-i tâli' ve felâket eylemişdir. Fekat o zemânda 'askerlikce daha büyük şöhret kazanmak her hâlde Şövalye sınıfına dâhil olmağla tevakkuf eylediği içün Jan Bonpar esâretden kurtıldıkdan soñra Rodos'a 'azîmetle Şövalyeliğe intihâb ėdilmiş ve bu müddet zarfında bi'l-cümle Rü'esâ'nın teveccühini kazanarak memleketi olan Ovren Büyük Du'âcılığı ile Bunkalem Komandorlığı'na ta'yîn kılınmışdır.

Jan Bonpar, idâresindeki arâzîyi teftîş içün Avrupa'ya 'azîmetinde Antuan Flüvyan'ın vefât-ı vukū' bulmağla Re'îsü'r-Rü'esâ'lığa nasb ėdilmişdir.

Bu esnâda Sultân Murâd-ı Sânî Macarlu Jan Honyâd ile meşhûr İskender Beğ'i te'dîbe çalışmakda ve Yûnânistân ile Adalar Deñizi'nde birçok ġālibiyyetler dahi vâsıl-ı hadd-ı husûl olmakda idi.

Mısır'da Kölemen Serdârlığı Makāmına geçirilen Emîr Celâle'd-dîn, donanmasıyla Kıbrıs, Venedik ve ez-cümle Rodos korsanlarına meydân okumakda oldığı gibi, Kıbrıs'da ba'zı şehirleri harâb ėderek Rodos şehrini istîlâya karâr vėrmişdir.

İşte bu karġaşalık arasında idi ki, Jan Bonpar Rodos'a 'azîmetle 'askerin ma'âşını i'tâ ve donanmayı techîz ve ba'zı kuvvetsiz kalan noktaların tahkîm ve termîmini icrâ eylemişdir. Fekat iki düşmenden birinin ittifākını te'mîne çalışmak Re'îsü'r- Rü'esâ içün lâ-büdd idi.

Jan Bonpar, Şövalye Rü'esâsı'ndan Rodos Büyük Du'âcısı Jan [107] Ovren'i Edirne'de bulınan Sultân Murâd Hazretleri'ne irsâl ile beynlerinde sulhın bekā-dâr olmasını istirhâm ėtmişdir.

Hükûmet-i Seniyye böyle bir kayıd altına girmeği muvâfık-ı maslahat görmeyüp, ve fekat Rûm-Ėli'deki meşġüliyyeti derecesini ve Ak-Deñiz korsanlarını hîn-i hâcetde te'dîbe ta'kîbe müsâ'id olan vaktini hiss ėtdirmeyüp yalñız Rodos meb'ûsını taltîf ve hediyyeler ihsânıyle i'âde eylemişdir.

Halbuki Mısırlılar Frengler'e râhat vėrmeyordı. Mün'akid olan Mu'âhede hükmine de i'tibâr ėtmeyerek üç filo donanma ile Meis cezîresine gelerek ba'de Rodos civârında icrâ-yı nümâyişe başladılar.

Şövalyeler Mısırlılar'ın bu kabîl tecâvüzlerini defa'âtle tecrübe ėtmiş oldıklarından mücehhez olan donanmalarıyle müdâfa'ya ve 'âdetâ düşmenlerini ta'kîbe koyuldılar. Mısır donanması İstanköy'i tahrîb içün Bedrum sâhillerine çekildi. Fekat Rodos'ca da ihtiyât elden bırakılmamışdı.

Şövalye donanması der-'akab yetişüp Mısır gemilerini tazyîk ile birçok zāyi'ât vėrdirerek firâra mecbû ėtdi.

Mısırlılar yolları üzerine isâbet èden Kıbrıs'ı tekrâr tahrîb ile Şövalyelere 'âid Ze'âmetleri ve Muhâfızları mahvdan soñra İskenderiyye'ye döndiler.

Lâkin Kölemenler bu kadarla iktifâ ètmediler. Yeñiden donanma çıkarup Rodos Kal'asını tekrâr muhâsara altına aldılar. Şu var ki mahsûrîn şiddetle müdâfa'ada bulınarak Mısırlılar'ı ric'at ve hezîmete dûçâr ètdiler.

Bu muzafferiyet Avrupa'ya işâ'a èdilmekle her tarafdan takdîr-nâmeler alındı. [108] Avrupa'dan yeñi 'asker gelmeğe ve asîl-zâdegân Şövalye yazılmağa başladı. Taksîtini gecikdirenler 'afv talebine kalkışdı.

Jan Bonpar ba'de Mısır'dan vâki' olan mürâca'at üzerine sulh 'akd èderek mesâlih-i dâhiliyyenin temeşşiyyeti ile iştiġâl ètdi. Avrupa Ze'amet Mu'âmelâtı da Papa'nın ve daha sâ'ir Rü'esâ'nın muvaffakıyyetleri ile hallèdildi.

Ve Re'îsü'r-Rü'esâ'ya fevka'l-hadd imtiyâz vèrilerek birtakım serkeş me'mûrlar 'azl olındı. Yalñız Kölemenler'in öteden beri muzmerleri ahz-i sâr oldığından Sultân Murâd ile bir ittifâk 'akd èdebilmeleri mülâhazasına mukâbil Jan Bonpar içün yapılacak bir şey daha kalmışdı, ki o da 'Osmânlılar'la 1438 senesinde imzâ èdilemeyen Mu'âhedeyi tecdîd ètmek idi.

Rodos'dan Edirne'ye hareket èden He'yet-i Meb'ûse, Cenâb-ı Murâd'ı İskender Beğ çün bi'z-zât harbe hazırlandığı bir zemânda buldı. Bi't-tabi' Venedikliler misillû bunlarla da sulh 'akd èdildi. Vaktâ ki Sultân Murâd Hazretleri iki sene soñra vefât èderek Sultân Mehmed-i Sânî Hazretleri culûs ètdi, iki sene soñra İstanbol'ın fethine muvaffak olmağla Şark u Áarbını nazar-ı dikkatini celb ètmiş oldığından, mütecâviz hükûmetlerle berâber bütün Avrupa hüküm-dârânı der-hâl Fâtih-i Celâlet- 'Unvân'ı tebrike şitâb ètmişlerdi.

Rodos Şövalyeleri, Venedikliler'den Bahr-ı Sefîd'i ele almış ve donanmaca bütün akvâm u milele fâ'ik bulınmış oldıklarından Fâtih Hazretleri'ni yalñız karalarda kahrımân bir pâdişâh gibi telâkkī ile tebrîke, ve lâzım gelen hedâyâyı takdîme tenezzül ėtmemişlerdi. Gûyâ bu da İstanbol'ın fethi esnâsında 'Osmânlı gemilerinin ba'zı gûne yañlış manevra icrâ ėtmelerinden neş'et ėdiyordı.

[109] Bundan mâ'ada Çanak-Kal'a Boğazı'ndan çıkan süfün-i ticâriyye-i 'Osmâniyyeye bi'd-def'ât tasallut ėderek Devlete karşı meydân okumakda idiler. Re'îsü'r-Rü'esâ Jan Bonpar bu hâlin tevlîd ėdeceği netâ'ic-i vehîmeyi neden soñra añlayarak bir Hey'et-i Meb'ûse'ye tevdî' eylediği ba'zı hedâyâ-yı nefîse ile Edirne'de bulınan Pâdişâh Hazretleri'ni tebrîke 'azm ėtmişdir.

Fâtih Hazretleri Şövalyeler'e öteden beri hâsıl ėtmiş oldığı iğbirârı ketm ėdemeyerek hediyyelerini reddėtdi; ve cezâ'ir-i sâ'ire misillû Rodos adasının dahi senevî iki biñ Düka altını vėrgû vėrmesini teklîf eyledi.

Şövalye Sefîri, me'mûriyyeti, yalñız 'arz-ı tehniyetden 'ibâret olup bu kabîl mülzâkerâta girişmeğe salâhiyyeti olmadığını beyân, ve Rodos'a 'avdetinde keyfiyyeti Re'îsü'r-Rü'esâ'ya bildireceğini der-meyân eyledi.

Rivâyet sahîh ise, Jan Bonpar: "Hürr ve muzaffer buldığım bu Şövalye Cem'iyyeti'ni inkıyâd ile berâber virgûya rabt ėtmeğe, ma'âz-Allah, hîç bir zemân muvâfakat ėdemem. Eger Sultân Hazretleri Rodos'ı feth ėtmek emelinde ise, benim ve sâ'ir hem-meslekânımın cenâzeleri üzerinden geçmesi lâzım gelir." yolında cevâb-ı redd vėrmiş ve hemân Cezîre'nin nukāt-ı lâzımesini bir derece daha takviye ėtmeğe başlamışdır.

Bu vākı'â Ak-Deñiz adalarını zabt içün me'mûr ėdilen donanmadan bir netîce hâsıl olmamağla berâber esfâr-ı bahriyye yüzinden ġavâ'il-i dâhiliyyenin tezâyid ėtmiş olmasına mebni, Rodos'a

i'lân-ı harbi müte'ākib Uzun Hasan mes'elesinin halli içün bir müddet mütârekeye karâr vèrilmişdir.

Re'îsü'r-Rü'esâ vèrdiği cevâba mukābil her dürlü tedârikât-ı harbiyyeyi itmâm ile [110] harbe intizâr eylediği hâlde 1454 Sene-i Mîlâdîyyesi mayısında vefâtı vukū' bulmışdır.

Bonpar, Cem'iyyet tarafından tezkîr-i nâmı içün rekz èdilen sütûn ile kitâbesinin kabrinde birçok parlak sözler mündemic, ve on dokuz senelik idâre-i hükûmetinde Şövalyelerin i'lâ-yı kadr ü şevketlerine hayli sâ'î olmış oldığı mezkûrdır. "Áran Metr" ya'ni Re'îsü'r-Rü'esâ'lık 'unvânı bu zâtın zemânında ihdâs èdilmiş diye bir rivâyet vardır.

ON İKİNCİ RE'ÎSÜ'R-RÜ'ESÂ

JAK DÖ MİLY: 857-864

JACQUES
1454

DE MILLY
1461

Jak dö Mily, Re'îsü'r-Rü'esâ'lığa Mîlâdî 1454 senesi mayısında nasb èdilmişdir. Fâtih devrinin Şarkda Áarbda sâye-bahş-ı 'azamet olan fütûhâtı âvânında Rodos'ın bi't-tabi' istisnâ èdilmeyeceği Şövalyeler nazarında bir mes'ele-i mühimme şeklini almış oldığı içün Jak dö Mily dahi Rodos'a [111] 'azîmetinde Cezîre'nin her sınıf

donanmaya mukāvemet ėdebilecek bir hâl-i rasânet ve mükemmeliyyete ircâ'ını emel ėtmişdir.

Selefi Jan Bonpar'ın virgû talebinden dolayı Der-i Devlete îsâl ėtdiği cevâb, Uzun Hasan ve İskender Beğ lisânından bile çıkmamış oldığına nazaran, Cenâb-ı Fâtih'in Şövalyeler'e eyüce bir merâm añlatması tabî'î idi.

Sâniyen Şövalyeler'in Belġrad Ehl-i Salîbi'ne iştirâk ėtmeleri de bir başka sebeb-i iğbirâr olabilürdi.Binâ'en-'aleyh Rodos cânibinden gönderilen sefîrin temdîd-i mütârekeye dâ'ir – ki hükmen akdemce 'akd ėdilenin ehemmiyeti kalmamışdı – bast eylediği tekâlîf-i müsterhamesi nazar-ı 'itibâra alınmayarak kendileriyle 'Osmânlılar'ın – birçok sebepler sevķiyle – dâ'imâ muhârib olacakları cevâbı vėrildi.

İstanbol'da techîzi fermân buyurılan donanmaya Ümerâdan Hamza Beğ me'mûr ėdilerek Ak-Deñiz'e sevķ ėdildi. Hamza Beğ Midillü, Sakız cezîrelerini ziyâret ile birçok bahrî nümâyişler icrâsından soñra İsporat Adaları'na doğru 'azîmet ėtdi.

İstanköy, Kalimnoz ve Sümbeki taraflarını ġāretde devâm ve Rodos'ın za'îf görinen Manole ve Arhencilos semtlerine tecâvüze nasb-ı nazar-ı ihtimâm eyledi.

Havâların muhâlefetiyle berâber maksad dahi Adalar Deñizi'nde bir akın icrâsından 'ibâret oldığı içün, ėdilen ihtimam ile iktifâ olındı. Ve fekat Şövalyeler'in şimdiye kadar 'Osmânlı tüccârına vėrdikleri zarâr ve ziyânın birkaç misli tazmîn ėdilmek üzre ġanâ'im ve fireye ve yüzlerce esîr almağa muvaffak olınarak 'avdet ėdildi.

[112] Re'îsü'r-Rü'esâ, 'Osmânlılar'ın şu ufak nümâyişlerinden hâsıl olan harâblığı telâfî içün bir tarafdan istihkâmâtı termîme ve tanzîme karâr vėrmişdi.

'İlel-i sâriyyeden vebâ hastalığı bu aralık zuhûr ėderek 'asker ve ehâlîden biñlerle nüfûs ziyâ'ına bâ'is oldığı gibi, Mısırlılar'ın yine

tedârikât ile meşgûl olmağa başlamaları haberi Rodos'a vâsıl olarak vebâ derecesinde husûl-i havf u dehşeti bâdî olmışdı.

Bundan mâ'adâ Kıbrıs idâresi dahi yeñiden intizâmsızlığa dûçâr olarak Jak nâmında bir müteġallib, Mısırlılar'a i'timâd ile kırallığına heves ve hased ėtmişdi. Mezkûr Cezire'de Şövalyeler gibi Cenevizliler'in birer mevki' ėdinerek 'Osmânlı sefâ'inine dâ'imâ tecâvüzde bulınmaları cihetiyle, müdde'înin muvaffakıyyetine Cenâb -ı Fâtih Hazretleri bi'z-zât ikdâm buyudılar. 'Âkıbet müdde'î Jak, Kıbrıs'da ârzûsına muvaffak olarak ve Ceneviz Cumhûrı'nın kerîmesini tezvîc ėderek icrâ-yı hükûmete başladı.

Hukūk-ı hüküm-rânîsini ġā'ib ėden Kıraliçe Şarlot, Rodos'a gelerek Şövalyelere dehâlet ėtdi. Kıraliçe'nin Rodos'da ikāmetine müsâ'ade olınmasındaki hakāret Ceneviz'e bir nev'i i'lân-ı harb dėmek oldığından, nihâyet bu hılâlde Mısrîler hesâbına erzāk hamûlesiyle Rodos limânına uğrayan iki Ceneviz gemisinin müsâdere ėdilmesi muhârebeye vesîle oldı. Ceneviz donanması Herkit cezîresini muhâsara ile katl-i'am icrâ ėtmişdir.

Şövalyeler bu sırada müdâfa'aya kâfî kuvvetleri olmadığından müsâdere olınan eşyâ ve gemilerin teslîm ve i'âdesiyle sulha tâlib oldılar. Şu vak'ayı müte'ākib [113] 'askerî fırkaları beyninde hâsıl olan şiddetli bir mübâyenet-i efkâr, İdâre-i Cem'iyyeti esâsından sarsacak derecede idi.

İspanyol, İtalyan, İngiliz ve Alman takımları Fransızlar'ın dâimâ mevķi'-i ikbâlde olmalarına, ya'ni en büyük mesânid-i resmiyyenin onlara tevdî' olınmasına i'tirâz ile müsâvât taleb ėtdiler.

Fransızlar Baş-Za'îm, Baş-Müşîr ve Baş-Mihmân-dârlık me'mûriyyetlerini hâ'iz olınca, digerleri dahi Baş-Muhâfız, Âmiral, 'Adliyye Nâzırı ve Süvârî Kumandanları menâsıbını muhâfaza ėtmek lâzım geliyor idi.

Re'îsü'r-Rü'esâ bu mesâ'il-i mühimmeyi müzâkere içün 862 Sene-i Hicriyyesinde Meclis-i Rü'esâ'yı in'ikād ėtdirerek işin öñini aldı.

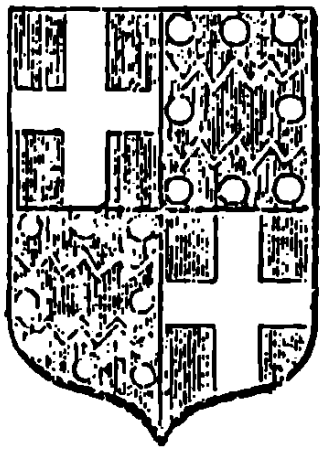
Jak dö Mily Mîlâdî 1461 senesinin 17 Ağustosında ya'ni 864 Târîh-i Hicrîsinde vefât ėtmişdir.

El-yevm "Kluni" Müze-hânesi'nde [Musée de Cluny-H.F.] bulınan kitâbesinin kabrinde " περί πατρίδος μάχου" *(Harb Vatan İçündir)* sözleri mahkûkdır.

ON ÜÇÜNCİ RE'ÎSÜ'R-RÜ'ESÂ

PİER RAYMON ZAKOSTA: 774-777

PIERRE
RAYMOND
1464

ZACOSTA
1467

"Embost" Dere-Beği Pier Raymon, Re'îsü'r-Rü'esâ'lığa nasbını müte'ākib Roma'ya kadar 'azîmetle Papa'yı ziyâretden soñra Rodos'a muvâsalat ėtmişdir.

Fırka Rü'esâsı'nın cidâl-i ma'lûmları henüz ber-devâm idi. Raymon 'akd-ı Meclis ėderek efrâdı 'umûmen Kastil ve Araġonyalılar'dan mürekkeb olmak üzre bir "Lank", ya'ni bir 'askerî sınıfı ihdâs ve Baş-Vekâlet Me'mûriyyeti'ni bu fırka re'îsine tefvîz eyledi.

Sekiz fırkanın Kasaba ve Kal'a'ca olan vazîfeleri sâkin oldıkları mevâki'i muhâfaza ėtmek idi ki ber-vech-i âtî zikr olınur:

1. Ovren Sınıfı: Nalyak Burcı'ndan ya'ni 'Arab Kulesi'nden Şövalye Sarâyı'na kadar.

[115] 2. Alman Sınıfı: Sarây'ın cihet-i ġarbîsinden Saint Jorj ya'ni Eğri-Kapu'ya kadar.

3. Fransız Sınıfı. Eğri-Kapu'dan İspanya Kulesi'ne kadar.

4. İspanyol-Araġon-Katalon Sınıfı: İspanya Kulesi'nden Saint Mari ya'ni Bâb-ı Mesdûd'a kadar.

Bu sınıf dâhilede nezâretle mükellef idi.

5. İngiliz Sınıfı: Mezkûr bâbdan Keşkenoz, veyâ Saint Jan ya'ni Kızıl-Kapu'ya kadar,

6. Provans Sınıfı: Kızıl-Kapu'dan İtalyan Burcı'na ya'ni Yehûdî Mezârlığı hizâsındaki Parmaklık Burcı'na kadar,

7. İtalyan Sınıfı: 'Ayni burcdan Sen Katrin, ya'ni Moslak Kapusı'na kadar,

8. Kastil Sınıfı: "Leon ve Portekizler.": Moslak Kapusı'ndan Saint Poul Kapusı'na kadar, ya'ni Damla Kapusı'na kadar olan hudûdı muhâfaza ėderlerdi.

Şövalyeler şu taksîm ve tensîkden ziyâde paraya ihtiyâcları olup hârice olan borçları üç yüz biñ Düka altunına varmış idi.

Halbuki Cenâb-ı Fâtih, Midilli Cezîresini zabt ėderek donanmayı sâ'ir cezâ'irin fethine me'mûr ėtmiş idi.

'Osmânlılar'ın birgün Rodos'ı elde ėdeceklerine yakīn hâsıl ėden Re'îsü'r-Rü'esâ, 'Osmânlı donanmasının İstanbol'a avdet ėtdirilmesi içün Rûm-Ėli'de bir mes'ele zuhûrına sâ'î olmakdan başka çâre aramayordı.

Fi'l-hakīka Eflâk Voyvodası'nın ser-keşliği üzerine İstanbol'ca Rûm-Èli cihetine 'atf-ı luhâza-i dikkat olundı.

[116] Pier Raymon, Fâtih Hazretleri'ni ba'zı desâ'is-i siyâsiyye ile şaşırtmağa çalışmakda idi.

Fâtih bu sırada tamâmıyle vâkıf olmış iken, Rodos'dan akdem Trabzon şehrini feth emelinde oldığından 871 senesinde Rodos'dan gönderilen Sen Gilyum dö Vilfrans ve Rûmlar'dan Konstantin Kavalaki ve Yendili nâmlarındaki meb'ûsları mu'în-dâr merâsimle bi'l-kabûl istid'âlar vechile iki sene Mütâreke 'akdına râzî olmışdı.

Raymon bu zemândan bi'l-istifâde Dük dö Burġon'ın ihdâ ètmiş oldığı on iki biñ Düka altını sarf ile Saint Nikola ya'ni şimdiki Fenâr Kulesi'ni inşâ ètdirmişdir. Bunın sûret-i inşâ ve taksîmâtındaki intizâm-ı mahâret-nümâya bir cüz'î dikkatle bakılsa ehemmiyyet-i kadîmesiyle esâlîb-i mi'mâriyyesi nazar-ı takdîre birden çarpar.

Prens Dük dö Burġon'ın ve Saint Nikola'nın tezkîr-i nâmları içün deñiz cihetlerine bir arma ile 'Azîzin bir resmi hakk èdilmişdir.

Rodos'ca ber-devâm olan bu tedârikât esnâsında Fâtih Hazretleri ġālibiyyetden ġālibiyyete uçmakda idi. Papa İkinci Pî, 'Osmânlılar'ın harekât-ı istîlâ-kârânelerini tavsîf içün bir Ehl-i Salîb Muhârebesi i'lân, ve bi'l-cümle hükûm-dârlarla Freng Beğleri'ni Milân civârındaki "Manto" şehrine celb eyledi - Halbuki Papa, bu telâşı ile kendini bir mertebe daha terzîl ètdi-

Rodos'da Pier Raymon hâricden 'asker ve akçe celbi tedârikâtına başladı. Ba'de Papa'nın da'veti üzerine İtalya'ya kadar giderek Meclisi 'Umûmî-i Salîbyûn'da hâzır bulındı. Muhârebe planının ta'mîmi sırasında Raymon [117] Rodos'a 'avdet èdemeksizin zâtü'l-cenbden vefât ètmişdir. Cesedi Roma'daki meşhûr Saint Pier Kilîsâsı'nda medfûndır.

ON DÖRDÜNCİ RE'ÎSÜ'R-RÜ'ESÂ

JAN BAPTİS DÖ URZEN: 870-879

JEAN BAPTSTE

1467

DES URSINS

1476

Jan Baptis İtalya'nın en büyük hânedân-zâdelerindendir. Roma Şehri Büyük Du'âcısı iken Re'îsü'r-Rü'esâ'lığa intihâb ėdilmişdir.

Cenâb-ı Fâtih'in Şark İmparatorlığı'na nihâyet vėrerek tâc u taht-ı 'Osmânî'yi İstanbol'a nakl eylediği günden beri Hıristiyânlık 'Âlemi tezelzülde kalup ekser Mülûk-ı Nasârâ istihkâm inşâsından, müttefik taharrîsinden aslā hâlî olmayordı.

Bâ-husûs Ak-Deñiz'de epice zemândan beri korsanlık ėden Venedik ve Şövalyeleri te'dîb ėtmek Hazret-i Pâdişâhın cümle-i âmâl-i seniyyesinden idi.

İstanbol'ca sefere hâzırlanan donanmanın Cezâ'ir-i Bahr-ı Sefîd'i urmağa me'mûr ėdileceği haberi Rodos'a vâsıl oldığı bir sırada idi ki [118] Jan Baptis, Papa'yı bir lemha-i basarda ziyâretden soñra Rodos'a 'azîmet ile tedârikât-ı fevka'l-'âdeye başlamışdır.

Bu zâtın dahi ġayreti 'azîm idi. Avrupadan celb ėtdirdiği Şövalye Rü'esâsı'yle bi'l-müzâkere Cezîre istihkâmâtını ya'ni Lindos, Villano, Arhancelos ve Tiryanda Şatolarını eyüce tahkîm, ve Rü'esâ'dan Pier dö Buson dahi henüz bākī olan hısâr hendeklerini

tevsî' ve defiiz cihetine yüz doksan beş metro tûlinde âhenîn bir dîvâr inşâ ètdirdi. Mülhakāt kılā'ı muntazamen tersîm olındı.

İstanbol'da bir 'illet-i sâriye zuhûrı ile ehâlînin heyecâna düşmesi ve Mora'da Venedikliler'in tekrâr tecâvüze başlaması, donanmayı bir noktada cem' ile yalñız bir düşmeni doğrudan tazyîk ètmek îcâb ètdi ki; fi'l-hakîka Rodos idâresi bu def'a da istîlâdan kurtıldı. Hattâ o taraflara inen birkaç parça 'Osmânlı gemisi Şövalyeler tarafından tazyîk ve ric'ate mecbûr èdilmiş iken, intikām ârzû èdilmeyerek Mora üzerine sefer èdilmişdir.

Mora seferi Sırbistân muhârebâtından soñra kesb-i ehemmiyyet ètmiş idi. Mora'da me'mûren bırakılan Hamza Beğ'in ba'zı gûne idâresizliği hissèdilerek 'azliyle yerine Gelibolı Muhâfızı Zağanos Paşa ta'yîn olınmışdır. Muhârebenin ibtidâlarında Venedikliler Rodos Şövalyelerini ittifāka da'vet èdüp onlardan bir filo donanma istemişlerdi.

'Osmânlılar'ca karadan defiizden olınan ikdâm sâyesinde ve Hicrî 865 Senesinde Mora kıt'ası başdan başa feth ve istîlâ olınmışdır.

[119] Cenâb-ı Fâtih bu muzafferiyyet-i fevka'l-'âdeden pek ziyâde mahzûz olarak Sadr-ı A'zam Mahmûd Paşa, Beğler-Beği Zağanos Paşa, Hamza, Tarhan, 'Ömer Beğlerle Atina şehrini ziyâret ve temâşâ buyurdıkları sırada Ümerâya karşu pek çok iltifât-âmîz mükâlemâtda bulınmışlardır. Venedikliler'le Şövalyeler'in buradan aldıkları ders-i 'ibreti bir daha unutmamak lâzım gelir iken; cem' èdebildikleri donanma ile Antalya şehrini zabt u yağmaya cesâret almışlardır.

Venedikliler, hele muzmerleri olan bağz u 'adâveti yeñemeyerek 'Osmânlılar 'aleyhine her tarafda müttefik aramakda idiler.

Îrân'daki fütûhâtıyla o sırada şöhret olan Uzun Hasan maksadlarına hâdim olur mutālâ'asıyle ittifāka da'vet èdildi. Uzun Hasan'ın bi'l-mukābelede Rodos'a gönderdiği Hey'et-i Meb'ûse, müddet-i medîde müzâkereden soñra Îrân'da ber-devâm muhârebât-ı mezhe-

biyye hall olmadıkca Ak-Koyunlılar'ın mu'âvenetde bulınamayacağını ve fekat kendileriyle tedâfi'î ve tecâvüzî bir mu'âhede 'akdından giru kalınamayacağını cevâben bildirdi.

O yolda bir Mu'âhede imzâ edildi. Ve Uzun Hasan'ın tensîkāt-ı 'askeriyyesini teshîl içün ehil olan Şövalyeler'den ba'zıları Hey'ete terfîkan Îrân'a gönderildi.

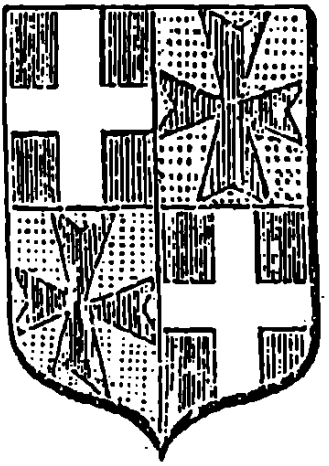
Jan Baptis bundan sofra umûr-ı dâhiliyyenin ıslâhıyle meşgûl olmışdır. Ve 'illet-i istiskā'dan muztarr kalarak ve 'âdetâ bir def'a ğaşyândan fevt oldı zannile mezâra konılup çıkarılmışdır.

Nihâyet Mîlâdî fi 8 Hazîrân 1476 Senesinde vefât etmişdir. Klunî Müze-hânesi'ne aşırılan kitâbe-i seng-i kabrinde, "Lutf u Kerem Câlib-i [120] Bezm-i İhvânındır" ma'nâsına olan "Αγαθότης φίλους ποιεί" 'ibâre-i lâtîfesi mahkûkdır.

ON BEŞİNCİ RE'ÎSÜ'R-RÜ'ESÂ

PİER DÖ BUSON: 879-909

PIERRE
1476

D'AUBUSSON
1505

Şövalye mesleğine duhûlinden akdem İsviçre muhârebâtında şöhret kazanarak Fransa Kıralı Yedinci Şarl'ın, "Bu kadar zekâ ve

mahâretin bir kimsede cem' olındığını görmedim." cümlesiyle nazar-ı istihânını celb èden Pier dö Buson, belki daha otuz yaşlarında iken yalñız başına erdülar sevk èdebilecek dehâ-i 'askerî-i fevka'l-'âdeye mâlik bulınmış, ve o sırada Dere-Beğlik 'Âlemi zâten asîl-zâdegâna münhasır oldığı çün Dö Buson'ın mahâret-i 'askeriyyesi kadar asâlet-i zâtiyyesi de teslîm ü takdîr èdilmişdir.

Rodos Meclis-i Rü'esâsı'nın kendisini Ġran Metrilik'e intihâb èdtdiği zemân, Dö Buson elli üç yaşlarında mücessem rüsûh u mahâret kesilmiş bir [121] büyük kumandan idi. Hattâ Dö Buson, Cenâb-ı Fâtih'in terakkıyât-ı cihân-gîrânesine sedd çekecek bir Hıristiyân Kahrımânı olmak üzre telâkkî èdilerek Ovren Büyük Du'âcılığı'ndan Rodos'a da'vet èdilmişdir.

Re'îsü'r-Rü'esâ Rodos'a muvâsalatında istihkâmâtı bir sûret-i rasânet-kârânede tahkîm ileAvrupa'dan lûzûmı mikdâr erzāk ve mühimmât celb èmiş, ve hâric-i hısâr ebniye ve kilîsâları hedm èderek kuvâ-yı berriyye ve bahriyyenin tezyîdine ikdâm ile dâ'imâ mevrid-i endîşesi olan harekât-ı 'Osmâniyye'ye vakf-ı nazar-ı ihtimâm eylemişdir.

Birçok nâm-dâr Şövalye Rü'esâsı aldıkları emre binâ'en vazîfeleri başına çekilüp gitmişlerdir.

Fi'l-hakīka Fâtih Hazretleri Der-i Devlete mine'l-kadîm virgû vèrmekden imtinâ' èden ve Rodos'da târîh zabıtlarından beri, Anatolı sâhillerine tasallutdan hâlî kalmayan Şövalyeleri kat'iyyen te'dîb içün tedârikâtda bulınıyordı.

Rodos'ın fethi içün ehemmiyyetinden ziyâde gibi görinen tedârikât, Venedikliler'in Şövalyeler'le ittifākına, ve Papalar'ın bir Ehl-i Salîb Kıyâmı tertîbine meydân vèrmemek içün oldığından, Venediklilerle Mu'âhede 'akd èdilerek gerek Paşa'nın İtalya'yı tahrîbe, ve İstikşâf Me'mûriyyeti'yle Mesîh Paşa'nın dahi Rodos'a sevķi fermân buyurıldı.

"Pâdişâh Hazretleri kahr-ı a'dâda bile kalmak, kalınca ġalebesini müdrik bulındığı çün, tertîb-i muhârebede harîtayı meydân-ı mübârezeden daha müsâ'id gördiğinden efkârına hızmet içün tebe'ası beyninde ve teşebbüsâtına mukâvemet içün düşmenleri arasında tahtît-i arâzî fenni ile tevaġġul ziyâdeleşmişdi.

"Bu mesâ'î-i 'ilmiyye mahsûlâtından olmak üzre Rodos'ı görmiş olan [122] ma'ârif-mendân-ı zemâneden biri, bi'n-nefs oralı[35*], ve biri Eğribozlı ve bizi Almanyalı[36**] üç zât ki Pâdişâhın ihsân ü 'adâletinde kabûl-i İslâm ėtmişlerdir.

"Rodos hakkında olan tasavvur-ı Hümâyûnı haber alınca, donanmanın sevkine me'mûr olan Mesîh Paşa'ya ve o vâsıta ile huzûr-ı Pâdişâhî'ye Cezîrenin harîta-i istihkâmâtı ile birer Muhâsara Lâyıhası 'arz ėtdiler.

"Fâtih bunların üçüni de iltifâtına müstaġrak ėderek harîta ve lâyıhalarını tedkîk ile mezc ü ıslâh ėtdikden soñra harekât-ı harbiyyesine esâs olmak çün Mesîh Paşa'ya i'tâ eyledi."

Mesîh Paşa elli biñ kadar dil-âverânı donanmaya bi'l-irkâb 884 Sene-i Hicriyyesine müsâdif Mîlâdî 1479 Senesi Kânûn-ı Evvelînin on dördinci güni Ak-Deñiz'e çıkarak Cezîrenin "Fâner" mevkı'ine yanaşmış, ve karaya bir mikdâr 'asker dökerek icrâ-yı nümâyiş ve istikşâfa başlamışdır.

Kasabadan Rudolf Donar Demberġ kumandasıyla sevk olınan Şövalye Süvârîsi 'Osmânlılar'ın üzerine düşerek şiddetli bir mukâteleden soñra sipâhîleri tekrâr donanmaya ilticâya mecbûr ėtmişdir.

Mesîh Paşa burada bir iş beceremeyeceğini añlayarak fekk-i lenger ile İlyagi cezîresini urmağa gitdi ise de, orada bulındırılan Şövalye Müfrezesi tarafından mukâvemet görüp, kışlamak üzre Fenike limânına 'azîmet [123] ėtdi. Mesîh Paşa bu limânda muhtâc-ı termîm olan gemileri ta'mirden ve levâzım-ı sâ'ireyi ahzdan soñra

[35] * Antuvan Meliġalos: ANTOINE MELIGHALOS
[36] ** Jorj Frapan: GEORGE FRAPANN

başkaca gönderilen gemilerle donanmayı yüz altmış parçaya iblâğ ile Efrencî Mayısın 23 ünci güni Rodos pîş-gâhında görindi. Cüz'î bir sûretde tahkîm ėdilen "Tiryanda" cihetlerine 'askerini dökerek bir kısmını "Sûr-ı Safâ" üzerine ve bākīsini "Despot Varoşı" semtlerine sevķ eyledi.

Donanma, limânlar mukābilinde bahren muhâsaraya me'mûr oldı. Harbe bir mukaddime olarak her iki tarafca hûn-rîz muhâcemeler icrâ ėdildi.

Şövalyelerden Antuan dö Moran nâmında meşhûr bir kumandan ile birçok telefât vukū' buldı.

Mesîh Paşa nice müşkilât ile çıkartmış oldığı büyük kıt'ada üç topı miftâh makāmında olan 'Arab Kulesi'ni hedef ittihâz ile atmağa başlayarak o tarafdan bir yol açılmağa başlamış ise de, Şövalyeler dâhilden bu ciheti bir hendek ile yine tahkîm ėtmeğe muvaffak olmış; ve hattâ o sırada "Uvren Bağçesi" dėnüp el-yevm merhûm Süleymân Beğ 'âilesi tasarrufında olan mahalle ikāme olınan bir batarya topla 'Osmânlı topcılarına istifâdeye meydân vėrilmemişdir.

Mesîh Paşa bir aralık top âteşini kesüp, tertîb ėtdiği Fedâî Seriyyeleri'ni hücûma sevķ ėtdi. Fekat tehiyye olınan köpriler düşmen tarafından görilmekle berâber Hazîrân on dokuzına müsâdif bir gėcede şiddetli rûzigâr eserek sal ve köprilerin parçalanmasıyla 'askerin deñize dökülmesinden başka bir netîce vėrmedi.

İstanbol'dan Rodos'a kadar donanma ile berâber gelen Almanyalı Mühendis Jorj Frapan, [124] ya tecessüs veyâ kendi gibi erdūda bulınan yerliden Dimitrios Sofianos ile İstirkab'dan Şövalye nevbetçilerine recâ ile, sûr'a dâhil olarak Re'îsü'r-Rü'esâ'ya erdū hakkında ma'lûmât i'tâ ėtmeğe başladı. Bir ok'a rabten, "Meter Jorj'a i'timâd ėtmeyesiniz" ibâresi dâhile atılmış ise de, Almanyalı şiddetli bir nezâret altına alınarak firârına yol vėrilmedi. Mesîh Paşa mevcûd plan mûcibince 'Arab Kulesi'ni tahrîbe çalışıyordı. Ancak bir tarafdan Murâd Re'îs Tekyesi öñlerine defn-i ecsâd-ı şühedâ

ėdilir, ve bir tarafdan muhâcemeye devâm kılınurdı. Zîrâ düşmenin top ve taşından ve yağlı paçavra âteşinden haylî telefât vėrilmiş olmasına mebnî, 'Osmânlılar'ca pek o kadar cân-siperâne hücûm ėdilmeyordı.

Mesîh Paşa 'Arab Kulesi'ni tahrîbden vaz geçerek Yehûdî Mahallesi cihetine isâbet ėden ve "İngiliz ve İtalyan Burçları" nâmı vėrilen mevķi'i topa tutdı.

Esfâr-ı Bahriyye-i 'Osmâniyye'de ma'lûmâta nazaran gėceli-gündüzli âteşe devâm ile üç biñ beş yüz 'aded mermer gülle atılmış ve bir 'azîm gedik açılmışdır.

Her ne kadar Şövalyeler sûrın bu kısmı za'îf oldığına mebnî, dâhildeki hâneleri kâmilen hėdm ile daha bir hendek ve bir dîvâr 'ilâvesine muvaffak olmış ise de; bu ikinci dîvâr dahi endâht ėdilen cesîm mermiyâta tâb-âver mukāvemet olamayarak harâba yüz tutmışdı.

Fekat Pier dö Buson, hücûmın en dehşetlisi bu gedikden vukū'a geleceğini bi'l-hisâb; kükürt ve ton yağı ve bal-mûmı gibi serî'ü'l-işti'âl mevadd-ı mültehibeden i'mâl olınmış hamîrelerle karşılamak üzre 'Osmânlılar'ı o cihetden bekledi.

Vāķı'â Mesîh Paşa, Kal'a feth olındığı sûretde istenildiği gibi yağma içün 'askere müsâ'ade ėdileceğini i'lâve ile teşvīkātda bulındı ve temâmen [125] muhârebe başlanup 'asker mezkûr gedikden içerüye girmiş hattâ sûr'ın üzerine Mesîh Paşa'nın bayrağı bile dikilmiş oldığı gibi Kal'anın iç tarafına inmek içün dahi dört 'aded vâsi' nerdübânlar iktizâ ėden yerlere konılmış idi.

İşte artık kal'a alınmış diye hükmolınacak bir zemânda Mesîh Paşa'nın bir sû'-i tedbîrine mebnî, 'askerin hevesi kırıldığından henüz Kal'a hâricinde bulınan 'asker içerüye girmekden vaz geçdikleri gibi, evvelce içerüye girmiş bulınanlar da dışarıya çıkmağa başladıklarından Şövalyeler böyle Kal'a içine giren düşmenin bırakup çıkmasını bir mu'cize-i Nasrâniyyeye haml ėderek o kadar cesûrâne

hücûmlara başladılar ki dâhilde kalan 'askerin hemân hîç birisi kurtılamadığı ve hendekler 'âdetâ şühedâ na'şlarıyla mâl-â-mâl oldığı hâlde iki sâ'at kadar bir mukâtele devâm ėtdi.

Şu felâketin zuhûrına bâ'is olan keyfiyyet ise, Mesîh Paşa'nın bahlı ve 'askerin tam'ı oldığından şübhe yokdır. O soñ bozġunlığa kadar muhâsara üç ay mikdârı imtidâd ėdüp müddet-i mezkûre zarfında taraf-ı 'Osmâniyân'dan dokuz biñ şehîd ve on beş biñ mecrûh vukū'a geldiği cümle-i tahmînâtdandır.

'Osmânlılar tekrar donanmaya girdikleri sırada iki kıt'a Napoli sefînesi Rodos'a imdâd ve mühimmât getürmekle, bunları limâna sokmamak içün Mesîh Paşa pek çok ġayret göstermiş ve birisini epice de zedelemiş ise de, zabta muvaffak olamadığından gemilerin ikisi de limâna girebilmişlerdir.

Târîh-i Hicrînin 885 Senesi Rebî'ül-Âhırının 19 ıncı Çehâr-şenbe güni ve Mîlâdın 1480 Senesi Hazîrânının 28 inci gününe tesâdûf ėden şu [126] mağlûbiyyet-i ġayr-ı lâ'ikadan soñra[37*] Mesîh Paşa Şövalyeler'de bulınan Bodrum Kal'asını da zabt ile meşġûl olmış ise de, muvaffak olamayarak İstanbol'a 'avdet eyledikde, rütbesi Vezâretden Sancak Beğliği'ne tenzîl ile Gelibolı'ya tard u teb'îd ėdildi.[38**]

Re'îsü'r-Rü'esâ şu muzafferiyyeti üzerine her tarafca tebrîk ėdilerek kilîsâlarda nâmına manzûmeler kırâ'at ėdilmiş ve Papa tarafından mazhar-ı takdîr ü iltifât olmışdır.

Dö Buson'ın bâkī kalan Rü'esâ'dan lâzım gelenleri sûret-i mahsûsada taltîf ėderek pek ziyâde tazyîk görmekle harâb olan İtalyan Burcı kurbında ve şimdiki Yehûdî Mahallesi nihâyetinde "Nötrdam dö lâ Viktor" nâmıyle bir kilîsâ inşâ ėtdirmişdir.

[37] * Ayni târîh u yevmde Ulunye Vâlîsi Gedik Ahmed Paşa İtalya'da Otranto Kal'asını zabt ve civârını yağma ėtmişdir.

[38] ** Müşârü'n-ileyhin yerine Fenârî-zâde Ahmed Paşa'nın ta'yîninde, "Devr-i Mesîh geçdi, ėrdi zemân-ı Ahmed" nüktesi söylenmişdir.

Pâdişâh Hazretleri ise maksad-ı vatan-perverânesi uğrında çekdiği meşakkatler netâicinden olarak vücûd-ı şerîflerine emrâz müstevlî olmış idi. Bu muvaffakıyetsizlikler râhatsızlıklarını tezyîd etdi. Fekat yine ızhâr-ı tecellüdle, "'Askerim, ben başında bulındıkca mansûrü'l-livâdır" deyerek ve za'afının günden güne tezâyîdine bakmayarak hem Rodos'ı teshîr etmek ve hem birtakım âsâr-ı husûmet göstermeğe başlamış olan Mısır'ın hudûdına yakîn bulınmak içün ġayyûrâne Anatolı üzerine seferi ihtiyâr eyledi.

"Ne fâidesi var ki maraz-ı mevt ... öteye gitmeğe meydân bırakmadığı çün, orada birkaç günler ser-i 'âlîleri bâlin-i istihsârda [127] oldıkdan soñra 'umûm milletin şükrân u muhabbeti ve bütün düşmenlerinin havf u merhametiyle muhât olarak irtihâl-i dâr-ı bekā eyledi – Penç-Şenbih 4, Rebi'ü'l-Evvel Sene 887."

Cenâb-ı Fâtih'in rûh-ı pür-fütûhı semâ-yı 'illiyîne su'ûd ile cesed-i kıymet-dârı toprağa karışmak üzre merkad-ı endûh u mâteme tevdî' edildiği gün Sultân Bâyezıd-ı Sânî'ye, birâderi İkinci Şeh-zâde Sultân Cem'in Konya'dan Brusa üzerine hareket etdiği haber-i dehşet-eseri îsâl olındı.

Ayas Paşa kumandasıyla sevķ olınan 'asker mağlûb ve birçoğı esîr olmağla, Cem şehre bi'l-duhûl nâmına hutbe kırâ'at ile yeñiden tedârikâta başladı. Fekat Mevkib-i Humâyûnın İstanbol'dan hareketinden akdem Sultân Cem'in Müdîr-i Umûrı bulınan Aşitin-oğlı Ya'kûb Beğ gibi Ümerâ, birtakım mevâ'îd ile celb edilerek esârâ-i harbe halel getürilmiş oldığından bu def'aki muhâsamede erdüsi perîşân olarak Sultân Cem Konya'ya kadar firâra mecbûr olmışdır.

Sultân Cem oradan Mısır Meliki Kaytabay nezdine ve ba'de îfâ-yı hacc içün Hicâz'a 'azîmet etmişdir. İcrâ-yı şekāvetden henüz fâriġ olmayup şu vakti ġanîmet bilen Karamân-oğlı Kāsım Beğ, ve Fâtih zemânında Yeñi-Çeri Ağalığı edüp mu'ahharen Ankara Beğliği'nde bulınan Trabzonlı Mehmed Beğ, Sultân Cem'i Mısır'dan da'vet ile tekrâr meydân-ı harbe sevķ eylediler ise de, Hazret-i

Pâdişâh'ın der-hâl Konya'ya yetişerek 'usâtı İç-El dağlarına kadar ta'kîb eylemişdir.

Bâyezıd Hazretleri hasbe'l-ihve buradan Sultân Cem'e meb'ûs irsâl ile Kuds-i Şerîf'de mu'azzezen ikâmetine müsâ'ade edileceğini ihtâr ve terk-i ihtilâf etmeği tavsiyede bulındığı hâlde müsmir olmamasına mebnî der-desti içün Gedik Ahmed Paşa bir kuvve-i kâfiye ile İç-İli'ne i'zâm edildi. Sultân Cem bu [128] ta'kîb-i şedîden nâçâr kalarak Rodos Hükûmetine ittibâ'ından Freng Süleymân Beğ'i i'zâm ile oraca kabûlini recâ eyledi.

Re'îsü'r-Rü'esâ keyfiyyeti Meclis-i Meşveret'de bi'l-tezekkür ve âtî içün bu misâfir-i hâss ü 'âlîden olınacak istifâdeyi bi't-te'emmül cevâb-ı kabûl i'tâ, ve Sultân Cem'i Rodos'a nakl içün Kastaliya Baş-Papası "Don Elvare zi do Soniğa"yı birkaç gemi ile İç-El sâhiline irsâl eyledi.

Sultân Cem Rodos'dan cevâba intizâr etmeden Korfos limânından bir Karamânlı kapudan idâresindeki kayığa râkiben ve otuz kadar ma'iyyeti halkını istishâben sâhilden açıldı. Şövalye gemisi bunlara yolda tesâdüf eyledi. Süleymân Beğ, Dō Buson'ın vèrdiği cevâblar itmînân-bahş olmadığına mebnî, Şövalyelere ilticâ olınmamasını bir sûretle ihtâra çalışmış ise de, Şeh-zâde dinlemedi ve üç günde ve Mîlâdî 1482 Senesinin 23 Temmûzında Rodos'a muvâsalat olındı.

Cem'in ihtirâmât-ı fâ'ika ile kabûl edildiğine dâ'ir "Haber-i Sahîh" de görilen tafsîlât ber-vech-i âtî nakl edilür:

"Cem'in gemiden hayvânla çıkması içün üzeri akmişe-i nefîse ile donadılmış on sekiz kadem tûlinde ve dört kadem 'arzında mahsûsî bir köpri yapılup sâhilden gemiye uzadıldı. Rodos Şövalyeleri Şeh-zâde'nin müstahfızı makāmında ma'iyyetinde gitmek üzre iskelede bekleyorlardı.

Alayın geçeceği gûn-â-gûn halılar, çiçekler ve cemşîr dallarıyla tezyîn olınmış; pençereler, balkonlar fevc fevc temâşâya gelen

güzel giyimli kadınlarla dolmış, ve evlerin üzeri seyircilerin sikletine tahammül edemez bir dereceye varmış idi. Hızmet-kârlar ve mûzîkacılar, elbise-i fâhirelerini lâbis oldıkları hâlde Fransız marşlarıyle müterennimen alayın öñi-sıra gitmekde ve ardlarınca [129] "Hirozolomitin" denilen Papas Deli-kanlıları gelmekde olup bundan soñra Şeh-zâde'nin sol tarafında Re'îsü'r-Rü'esâ kezâ at üzerinde ve arkalarında Ümerâ-yı Memleket gelmekde idiler. Saint Atiyen Meydânına vusûllerinde Re'îsü'r-Rü'esâ Dö Buson elini üç kere göğsüne koyup Şark 'âdeti üzre Şeh-zâde'yi selâmladıkdan ve sağ elini de Müşârü'n-ileyhe doğru uzatdıkdan soñra yolına devâm ve bu esnâda tercemânı vâsıtasıyla te'âtî-i kelâm ederek Şeh-zâde içün hâzırlanmış olan Fransız Sarâyı'na dâhil oldılar.

Şeh-zâde Rodos'da bir müddet kalup o müddeti de sayd u şikâr ve zevk u safâ ile emrâr etdi.[39*] Biraz soñra biri Karamân Vâlîsi tarafından ve biri Vezîr Ahmed Paşa cânibinden Rodos'a iki sefîr gelüp bunların birer mektûbını getürüp, Ahmed Paşa, Şövalyeler eger bir musâlaha-i dâ'ime üzerinde ise bir elçi i'zâmı ile bahse girişilmesini teklîf etdi. Re'îs ve A'zâ Tarîk bu bâbda hem menâfi'-i milkiyyelerini ve hem mihmân-nüvâzlık şerâ'itini gözedüp bu sırada Şeh-zâde'nin teslîmi şart kılınacağı gibi, ele verildikden soñra Cem'in itlâfı havfından vâreste olınamayacağı cihetle Şeh-zâde'nin Cezîre'den ihrâc ve Şövalye Tarîkı'nın Fransa'da kâin mâlikânelerinden birinde ikâme edilmesine karâr verdi.

[130] Re'îs Tarîk, Cem'in taht-ı saltanatı 'Osmâniyye'ye cülûsı takdîrinde hükmi câri olmak üzre bir 'Ahid-nâme imzâlatdırmağa muvaffak oldı.

Bu 'Ahid-nâme Sultân Cem'in hatt-ı destiyle muharrer ve mümzî ve 887 Senesi Recebinin beşi târîhiyle mü'verrah olarak el-yevm Malta Hazîne-i Evrâkı'nda mahfûzdır. Sultân Cem Rodos'dan

[39] * Mösyö Bilyoti Târîhinde, Cem'e tefrîk olınan sayfiyye Kalatiz ile İfandoz arasında Erimo Kastro nâmında bir mevki' edûği muharrerdi.

Halk lisânında ise buna "Cem Bağçesi" dönüp mevki'i Villa Nove'de Kal'a karşusındaki bağçe gösterilmektedir.

Sultân Bâyezıd-ı Sânî Hazretleri'ne bir Zarâ'at-nâme îsâl ile taleb-i afv ėtmiş ve alınan cevâb-ı Pâdişâhîde mukaddemki mütâlâ'ât tekrâr ėdilmişdir.

Dö Buson, Şeh-zâde'nin vücûdından, matlûb vechile istifâde ėdilmeyüp, belki ġasb-ı Pâdişâhî artup, Rodos'da kaldıkca da Cezîrenin belâ-yı istîlâya uğramasını mülâhaza ėderek Cem'i Fransa'ya nakle karâr vėrdi.

886 Ağustosının nihâyeti güni Şeh-zâde Cem otuz nefer hademe ve orada tedârik ėtdiği yigirmi kadar ittibâ'ı da berâberinde bulındığı hâlde Re'îs-i Tarîk'ın birâder-zâdesi Guy dö Blanşöfor'ın kumandasındaki sefîneye râkiben Rodos'dan fekk-i lenger-i ikāmet eyledi ki, bu hisâba göre Rodos'da bir-buçuk ay kalabildi.

Freng târîhlerinin şehâdetiyle de müsbetdir ki Sultân Cem'in Rodos'a ilticâsı hakîkaten vesîle-i minnet bilinmiş iken, muhibb-i 'adl u hakk ve hâmî-i eytâm ü erâmil sıfatlarını takınan Şövalyeler ve ez-cümle Dö Buson'ın Şeh-zâde hakkında revâ gördiği desâ'is-i bî-rahmâne ile Şövalye târîhi ve o zemâna kadar kazanılan şöhret-i 'askeriyye pâyimâl ėdilmiş oldı.

Vākı'ā Papa 'indinde Dö Buson'dan daha büyük kumandan ve diplomat olamaz idi; fekat Re'îs'in soñradan da añlaşılacağı vechile desîseli politikası dâ'imâ şâyân-ı mu'ahezedir. Zîrâ Cem'in Avrupa'ya 'azîmetinin ėrtesi güni [131] Dö Buson, Bâyezıd Hazretleri nezdine iki sefîr gönderüp bir Mu'âhede-nâme 'akdını teklîfde bulındı. Pâdişâh içün, tabî'î olan mecbûriyyet üzerine sefâret hüsn-i kabûl ėdilüp Mesîh Paşa murahhaslığı ile mükâlemeye girişildi. Ve bahren, berren hâl-i sulhda bulınmak, tarafeynin ticâreti serbest olmak, iki hükûmet tebe'asından esîr düşüp tebdîl-i dîn ėtmedikleri hâlde i'âde ėdilmek; ve tebdîl-i dîn ėtmişler ise, tarafeyn esîr başına yigirmi ikişer Düka altını te'diye ėtmek ve Halikarnas'da *(Bodrum'da)* Sen Pier Kal'ası mültecîlere ta'arruzdan masûn bir me'vâ-ı 'adîle bākī kalmak, ve hükm-i musâlaha, Pâdişâh hayâtda oldıkca devâm ėtmek şartları takarrur ėtdi.

Bu Mu'âhedenin 'akdından soñra Pâdişâh Hazretleri Rodos Şövalye Re'îsü'r-Rü'esâ'sını dâ'imâ birtakım hedâyâ-yı nefîse ile taltîf eylemişdir.

Bilyoti Târîhinin bir fıkrasına göre, bir def'asında ya'ni Mesîh Paşa erdūsının Rodos'a muvâsalatından bir sene soñra – ki 1484 Senesinin Mayıs yigirmi beşinci gününe müsâdif idi – "Saint Jean ve Apistis"in sağ elini hâvî bir musanna' mahfaza irsâl ėtmiş. Bu muhâfaza parlak bir şehr-âyîn icrâsı ile Saint Jean Kilîsâsına vaz'-ı nihâde-i ihtirâm ėdilmişdir.

Dö Buson, Bâyezıd Hazretleri'nden şu derecelere kadar taltîfâta, hedâyâya nâ'il oldığı gibi, Papa Sekizinci İnnosan tarafından bir kardinal şatosı ihsân, ve Cem'in Fransa'da beş sene ikāmetden soñra Roma'ya i'zâmına muvâfakat ėdilmesinden dolayı ref' olınan Şövalyelik imtiyâzâtını kâmilen i'âde ėtmişdir.

Dö Buson bundan mâ'adâ Fransa Kıralı Sekizinci Şarl'dan aldığı parlak bir mektûbda İtalyanlar'la meşġūl olan Fransa Erdūsının [132] Baş-Kumandanlığına ta'yîn olındığını istibşâr ėtmiş, ve Papa dahi Dö Buson'ı 'Osmânlılar 'aleyhine Avrupa'ca sevķi takarrur ėden Ehl-i Salîb Erdū ve Donanması Ser-dârlığı'na intihâb eylemişdir.

Dö Buson, ba'de devâma başlayan sulh ve âsâyişden bi'l-istifâde ahvâl-i mahalliyyeyi ıslāha ve ahlâk-ı halkı ifsâda çalışan Mûsevîleri 'umûmiyyetle Rodos'dan tard ve teb'îde karâr vėrdi ki, Mûsevîler Sultân Süleymân'ın vürûdına değin ötede-berude serserî olarak dolaşmışlardır.

Fekat Papalığa şu aralık intihâb olınan Altıncı Aleksandır, selefinin i'tâ ėtmiş oldığı imtiyâzâtı ref' ü tenzîl ile Şövalye mukāta'atına akrabâsından olan Rü'esâ'yı nasbe başlamış ve bu sebeble Dö Buson'ı kuvvetli düşmenler karşusında bırakmışdır.

Halbuki şimdiye kadar muzafferiyyâtıyle muvaffakıyyâtı ile kâm-yâb olan Dö Buson, Papalığın icrâ ėtmek istediği tahkîmâtı

nefsen hazm ėdemeyerek seksen yaşında oldığı hâlde 1500 senesi Temmûzının onıncı güni terk-i hayât ėtmişdir.

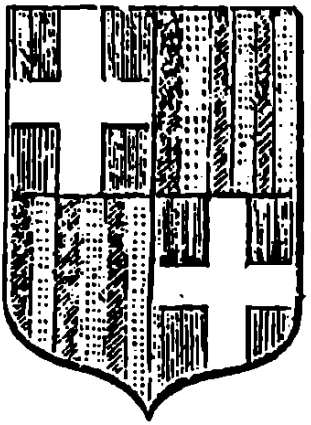
Dö Buson'ın vefâtı üzerine her tarafca tutılan mâtem ve ėdilen te'essürât-ı 'azîme hîç bir Re'îsü'r-Rü'esâ hakkında vāki' olmamışdır. Nâmına tuncdan rekz ėdilen bir 'alâmet-i mefharet üzerinde idâme-i istiklâl ve âsâyiş hakkında sebk ėden hıdemât u muzafferiyyâtı manzûme-i fahr u sitâyiş kılınmışdır.

ON ALTINCI RE'ÎSÜ'R-RÜ'ESÂ

AMERY DAMBUVAZ: 909-917

EMERY

1505

D'AMBOISE

1512

Amery Dambuvaz, Fransa kırallarından Yedinci Şarl'a Mâ-beyncilik ėden Jorj Dambuvaz'ın birâderi idi. Re'îsü'r-Rü'esâ'lığa her bir tecrübeyi ikmâle müsâ'id olan altmış dokuz yaşında intihâb ėdilmiş ve Kıralın envâ'ı lutf u keremine mazhar oldığı hâlde Rodos'a müteveccihen hareket ėtmişdir.

Kemâl ve Turġud Re'îsler gibi Ümerâ-yı Bahriyye'nin Ak-Defîiz'i cevelân-gâh-ı istîlâ ittihâz ėtmeleri, Avrupa'yı büyük havf u endîşeler içinde bırakdığı gibi, hattâ o sırada bir filo 'Osmânlı donanmasının Rodos civârını urarak birçok esîr oldığı haberi de şâyi' olmışdı.

Fransa Kıralı 'Osmânlılara'a bahren kat'î bir ġalebe çalmak üzre Armery'i uzun uzadıya teşvîkden soñra Saint Loui'nin Dimyat ma'rekesinde kuşandığı kılıncı, bir nişânla berâber, ihdâ eylemişdir.

'Osmânlılar'ın şu kabîl esfâr-ı bahriyyeleri, sevâhili istikşâf emeliyle ihtiyâr olındığından Amery'nin Rodos'a muvâsalatıyla deñize çıkardığı donanmaya tecâvüz [134] ve müdâfa'ada bulınılmayarak 'avdet ve Sümbeki, İlyagi, İncirli, İstanköy adaları ġâret ėdildi.

Frengler'in rivâyetine göre Kemâl Re'îs Liryoz adasını zabt içün haylî uğraşmış ise de, bir şey'e muvaffak olamayarak ve hattâ birçok zâyi'ât vėrerek ric'at ėtmişdir. Bize kalırsa Kemâl Re'îs'in bu civârda şiddetli ve mühim bir muhârebesi olmamışdır. Fekat 'Osmânlılar'ın Ak-Deñiz'de kazanmış oldıkları ġalebâtdan havf ėtmiş olan Şövalyeler, Mesîh Paşa mağlûbiyyetini i'âde ėtdirmemek içün şiddetli bir hücûmdan çekinirler idi. Binâ'en-'aleyh Amery buralarını düşünerek donanmayı tezyîd ve mevcûdı ıslâh ve ta'mîr eyledi.

Mısır'da hâkim bulınan Melik Kaytabay, Venedikliler'in Mora'da mağlûbiyyetleri üzerine ince filolarla akın icrâsından hâlî olmayordı. Lâkin yüz top ile mücehhez bir Mısır gemisinin Şövalyeler tarafından zabt u müsâdere olınmasını müte'âkib Mısır donanması mecbûren harekât-ı hasmâneye başlamışdır.

Birinci mağlûbiyyet üzerine Melik-i Mısır, daha ziyâde ġazab-nâk olarak büyük bir donanma techîz ve sevķi içün İskenderun civârından kerâste celbine kalkışmış ve bir tarafdan da Bâyezıd Hazretleri'nin ittifâkını kazanmağa çalışmışdır.

Amery buna vâkıf oldıkda, der-hâl Andre da Maral ve Vilya dö Lil Adam kumandasında bir filo sevķ ėderek Mısrîler'i bağteten basdırup mağlûb ėtmişdir.

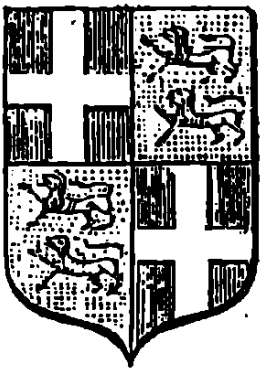
Şövalyeler az zemân zarfında iki muzafferiyyet kazandıkları hâlde Kaytabay'ın Bâyezıd Hazretleri'yle ittifâk ėtmek mes'elesinden ziyâdesiyle telâşa düşmiş ve Avrupa'dan 'asker ve mühimmât celbine kıyâm ėtmişlerdir.

Amery yedi sene kadar devâm ėden müddet-i idârelerinde epice ġalebâta [135] ve ġanâ'im-i vafîre ahzına muvaffak olmışdır. Târîh-i Mîlâdî'nin 23 Teşrîn-i Sânî 1512 Senesinde ve yetmiş sekiz yaşında vefât ėtmişdir. Eğri-Kapu bu zâtın nâmına izâfetle yâd ėdilmekde bulınmışdır.

ON YEDİNCİ RE'ÎSÜ'R-RÜ'ESÂ

GUY DÖ BLANŞÖFOR: 917-918

GUY DE 1512

BLANCHEFORT 1513

Guy dö Blanşöfor, Ovren Sınıfından olup o nâmdaki mukāta'atının Büyük Du'âcılığı'na kadar irtikā ėtmişdir. Blanşöfor, 'amâ Pier dö Buson zemânında Şeh-zâde Cem'i Avrupa'ya nakl me'mûriyyetiyle şöhret kazanmışdır. Cem'in vefâtından ve kendinin Re'îsü'r-Rü'esâ'lığa intihâbından soñra Avrupa'da bir müddet daha kalmışdır. Rodos'da mikdârı birkaç biñe bâliğ olan Türk üserâsı İdâre-i Zâbıta'yı za'îf bularak şehrin ve Devâ'ir-i 'Askeriyye'yi 'ale'l-ġafle zabt ėtmek üzre ittifāk ėtmişlerdi. Bu teşebbüs ve tasmîmleri nasılsa istihbâr ve Avrupa'ya iş'âr olındıkda, Blanşöfor 'âcilen [136] 'avdete çalışmış ise de, hareketinden akdem kazandığı vücûd râhatsızlığı deñizde teşeddüd ėderek daha Zanta açıklarında iken Efrencî 24 Teşrîn-i Sânîde ya'ni selefinden bir sene on bir gün, veyâ intihâbından bir sene iki gün soñra vefât ėtmişdir. Papa Üçünci Jul vefâtını tîz haber alarak Re'îsü'r-Rü'esâ'lığa kendi adamlarından

birini intihâb ėtmemek içün bî-çâre Blanşöfor, fevti haberinin evvelen Rodos'a îsâl ėdilmesini vasiyyet eylemişdir.

ON SEKİZİNCİ RE'ÎSÜ'R-RÜ'ESÂ

FABRİS KARETO: 918-926

FABRICE
1513

CARRETTO
1521

Fabris, İtalya Beğ-zâdelerinden ve Bahriyye Nâzırlarından idi. Fabris, Blanşöfor'ın haber-i vefâtı Rodos'a on beş Kânûn-ı Evvelde vâsıl olması üzerine [137] Re'îsü'r-Rü'esâ'lığa nasb ėdilmişdir. Bâyezıd-ı Velî'nin vefâtıyla Sandâlî-i Saltanata ku'ûd ėden Sultân Selîm-i Evvel, İrân ve Mısr seferlerinden muzafferen 'avdetinde hem tedârikât-ı harbiyyeyi ikmâl ėdinceye kadar yorġunlığını almak ve hem İslâm'ın eczâ-yı müteferrikasını birleşdirerek Avrupa ve Asya cihetlerinden Ak-Deñiz sâhilini zabt ile Septe Boğazı'nı tutarak cihân-gîrlik esbâbını ihzâr ėtmek içün İstanbol'da bir müddet ikāmete karâr vermişdi.

Fabris Kareto bu tevakkuf sebebini Selîm-i Evvel'in donanma techîziyle Rodos'ı istîlâya hâzırlanacağına hükmile telâşa düşmiş ve Avrupa'dan Şövalye Rü'esâ'sını celb ile bütün mevāki'-i müstahkemeyi bir derece daha tahkîme başlamışdır.

Fi'l-hakîka tedârikâtın itmâmı hâlinde ihtiyârı musammem olan Îrân seferine gitmeği hoş göremeyen vükelâ, Pâdişâhı 'azminden nükûl ėtdirmek üzre meşhûr-ı 'âlem olan, "Şu Ak-Deñiz yalñız Devlet-i 'Aliyye'ye bir mersâ olabilür" sözini mukaddime ittihâz ile İskenderiyye tarîk-ı ehemminin te'mîni içün Rodos'ın fethinden bahs ėtdiler. Vākı'â şu hikâye-i zafer-mâye tab'-ı Sultân Selîm'e muvâfık görinüp, ve fekat Rodos'ın ceddi Fâtih zemânında tecrübe olınan menâ'at ü rasâneti der-pîş-i mülâhaza kılınup mihmân-ı mukteziyyenin mükemmelen tehiyyesiyle donanmanın ıslāh ve tezyîdi fermân buyurıldı. Mühimmâtın kâfî ve 'askeri dört ay kadar idâreye vâfî oldığı beyân ėdildikde, Selîm-i Şehâmet-perver ziyâdesiyle hiddet ėderek, "Ben kişverler zabt ėtmek fikrindeyim, siz beni bir 'Hırsız Kal'ası'yle uğraşdırmağa çalışıyorsınız. Rodos'ın zabtı, şimdi mevcûd oldığı bildirilen zahîrenin daha iki misline muhtâcdır. Ceddim zemânında oldığı gibi yine Ada'dan rezâletle 'avdet ėtmekliğimi mi murâd [138] ėdersiniz? Benim bundan soñra veche-i 'azîmim sefer-i âhiretdir." i'tâb-ı kahr-âmîzle vekâleti şiddetle tevbîh ü fî-māba't Rodos seferi içün bahs açılmamasını ihtâr buyurdı. Ve fi'l-hakîka bir müddet soñra Pâdişâh-ı Sâhib-kıran'ın vefâtı zuhûra geldi.

Rodos bu def'a da fetihden kurtılmış ise de, eslâfının eserine iktifâ ėtmek devr-i istîlâmızda yetişen selâtîn içün bir mukaddes vazîfe oldığından, Sultân Selîm'den Kānûnî Süleymân nesebine müntakil hükûmet ve hilâfete Rodos'ın zabtı dahi başkaca bir revnaķ vėreceği tabî'î idi. Nitekim bidâyet-i cülûs-ı Süleymânî'de Cânberd Ġazâlî gibi mülûkın 'isyânını tevsî'-i emniyyesiyle Şövalyelerin mu'âvenetde bulındıkları istihbâr kılındıkda, Pâdişâhın cânını sıkup Rodos'a sefer ėdilmek üzre tedârikâta başlanmış idi. Fekat Ġarb Ehl-i Salîbi'nin şimâlden mülke hücûm dâ'iyesinde oldıkları haber-i vâridine mebnî Belġrad'a sefer ėdildi.

Fabris Kareto, Mevkib-i Hümâyûn'ın Sırbistân'a hareket ėtmesinden pek ziyâde istifâde ėderek Mesîh Paşa zemânından beri ta'mîri itmâm ėdilemeyen İtalyan Burcları'nı termîm eyledi. Ve

Mîlâdî 1520 Senesinde 'akd ėtdiği Meclis-i Meşveret'de tedârikâtın mikdâr u nev'ini beyân ile ba'zı muhârebe planları tertîb ėtdi.

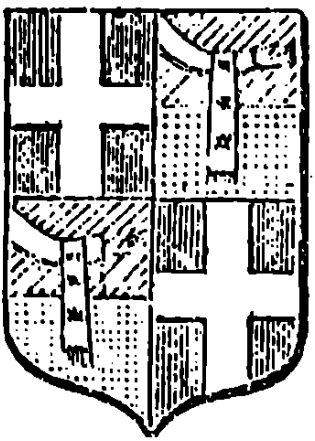
Fabris, bu müzâkereden biraz zemân soñra vefât ėtmişdir. Na'şı Saint Jan Kilîsâsının Şövalye Caddesine nâzır olan penceresi altında defnolınmışdır. Müteveffâ hakkında pek ziyâde medâyih-i ta'zîmiyye îfâ olındığı mervîdir.

ON DOKUZINCI RE'ÎSÜ'R-RÜ'ESÂ

VİLYE DÖ LİL ADAM: 926-929

VILLIERS DE

1521

L'ISLE ADAM

1522

On dokuzıncı Re'îsü'r-Rü'esâ'nın intihâbı husûsında Meclis-i Rü'esâ birçok müşkilâta tesâdüf ėtmişdir. Bir tarafdan İspanyollar, bir tarafdan İngilizler muhâsamât-ı şedîdeye koyulmışlardır. Nihâyet Fransa Büyük Du'âcı'sı Vilye dö Lil Adam'ın Mîlâdî 10 Kânûn-ı Sânî 1521 Senesinde ısâbet-i ta'yîni ile hemân 'umûm ehâlî memnûn olmışdır.

Fekat tesâdüfât-ı ġarîbden olarak Cem'iyyet Müsteşârı Andre da Maral, kîn ve 'adâvetini bir dürlü yeñemediğinden Vilye'nin Rodos'da son Şövalye Re'îsi olacağını bir mu'aheze gibi serd u ıtyân eylemiş, ve fi'l-vâki' Şövalye gürûhı Cezîreyi iki 'asır kadar idâreden soñra bu kumandanlarıyla berâber terke mecbûr ėdilmişlerdir.

Süleymân-ı Kānûnî Hazretleri Belġrad Seferini büyük bir zafer ve muvaffakıyyetle ikmâl ėderek İstanbol'a 'avdet buyurmışdı. Rodos'ın fethi [140] mes'elesi pederlerinden mevrûs bir emel-i kavî oldığı Frengler'ce ma'lûm ve meczûm olmasına binâ'en Re'îsü'r-Rü'esâ'nın Avrupa'dan 'avdeti Meclis-i Rü'esâ'ca te'cîl ėdilmiş ve Marsilya limânına birkaç gemi bile gönderilmişdi.

Vilye o zemân Fransa Kıralı bulınan Birinci Fransuva'dan ruhsat alarak ma'-mühimmât yola çıkdığında donanmada âteş zuhûrı ve Ümerâ-yı Bahriyyeden Kurt-Oğlı'nın tazyîk ve tehdîdi gibi nice biñ müşkilâtdan soñra Efrencî On dokuz Eylülinde Rodos'a muvâsalat ėdebilmişdir.

Fransa Kıralının Almanya'da cihân-gîrlik sevdâsına düşen Şarlken ile çarpışmakda olması ve Lüter'in mezheb muhârebâtı henüz devâm ėtdiğinden Papanın onınla meşġūl bulınması Der-i Devlet'ce de cezm ėdilerek Rodos'ın fethi içün tedârikât-ı serî'aya ibtidâr olınmışdır.

RODOS'DA 'OSMÂNLILAR

Pâdişâh Hazretleri vesîle-i harb olmak üzre evvelen Rodos'a bir meb'ûs gönderüp Şövalyelere itâ'at ètmelerini tavsiyede bulınmış, ve cevâb-ı redd alınca kendileriyle muhârib oldığını i'lân ètmişdir.

Rodos kal'asının tâ Fâtih zemânından tecrûbe olınan metâneti, Pâdişâh Hazretleri'nin ma'lûmı oldığından mühimmât olarak hâzır bulınan toplardan mâ'adâ bir mikdârı daha i'mâl èdildi. Donanma-yı Hümâyûn'a beş yüz kadırġa, elli ma'una, elli beşterde, yüz aded kalite 'ilâve olınup bunlar içün Anatolı'dan kırk biñ kürekci, yigirmi beş biñ 'azeb 'askeri celb buyurıldı.

Freng târîhleri donanmanın 'adedini yedi yüz parça, altmış biñ 'azeb, yüz kırk biñ [141] Yeñi-Çeri 'askeri ihzâr èdildiğini yazarlar. Tevârîh-i 'Osmâniyyeye göre 'askerin mikdârı yüz biñ; ve donanmanın üç yüzi harb ve dört yüzi nakliyye olmak üzre yedi yüz parça idi. 928 Senesi Recebinin onıncı- ve bir rivâyetde on üç üçinci-güni Hazret-i Ebi Eyyûbü'l-Ensârî'de bir du'â-i istimdâd-ı rûhânî-i Peyġamberî icrâsından soñra 'asker gemilere irkâb olınarak Serdâr-ı Ekrem'in 'unvânı, Vezîr Mustafâ Paşa 'uhdesinde oldığı hâlde 'umûm donanma hareket ètdi. Gelibolı'ya muvâsalatlarında, Muhâfızı Yalak Mustafâ Paşa ile daha on biñ nefer alınarak; ve meşhûr Yazıcı-oğlı Türbesi'nde dahi bir du'â èdilerek Boğaz'dan hurûc èdildi. Ak-Deñiz'de saldığı âvâze-i ġâret ü sitîzi ile 'âleme dehşet vèren Kurt-oğlı Muslihi'd-dîn, Mısır seferlerindeki yararlıklarıyle Devletce tanılmış ve Selîm-i Evvel'in mazhar-ı taltîfi olmağla berâber İstanbol'a gelüp kılavuzlık hızmet-i müftehiresinde bulınmış oldığı içün, bu def'a da donanmanın limânlarda ve demir yataklarında muhâfaza olması lâzım gelerek Kazdağı sâhilinde Serdâr-ı Ekrem'e takdîm èdilmişdir.

Mustafa Paşa bu Deñiz-Kurdından ve mutâlâ'âtından fevka'l-hadd memnûn olmışdır.

Serdâr, Sakız'a muvâsalatla demir atarak Çeşme ile Sakız arasındaki boğazı bir limân hâline koymış idi. Ehâlî bu heybetli donanmadan mahzenlere, tavan aralarına saklanacak derecede kor-

karak be-ġāyet kıymet-dâr hediyyelerle Paşa'nın huzûrına birkaç papaz gönderdiler. Serdâr, nice recâlardan soñra hedâyâyı kabûl ve Ümerâya tevzî' eyledi.

Donanma burada biraz tevakkufdan soñra Sisam Boğazı'na mürûr ile yolına devâm ėtmişdir. Rodos'a civâr [142] Cezâ'irden Hergit pîş-gâhına muvâsalatlarında, Ümerâdan Kara Mahmûd'a birkaç gemi terfîk ėdilerek sâhildeki Şatonın zabtı emr ėdildi. Kara Mahmûd ibtidâ Şövalye muhâfızları tarafından şiddetli bir müdâfa'a görmiş ise de, birkaç sâ'at muhâsımadan soñra Kal'ayı feth ile burcına rekz-i râyet-i ġālibiyyet eylemişdir.

Bu mukaddime-i fevz ü zafer receb-i şerîfin on sekizinci gūni Usküdâr yakasına bir müşa'sa' alay icrâ ile geçen ve Kütâhiyye'de tevakkuf u huzûr ėden Pâdişâh-ı İskender-haşme îsâl ve istimâ' ėdildi. Donanma, Vilanova öñlerinde tevakkufla Rodos kasabası hizâsında icrâ-yı istikşâf ėtmek üzre, Ümerâdan Ta'az Sancağı Beği Mustafâ Beğ birkaç gemiyle ilerüye gönderildi.

Fekat Şövalye nigeh-bânları bunların 'Osmânlı donanması pîş-dârı oldıklarına hükm ile zâten mücehhez olan gemilerini limân hâricine çıkarup hücûm nümâyişlerinde bulındılar. Halbuki Vilanova sâhilinde demirleyen yedi yüz pâre süfün-i 'Osmâniyye Kal'a pîş-gâhına takarrub ėtmek üzre idi.

Şu var ki ėdilen müzâkere netîcesinde donanmanın bir kısmı Vilanova sâhilinde bırakılarak Muslihi'd-dîn Re'îs filosı, Serdâr-ı Ekrem ma'iyyetinde Öküz Burunı cihetine gitmesine karâr vėrilmiş idi. Serdâr-ı Ekrem Mustafâ Paşa bir mikdâr gemilerini limân muhâfızına bırakup mevķi'-i mezkûre inerken, Sen Nikola burcından topa tutılmışlar ise de, bir zarâr görmeden Öküz Burunına vâsıl oldılar.

Rodos'ın bir limânı da bu noktada bulınıyordı. Şu var ki düşmen bu mevķi'-i mühimmi ibtâl [143] içün Kızıl Kapu tabyesine cesîm bir top vaz' ėtmişdir. Firârî bir esîr Müslimin getürdiği şu haber üzerine 'Osmânlılar da bir batarya toplarını hârice çıkarup istih-

kâm ėtdiler. Vāki'ā yine firârînin rivâyetine nazaran ilk gėce atulup Kurt-Oğlı'nın baştardasının dört küreğini parçalayan cesîm topın hadden efzûn taş ve demir kırıntılarıyle doldırılup atılmasına mebnî, patladığını da 'ilâve-i ihbâr ėtmekle Serdâr-ı Ekrem'in müstağrak-ı ni'am u eltâfı olmışdır.

Hazret-i Süleymân-ı Fârūk-câh'ın Marmaris sâhilindeki Kara Peykâr'a kadar teşrîf-i Hümâyûnları haberialındığı zemân Rodos'ca tehiyyât-ı lâzime icrâ ėdilüp donanma, mevkib-i Hümâyûn'ı nakl içün Marmaris'e hareket ėtdirilmişdir. Ve Hazret-i Pâdişâhın Rodos'a muvâsalat-ı şâhâneleri ramazân-ı şerîfin üçünci ve eylülin yigirmi altıncı gününe tesâdüf bulınmışdır.

Otağ-ı Hümâyûn Kızıl Tepe üzerine kurulmışdır. Fekat Mösyö Bilyoti'ye göre Sultân Süleymân Hazretleri Tiryanda sâhiline yanaşup çıkdığı, ve hattâ el-yevm Kapalı Çeşmeler meyânında görilen bir harâbe, nişâne-i hayr u zafer olarak inşâ olınan câmi'-i şerîfi enkāzı oldığı mervîdir.

Hakîkat-ı hâl ise Öküz Burını'na yanaşıldığı müsbetdir. Hazret-i Pâdişâhın resm-i istikbâl-i müşa'şa'ı ile atılan top ve tüfenglerin sadâsı, bir meydân muhârebesi derecesinde bâ'is-i havf u hırâs olarak düşmeni büyük bir telaş istîlâ ėtmiş idi.

Erdū erkân ü ümerâsı hısâra beş noktadan harekât-ı 'askeriyye icrâsı münâsib olacağını Pâdişâha kabûl ve tasdîk ėtdirmekle, Vezîr-i a'zam Pîr Mehemmed Paşa Kızıl Kapu'ya, ve bu noktanın sol cihetine Kāsım Paşa ve biraz daha [144] solına Mustafâ Paşa, ve Eğri-Kapu'ya 'İnâd Ahmed Paşa ile Yeñi-Çeri Ağası Bâlî Beğ me'mûr olup Zât-ı Hazret-i Pâdişâhî bulındıkları Kızıl Tepe'den harbe nezâret buyurdılar.

Düşmene gelince: Yüz kırkı Fransız, seksen sekizi İspanyol ve Portekiz ve kırk yedisi İtalyan ve on yedisi İngiliz ve Alman Şövalye ile dört biñ beşyüz 'asâkir-i müstahfaza ki cem'an beş biñ müdâfi'înden 'ibâret idi; Girid'den de beş gōñilli ile Kandiyalı meşhûr

mühendis Yaresan ġabriel Martinġo celb ėdilmişdir. Bu mühendis, Kal'anın za'îf görinen noktalarını der-hâl tahkîm ve sıçan-yolları ve su mahzenleri inşâ ile Hısârı hakîkaten bir "Şâhîn Yuvası"na nazîr kılmış idi. Ma'mâ-fîh Re'îsü'r-Rü'esâ hâricden celb ėdebildiği mühimmât ile kalup, etrâf-ı Kal'a muhâsara ėdilmiş ve kendilerine çârnâ-çâr mevcûd kuvvetle müdâfa'a ėtmek kalmışdır.

"İtalyan Burcı" nâmı vėrilen Parmaklık Kapu cihetine Andolo Zenitel; ve yine bu noktaya zahîr olan Provans Fırkası'na Biranje Lionsel; Bâb-ı Mesdûd'da İspanyol Sınıfı'na Fransuva dö Karye; ve Kızıl Kapu ile üst tarafındaki İngiliz Fırkası'na Nikola Havzi; ve Damla Kapu ile Eğri-Kapu arasındaki İspanyol Fırkası'na Mesnil ve Raymon Roje kumandan ta'yîn ėdilerek, Hısârın cebhesi ya'ni limânlara nâzır olan nokta da Re'îsü'r-Rü'esâ Vilye'ye bırakılmışdır.

Bunlardan mâ'adâ her bir fırkaya fevka'l-'âde olarak nâm-dâr Şövalyeler mu'âvenet ėtmekde idi. 'Asâkir-i Müstahfaza dahi dört fırkaya ayrılarak Andre da Maral, Jan Burg, Pier dö Klui ve Gabriel dö Boyerol gibi Meşâhir-i Rü'esâ ma'rifetleriyle muhâtaraya düşecek noktalar [146] gözediliyordı. Fenâr Kulesi yigirmi Şövalye, üç yüz Nefer-i Müstahfaz ve yerli göñüllileriyle "Geyden dö Kasdalan" nâmındaki cesûr kumandana tevdî' ėdilmişdi.

RODOS CEZÎRESİ FÂTİHİ[40*]

Kânûnî Sultân Süleymân Han, tâbe serâhu, Hazretleri

Târîh-i Velâdeti	Cülûsı	Târîh-i Vefâtı	Müddet-i Saltanatı	Müddet-i Ömri
900	926	974	48	74

[40*] İmtidâd-ı sinn ü izdiyâd-ı câh ile Mülûk-i 'Osmâniyyenin en bahtiyârı idi. Devrinde seyf ü kalem pek büyük eserler bırakmış ve zemânı, Devlet-i 'Osmâniyyenin müntehâ-yı kemâli olmışdır. Mihr-i cihân-ârâ gibi kevkebe-i iclâl ile gâh şimâle ve gâh şarka gider ve her 'azminde bir mülk-i 'azîm feth ederdi. Şimâle birçok seferler edüp her birinde Avrupa'nın kuvâ-yı mecmû'asını tefrîk ile Macaristân ve Erdel ve sâ'ir nice memâliki râyet-i istîlâ altına almışdır. Ve birkaç def'a dahi şark cânibine gidüp Şi'iyyet kuvvetiyle Fırat'dan Ceyhûn'a kadar tevessû' eden Devlet-i Safeviyye'ye hatt-ı hudûdını ta'yîn ile Van ve Bağdâd ve Revân ve Şirvân ve tevâbi'i zîr-i dest-i gâlibiyyetinde kalmışdır.

Kendi şimâlde bir kuvve-i külliyye ile Avusturya'nın pây-ı tahtını muhâsara etdi. 'Askeri cenûbda bir himmet-i cüz'iyye ile Yemen iklîmini zabt eyledi. Ve donanmasının meşhûr Hayre'd-dîn Paşa idâresinde olan şu'besi gâh İtalya'yı gâret ve Venedik Cumhûrı elinde olan cezâ'ir ü sevâhili zabt ederek ve gâh "Müttefikîn A'dâ" donanmasını hark u gark eyleyerek Ak-Deñiz sularında gezer iken, Seydi 'Alî riyâseti altında bulınan fırkası, Portuğal donanmasıyle Hind deñizlerinde âheng-i ceng ederdi. Degil yalñız mülûk-ı İslâm, birkaç Avrupa hükûm-dârı bile sâye-i tîğ-i zaferinde âsûde-nişîn-i emân olmışdır.

Mahsûl-i ganâ'im ü gazedâtı olan bunca ebniye-i 'aliyyenin her kemeri medeniyyet efkârının devrinde nâ'il oldığı galebât-ı müte'addideye bir tâk-ı zaferdir. Eser-i mekârim ü iltifâtı bulınan nice mü'ellifât-ı nâfi'anın her sahîfesi ma'lûmât-ı ârzûlarının 'asrında gösterdiği terakkıyât-ı kâmile bir târîh-i mu'teberdir."

Kemâl

Vaktâ ki her iki tarafca şu sûretdeki tertîb ü tedârikâtın itmâmından ve Pâdişâh Hazretleri ramazânın sekizinci ve bir rivâyetde beşinci ve ağustosın birinci güni 'askere teşici' yollu nutuklar kırâ'atından soñra muhâsara toplarına âteş vèrildi. Kal'anın şimdiki manzarası da isbâta kâfîdir ki esliha-i 'atîka ile tahrîbi hakîkaten düşvâr olan Hısâr, yerinden sarsılmağa başlamışdı. Şu da var ki eylül onına değin yalñız bir noktanın [147] imhâsına muvaffak olınarak tehâcüman dâhil-i sûr olınamamışdı. Fekat şiddetli ve kanlı hücûmlara ve hendekleri şehîd-i ecsâd u dem ile imlâya devâm ėdiliyordı. Daha bir kimsenin kalbine helecân târî olmamışdı. Lâkin ne fâ'ide var ki ta'annüdinden dolayı "İnâd" ismiyle ta'kîb olınan Ahmed Paşa, Vezîr-i A'zam'ı çekemeyerek münâsebetsiz hareketler icrâ ėderdi. Düşmen bu tefrîkalardan istifâde ile burc ve bedenlerden kazġanlarla zift ve katran dökerek 'asker bî-hûde yere telef eylerdi.

Muvaffakıyyetsizlik bir dereceye gelmişdi ki Pîr Mehemmed Paşa, Kal'anın feth olınamayacağını 'âdetâ i'lân mertebesine varup, Pâdişâhı İstanbol'a 'avdet içün teşvîk etmekde idi. Lâkin Sultân Süleymân gibi şark ve ġarbde nufûzını [148] îkâ' ve te'yîd ėtmiş bir hüküm-dâr-ı zî-şâne göre 'azm-ı akdesinden tekevvül ėtmek ölümden bedter görindiği çün, gerek vezîrine ve gerek o fikri taşıyanlara karşu sabr u sebât ile ısbât-ı merdânegî ėdilmesini emr ü tavsiyye buyurdı.

'Askerin şu me'yûs ân ve dakîkalarında idi ki Mısır Vâlîsi Hayrî veyâ Ahîr Beğin yigirmi dört parça donanma ile kanaldan görindiği haberi alınmışdır.

Mısır donanması da bir şiddetli âteşe uğrayarak Öküz Burunı'na yanaşabilmişdir.

Ba'zı müverrihînin ifâdâtına nazaran Mısırlıların ba'de'l-muhârebe geldiği, ve bir kısmı da harbe devâm ėdildiği esnâda ramazân-ı şerîfin on altısında muvâsalat eyledikleri mervîdir; ve bizce de soñradan gelindiği zannı kavîdir.

Halbuki arada Hayrî Beğin Riyâset-i 'Aliyye-i Hazret-i Pâdişâhî'de teşkîl olınan bir Meclis-i Husûsî-i Fevka'l-'âde'de ba'zı gûne ârâ-yı sâ'ibe 'arzına çalışdığı bahsi oldığı gibi, berâberinde getürdiği hedâyâ-yı nefîsenin kabûli hakkında birtakım parlak alaylar icrâ ėdildiği de iddi'â olınmakdadır.

Bu son cehdin aslı var ise Hayrî Beğ, 'Osmânlı Ümerâsının tutdukları plan esâsına i'tirâz ėderek büyük bir 'arbede zuhûrına bâ'is olmışdır.

Mehemmed Paşanın mutâlâ'ası, Kal'anın metânet ve rasâneti cihetiyle top isti'mâlinden ziyâde hendeklerin imlâsıyle, 'askeri üzerinden yürütmek oldığı hâlde, 'İnâd Ahmed Paşa Kal'ayı bi'l-'akis yalñız top ile zabt mümkin olabileceği mütâlâ'asında ısrâr ėtmekde idi. Donanma Serdârlığıyle gelüp Mısır Vâlîsi Hayrî Beğin vefâtı üzerine Mısır'a me'mûr buyurulan Mustafâ Paşa, Pîr Mehemmed Paşa mütâlâ'asını tasvîb ile kendi fırkasını toprak tabyeler inşâsıyle işğāl [149] ėtmişdir. Bu sûret sâ'ir Ümerâca da tensîb ėdilerek Ahmed Paşa fırkasının tobları ibtâl ėdilmek mütâlâ'asıyle barut tevzi'inden sarf-ı nazar kılınmışdı.

Muhârebeye şu vechile başlandığı sırada Kara Mahmûd; İlyagi, Sümbeki ile Mütecavri cezâ'ir-i sağīrenin zabtı içün bir ince donanma vėrilerek sevķ ėdilmiş ise de, –ufak-tefek bir câr içine çekilüp müdâfa'aya başlayan Şövalyelere ehemmiyyet vėrilmekle – bilâ-ihtiyât ėdilen hücûm esnâsında Kara Mahmûd şehîd, ve sâ'ir Ümerâ ve 'asker perîşân olmışdı.

Şövalye efrâdı ise hâricdeki zâyi'âta bir derece vākıf olmağla harbe cesâret aldıklarından üç biñ kadar fedâîye zırhlar ilbâsıyle Eğri-Kapu'dan hurûc u şeb-hûn ėtmeğe karâr vėrmişlerdi:

Fi'l-hakīka düşmenin hücûmlarına Mısır 'Asâkir-i Şâhânesi tarafından kahrımâne müdâfa'a ėdilmiş ve hattâ üç yüz doksan kıyye sikletinde gülle atan Mısır topları atışından Eğri-Kapu hayli hasâra uğramışdır. Lâkin 'asâkir-i İslâmdan pek çok telefât olmışdır.

Şevvâl on üçünde Mustafâ Paşa re'y ü mütâlâ'asıyle tekrâr bir hücûm içün 'askere emir vèrilmiş ve bu def'a da mağlûbiyyet hâricinde kalmış ise de, İlyagi'ye me'mûr èdilen Donanma-yı Hümâyûnın İncirli adasını da teshîr eylediği haberi vâsıl-ı sem'-i Hümâyûn olarak mahzûziyyet-i 'azîmeyi mûcib olmışdır.

Mustafâ Paşa, 'askerine ciddî bir istihkâm-ı fevka'l-'âde vèrerek lâğımlar hafriyle bulındığı noktadan Hısârı tahrîbe devâm èdtiği gibi, Ahmed Paşa fırkasından yigirmi altı şevvâlde iki büyük lâğıma âteş vèrilerek şiddetli hücûm èdilmişdir. Bunınla berâber hîç bir tarafca muzafferiyyete nâ'il olınmamışdır. Çünki Şövalyeler [150] mikdârca kalîl iken muktedir mühendisler ve üstâdlar ma'rifetiyle ta'mîre ve bir tarafdan müdâfa'a olarak müceddid kule ve dîvâr inşâsına muvaffak olmakda idiler.

Pîr Mehmed Paşa fırkasına hücûm ile bir sancak zabtına cesâret èden Şövalye fedâîleri, 'asker tarafından ta'kîb èdilerek beş yüz kadar itlâf ve esîr èdilenlerin re's-i maktū'ları Otağ-ı Pâdişâhîye üserâ kılındı.

Bayrâmın takarrubı hasebiyle iki üç gün istirâhatdan soñra Pâdişâh Hazretleri netîce-i müzâkerede her fırkadan hücûm èdilmek emrini ızhâr buyrudılar. Èrtesi gün ale's-seher gerek karadan ve gerek deñizden şiddetli bir muhâceme èdildiği hâlde hîç bir cihetden bir zafere dest-res olınamamasına mebnî, Pâdişâh Hazretleri fevka'l-hadd ġazab-nâk olarak bindiği bir at üzerinden 'askeri bi'z-zât idâre içün düşmen âteşine, ya'ni Kal'a burcları altına sokulmak istedi; fekat erdū-gâhca buna meydân vèrilmedi. Vâkı'a ġazab-ı Pâdişâhî fırka kumandanlarına büyük bir cesâret vèrerek Pîr Mehemmed ve Ahmed Paşalar kullarından lâğımlara âteş vèrilmeği müte'âkib, birkaç şiddetli savlet èdilmişdi. Fekat yine bir muvaffakıyyet zuhûr ètmemek yüzinden Erdū-yı Hümâyûn ne mertebe me'yûs olmış ise, üç dört aydan beri mahsûren, makhûren müdâfa'ada bulınan Şövalyeler âtîlerinden o nispetde nevmîd bulınmış idiler.

Hazret-i Süleymân-ı Kānûnî tarafından bilâ-muhârebe itâ'at ėtmek içün Re'îsü'r-Rü'esâ'ya bi't-def'ât haber gönderildiği gibi, o tarafca da Rodos tekrâr kendülerine bırakılmak şartıyle sulha tâlib olınmışdı. Bu ise her hücûmı müte'ākib defn-i emvât içün 'askerin meşġûl oldığı bir sırada muhâcemeye hazırlanmayup istirâhatda bulınmalarıyla müsbetdir.

[151] Zi'l-ka'de'nin on beşinci güni 'asker tekrâr tanzîm ve teşcî' ėdilerek Ayas Paşa kolından nısfü'l-leylde bir lâğıma âteş vėrilmesi ve Tersâne Meydânı şimdiki gibi dolmış olmayup deñiz, bedenler dibine kadar sokulmış oldığından limân muhâfazasındaki gemilerin Hısara palamar bağlarcasına takarrub ile top atarak hücûm ėdilmesi fermân buyurılmışdı.

Bu aralık Şövalyelerden san'at ve mahâretde meşhûr bir zâtın firâr ile kabûl-i İslâm ėtdiği ve ba'zı gûne ma'lûmât i'tā eylediği mervî ise de, Ayas Paşa'nın âteşlediği lâğımı müte'ākib Hısâra hücûm ve bedenlere râyet-i celîl-i 'Osmânîyi rekz ėtmesi kendi plan ve tasvîri olup firârîlerin vėrdikleri ma'lûmâta müstenid değildi.

Hattâ 'Osmânlılar muhâsara zemânları top isti'mâliyle berâber lâğım hafriyyâtı husûsında müceddid 'addolına bildiklerinden bildiklerinden, Rodos muhâsarasından akdem bu ve buna mümâsil harekât-ı 'askeriyye-i 'Osmâniyye hîç bir tarafda vukū'-yafte olmamışdı.

Ayas Paşa'nın muzafferiyyeti üzerine sâ'ir fırkalara ve ez-cümle Vezîr-i A'zam Pîr Mehemmed Paşa fırkasına bir şevķ u ġayret gelerek mezkûr fırka ile ale'l-'umûm sol cenâh şiddetli bir yürüyiş ėtmiş ise de, matlūb-ı vech ile muvaffakıyyet hâsıl olmayarak Yeñi-Çeri Ağası Bâlî Beğ'in şahâdetiyle netîce bulmışdır.

Yalñız şu var ki sağ ve sol cenâhlar ile, "Merkez" i'tibâr olınan Kızıl Kapu cihetinden Hısâr câ-be-câ zedelenmiş oldığından canlı bir hücûm ile artık düşmene ġalebe çalınacağı ümîdi Ümerânın kalblerinde ter tutmış idi.

Fi'l-hâl Pâdişâh Hazretleri 'ulemâ ve sulehâ huzûrunda Sûre-i Feth kırâ'atıyle kulûb-ı 'askeri feyz-i rûhânîler içinde tenvîr ü tahrîs buyurıp Kal'anın [152] soñ ve ciddî bir hücûma daha mukāvemeti olabileceğini bildirdi. Pîr Mehemmed Paşa bu def'a da Bâlî Beğin şahâdetiyle nihâyet bulan musâvele derecesinde iş görüp Hısâr dâhiline lâyıkıyle sokulamadı. Hattâ Kızıl Kapu'dan Parmaklık Hattı'na kadar imtidâd èden Mehmed Paşa kolından on beş biñ nisbetinde telefât vèrilmişdi. Bu kadar zâyi'âta mukābil "Mesîh Kulesi" nâmı vèrilen mahalden ġayrı, mühim bir nokta zabt èdilememişdir.

Mâh-ı muharremin on ikinci güni Hısârdan bir Yehûdî Tabîb firâr ile huzûr-ı Şehriyârî'de düşmenin ahvâlini temâmıyle hikâye ve ba'zı za'îf kalan noktaları irâ'e ile hemân her tarafca hücûm èdilmesini tavsiyede bulındı. Vākı'ā bu haber üzerine Pâdişâh Hazretleri misillû, Ümerâ dahi memnûn olmış ise de, 'askerin bir kısmı netîcesiz ġayretlerden, mukāvemetlerden me'yûs olarak İstanbol'a 'avdet içün beynlerinde ittifāka bile başlamışlardı.

Yine bu aralık Kal'adan iki Şövalye neferi firâr ile Mevkib-i Hümâyûn'a iltică ètdi. Zu'mlarınca – Pâdişâhı aldatmak üzre – gûyâ Şövalyelerin sulh talebinde oldıklarını bildirdiler. Mukābeleten Yeñi-Çeri Rü'esâsı'ndan birkaç zât, Re'îsü'r-Rü'esâ Vilye nezdine gönderildi. Şövalyelerin bundan maksadı vakit kazanmak ve Avrupa'dan imdâd gözetmek oldığı Pîr Mehemmed Paşa tarafından Hazret-i Pâdişâha ihtâr, ve hattâ bu kabîl iltică èdeceklerin sözlerine ehemmiyyet vèrilmemesini tezkâr eyledi.

Mâh-ı hâlin yigirminci gününe tesâdüf èden şu vākı'a gècesi, Pîr Mehemmed Paşanın mütālâ'ası vechile Avrupa'dan on beş parçadan mürekkeb bir filo ile 'asker ve zahîre yetişdirilüp Kal'aya idhâl èdildi.

[153] Sözlerinde sebât olmayan Şövalyelerden tekrâr gelen bir Hey'et efrâdına artık ehemmiyyet vèrilmeyerek cümlesi şemşîr-i tahkîr ü te'dîbden geçirildi.

Avrupa'dan yetiştirilen 'asâkir-i mu'âvene, ilk âteşde 'Osmânlılardan birçok telefâta sebebiyyet vèrmekle, Pâdişâh Hazretleri me'yûs olarak 'âdetâ eşyâsının bir kısmını Ferhâd Paşa ile İstanbol'a göndermek istedi. Sâhib-i tedbîr ve mahâret Pîr Mehemmed Paşa, Şehriyâr Hazretlerine biraz daha sabr olınmasını recâ ile bir kat'i muhârebe icrâsına müsâ'ade istihsâl eyledi.

Parmaklık civârının, Mesîh Kulesi de dâhil oldığı hâlde, 'Osmânlılara intikāli, Vilye'nin Re'îsü'r-Rü'esâ'lığa intihâbında şedîden i'tirâz ile, "Rodos'da sen soñ Re'îsü'r-Rü'esâ olacakdıñ" cevâbını vèren ve hengâm-ı muhâsarada İtalyan Fırkasına me'mûr olan Baş-Vekîl Andre Damaral'ın ġayretsizliğine vèrilerek bî-çâre fi'l-i ihânetle ithâm ve Meclis-i Rü'esâ'da muhâkeme èdilerek 'asker muvâcehesinde i'dâm èdildi.

Bu haberin Erdū-yı Hümâyûna vâsıl olması üzerine hayli memnûn kalınmış. Çünki Damaral'ın şimdiye kadar vukū' bulan müdâfa'âtı kendisini 'Osmânlılar beyninde şecî' bir kumandan olarak tanıtdırdığı hâlde, Bilyoti misillû müverrihîn, merkūmı tevbîh ve ithâmda devâm ile 1271 senesinde ber-hevâ olan Saint Jan yâhûd Sen-Civân kilîsâsının bodrumındaki barutı Damaral'ın hafiyyen koydırup Şövalyeleri mühimmâtsız bırakmağa çalışdığını iddi'âya bile çıkdılar. Vāki'â bize göre Re'îsü'r-Rü'esâ ile da Maral beyninde hâsıl olan burûdet istifâdeyi mûcib olup i'dâmen vefâtından dahi ziyâde müstefîd kalınmışdır.

Re'îsü'r-Rü'esâ Avrupadan aldığı imdâdı az zemânda tüketüp desîseler [154] isti'mâliyle muhâsaradan kurtulmak ister, ve hattâ Mevkib-i Hümâyûn Muğla'ya kışlamağa gitdiği takdîrde Kal'ayı eyüce tahkîm ile 'Osmânlılardan intikām ahzını ümîd eyler idi.

Fekat kışlamak fikri Erdū-yı Hümâyûn efrâdı arasında şâyi' olalıdan beri, hücûmlar netîcesiz kalmayordı. 'Âdetâ her tarafdan ya bir beden hedmine veyâ bir burc zabtına muvaffak olınur, ve livâ-yı celîl-i 'Osmânî hemân Kal'anın câ-be-câsında bi'l-şükûh mevce-hîz olur idi.

Hâl bu merkezde iken, ya'ni, "Amân amân merhametli Sultân! Amân vèriniz!" diye çoluk-çocuk ve kadınların feryâd ü fiġānları artdığı hâlde Re'îsü'r-Rü'esâ müdâfa'ayı terk ètmeyüp tarîk-ı desâyise sülûk ile Ümerâyı iğfâle çalışıyordı.

'Osmânlılar ise gün-be-gün terakkī èderek düşmen elinde yalñız Şövalye Şatosı'nı bırakdılar. Freng müverrihlerine göre mahsûriyyetin feryâdları, kalb-i merhâmet intimâsı Tâcidârî'ye te'sîr èderek daha ziyâde tayzîkden şer'an memnû' oldığını beyân ile istîmâne yanaşmaları lüzûmı bildirilmiş iken, Vilye buralara cevâb vèrmemiş ise de neden soñra hayâtî muhâtarada kalacağını añlayarak, 'Osmânlıların Yehûdî Mahallesi'ndeki Saint-Mari kilîsâsının çan kulesinden vèrdikleri işârete Değirmenler üzerinden ità'aten sancağ keşîdesine mecbûr oldı.

'Osmânlılarca muzafferiyet te'mîn èdilmiş oldığı hâlde sulha yine onların tâlib olması ağreb gibi görinmekde ve tevârîh-i 'Osmâniyye bu noktaları cevâbsız bırakmakdadır.

Re'îsü'r-Rü'esâ hemân o sâ'at "Don Raymon Markiz" ve "Dok Lòpesi dö Basi" nâmlarında iki zâtı Otağ-ı Hümâyûn'a i'zâm ile müzâkere talebinde bulındı.

[155] Şehriyâr Hazretleri'nin Kal'ayı üç gün zarfında tahliye ètmelerine dâ'ir ikāme eylediği şart kabûl èdilmeyerek tarafeynce tekrâr muhâsamaya ibtidâr èdildi. Ve Pîr Mehemmed Paşa fırkası bedenlerden muzafferen aşarak sûr dâhilinden birkaç noktaya yerleşdi.

Re'îsü'r-Rü'esâ bu soñraki muhâcemâta mukāvemet èdemeyeceğini hiss èdince, Bâyezıd-ı Sânî zemânında imzâ èdilen bir sulh-ı dâ'imî Mu'âhedesinden bahs ile muhâtablarını iknâ'a çalışmak istedi. 'İnâd Ahmed Paşa'nın eline geçen bu 'Ahid-nâme parça parça èdilerek Re'îs Tarîk'a cevâb-ı redd vèrildi.

Vilye dö Lil Âdam, Cenâb-ı Mülk-dârî'nin metālib-i vākı'asına muvâfakat èdeceğini 'arz içün biri Lâtin ve biri Hıristiyân olarak

Antuvan Tuğrul'a riyâsetiyle tekrâr meb'ûslar i'zâm eyledi. Olınan müzâkerâtda evvelen üserâ-yı Müslimenin i'âdesi; sâniyen Hıristiyân ve Lâtin ehâlînin mezheblerinde serbest icrâ-yı âyîn müsâ'adesini; sâlisen kemâ-fî's-sâbık Rodos'da kalacakların beş sene müddetle tekâlif-i emîriyyeden ma'füvv tutılması; râbi'ân Re'îsü'r-Rü'esâ ile berâber Avrupa'ya hicret emelinde olanların mâl u cânlarına ta'arruz edilmeyerek mallarının i'tâsı ve limândaki Şövalye gemilerinin ve bir mikdâr top ve silâhlarının teslîmi şartlarıyle bir Mu'âhede 'akd olınup saferü'l-hayrın altıncı ve mîlâdî kânûn-ı evvelinin yigirmi beşinci penç-şenbih güni imzâ edildi.

Pâdişâh Hazretleri ertesi cum'a güni 'Arab Kal'ası nâmıyle meşhûr olan burc-ı mu'allâda ezân-ı Muhammedî kırâ'atıyle bu feth-i mübîni i'lân etmeği müte'ākib beş altı yüz kadar ma'iyyeti halkıyla esb-süvâr olarak Kızıl Kapu'dan bi'd-duhûl Saint Jan kilîsâsına teşrîf-i Hümâyûnları vukū' buldı. Burada [156] salâvât-ı cum'a edâ edildikden soñra şehrin mevāki'-i meşhûresi ziyâret buyurıldı. Erdū-gâhda ve donanmada bir tarafdan top atılmak ve bir tarafdan o zemâna mahsûs mûzika ile icrâ-yı âyîn-i şâdî edilmek gibi ızhâr-ı âsâr-ı zafere devâm edilmekde idi.

[Fethin Târîhi]	خان سليمان جهان پادشاه
Pâdişâh-ı cihân Süleymân Hân	عونالله كه قرينش شدمست
Ki karîneş şudest Avnu'l-lāh	دين شه كردان چو رودس فتح
Feth-i Rodos çu gerdân-ı şeh-i dîn	تباه كرد جمله كفار كار
Kâr-ı küffār cümle gerd tebâh	تاريخ آن براى هاتف كفت
Goft Hâ'if berâ-yı ân târîh:	بنصر الله المؤمنون بفرح
Be ferâh el-mü'minûn be-nasru'l-lāh	٩٢٩
929	

Saferin on ikinci ve kânûn-ı sânînin birinci güni Re'îsü'r-Rü'esâ Vilye, aldığı on iki gün mühlet zarfında gemilerini ıhzâr ve beş biñ kadar ma'iyyeti halkı ile Avrupa'ya 'azîmetine ruhsat taleb edildi.

Pâdişâh Hazretleri, Vilye'nin bidâyet-i muhâsaradan beri meftûn-ı şecâ'at ve mahâreti oldığından, hareketinden ikdâm, kendisiyle mülâkāt ètmeği ârzu buyurdı. Re'îsü'r-Rü'esâ biraz tereddüdden soñra buna icâbetle berâberinde dört kadar kıymet-dâr evânî oldığı hâlde gelüp Pâdişâhın yed-i ġālib-i Husrevânelerini bûs eyledi. Pâdişâh-ı merhamet-penâh, bu manzaradan fart-ı müte'essir olup İbrâhîm [157] nâmındaki nedîmine "İkāmet-gâhı ile mâl ü varından mehcûr èderek şu Hıristiyânı ihtiyârlığında hicrete me'yûs oldığım hâlde icbâr èdiyorım" dèdikden soñra karşusında duran ihtiyâr Vilye'nin tâlib-i hâtırı içün dahi, "Şân ü zafer ü ziyâ'-ı mülk ü devlet bir cilve-i kaderdir." buyurdılar. Ve ba'de Re'îse ba'zı hedâyâ ihsân buyurılarak 'azîmetine izn-i Pâdişâhî şeref-sâdır oldı.

İşte şu mülâkātı müte'ākib Şövalyeler limândan çıkup yollarına devâma başladılar.

Pâdişâh Hazretleri Saint Jan ve sâ'ir me'âbid-i Hıristiyâneyi câmi' ve mescide tahvîl, ve her birine lâzım gelen hatîb ve hademesini ve cihet-i idârecede tîmâr i'tibâriyle me'mûr u muhâfızları nasb içün meşġūl oldıkdan ve bütün Erkân-ı Devlet ve 'Ulemâ ve Sulehâ ile berâber câmi'-i mezkûrda tılâvet-i Kur'ân ve Menkıbet-i Cenâb-ı Fahr-ı Resûl'dan soñra donanmaya rükûb ve yine Marmaris'den mürûr ihtiyâr buyruldı.

Altmış-yetmiş biñden ziyâde dil-âverin kanlarına bedel olarak ilâve-i mülk-i 'Osmânî buyurılan Rodos cezîresi hakkında daha hayli bahs ü tafsîlâta lüzûm var idi. Lâkin elde sahîh ve mükemmel me'haz olmamakla berâber maksad dahi Cezîrenin şu zemâna kadar olan ahvâl-i târîhiyyesini bildirmek idi.

Eger bunda ma'lûmâtca bir noksân var ise, karîben neşrine başlanacak olan Cezâ'ir-i 'Osmâniyye Târîhi'ni tavsiye eyleriz ki Ġāzî Murâd Re'îs Hazretleri'nin menākıb-ı şerîfleri mufassalan derc èdilmekle de müzeyyen-dâr olacakdır.

Hıtâm

DİZİN

A

Adalar Deñizi 9, 49, 94, 98
Adliyye Nâzırı 55, 99
Adliyye Nâzırı ve Süvârî Kumandanları menâsıbı 99
Aéria 12
Afiklos 14
Afrika 15, 63
Ahid-nâme 113, 136
Ahîr Beğ 130
Ahmed Paşa 110, 112, 113, 127, 130, 131, 132, 136
Akandia *(Parmaklık Kapu)* 18
Ak Deñiz 50, 61
Ak Deñiz korsanları 50
Âkif Paşa 3
Akkâ 48, 49, 50, 55, 56
Ak-Koyunlılar 105
Akramiti 9, 10, 11
Alambro 80
Alayarma 11, 12
Alman 83, 99, 101, 127
Almanlar 48, 55
Alman Sınıfı 101
Alman Şövalye 127
Almanya 48, 51, 52, 58, 92, 122
Almanya İmparatorı Yedinci Henry 51
Almanyalı 86, 107, 108
Almanyalı Mühendis Jorj Frapan 108
Almanyalı Şildirger 86
Altıncı Aleksandır 115
Altıncı İnnosan 69, 81
Altıncı Kleman 68, 81
Altıncı Re'îsü'r-Rü'esâ 74, 116
Amalfi 43
Amalfiya 43
Ambona 10
Âmede 51, 52
Amery 116, 117, 118
Amery Dambuvaz 116
Âmiral 67, 99
Âmiral Beyandre 67
Amory 56
Anakasandrid 39
Anatolı 25, 30, 49, 56, 77, 83, 86, 87, 88, 106, 111, 125
Anatolı Hısârı *(Güzel Hısâr)* 86
Anbuna 12
Andolo Zenitel 128
Andre da Maral 117, 121, 128

Andre da Maral ve Vilya dö Lil Adam kumandasında bir filo 117
Andros 31
Ankara 87, 88, 111
Ankara Beğliği 111
Antakya 56
Anteas 39
Antifan 39
Antiğon 25, 26
Antiyogos 29
Antonin 32, 39
Antuan 90, 91, 92, 93, 108
Antuan Flüvyan 90, 91, 92, 93
Antuvan 30, 31, 107, 137
Antuvan Meliğalos 107
Apistis 115
Apolakia 11
Apolana 11
Apolonios 39
Arab Kal'ası 87, 137
Arab Kulesi 101, 108, 109
Arablar 22, 32, 33, 57, 58
Araġonya 79, 83, 91
Araġonya Mehâkim Nâzırı 79
Arhancelos 37, 103
Aristid 17
Aristomen 39
Arkadya 18
Artemis 24, 88
Artimid 36
Arz-ı Filistin 71
Arz-ı Mukaddes 44, 48, 56, 75
Arz-ı Mukaddes'deki Freng kuvveti 48
Astiros 163
Asya 15, 25, 46, 86, 119
Atairos 9, 10, 11, 12
Ataviros 9
Atenodor 39
Atina 17, 23, 24, 25, 39, 82, 104
Avinion 57, 71, 73, 76, 77, 80, 81, 83
Avinion şehri 80
Avinion şehri havâlîsi 80
Avrupa 44, 46, 47, 49, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 61, 62, 65, 69, 73, 74, 75, 76, 78, 82, 83, 85, 86, 87, 88, 89, 91, 92, 93, 95, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 122, 129, 134, 135, 137
Avrupa hüküm-dârânı 95
Avrupa hüküm-dârı 129
Avrupalılar 55
Avrupa müverrihîni 82
Avrupa'nın Râfizîlik âteşi 89
Ayas Paşa 111, 133
Aydın 51, 67, 75, 76, 83
Aydın Beğleri 67, 76
Aydın-Oğulları Hükûmeti 83
Aydın ve Saruhan Türkmenleri 75
Ayeas 14
Ayenur 14
Ayezandır 39
âyîn-i Hıristiyânî 68

Aynaroz 67
Ayzidoros 11

B

Bâb-ı Mesdûd 101, 128
Bağdâd 129
Bahr-ı Cinâda 32
Bahriyye Kumandanı Jean Beyandre 67
Başkumandanlık 65
Baş-Mihmân-dârlık 55, 99
Baş-Muhâfız 55, 99
Baş-Vekâlet Me'mûriyyeti 100
Baş-Vekîl Andre Damaral 135
Batlome 25, 28
Bâyezıd Hazretleri 85, 112, 114, 115, 117
Bâyezıd-ı Sânî 111, 114, 136
Bâyezıd-ı Velî 119
Bayi ve Komandor 89
Bedevîler 43, 56
Bedros 88
Bedrum 88, 94
Beğler-Beği Zağanos Paşa 104
Belġrad 98, 120, 122
Belġrad Ehl-i Salîbi 98
Beranje 74, 75, 76
Beranje 'âilesine 75
Bernardo Mororez 59
Beşinci Aleksandır 89
Beşinci Âmede 51, 52
Beşinci Re'îsü'r-Rü'esâ 18, 73, 105
Beşinci Urban 81
Betus 30
Beyandre 65, 67
Beyrut 89
Beytü'l-Mukaddes 56
Bilyoti 51, 113, 115, 127, 135
Biranje Lionsel 128
Birinci Loui Filib 92
Birinci Re'îsü'r-Rü'esâ 54, 55, 93
Blanşöfor 114, 118, 119
Bodrum 24, 88, 110, 114
Bosna 75
Brendizi 50
Brusa 111
Brutus 30
Bulġar 78, 85
Bulġaristân 85
Bunkalem Komandorlığı 93
Busolo 59
Busove 57
Büyük Du'âcılık 93, 106, 118
Büyût-ı Müslime 75
Büyük Du'âcı 55, 121

C - Ç

Cânberd Ġazâlî 120
Cem 47, 52, 53, 54, 55, 56, 59, 61, 62, 64, 66, 69, 70, 71, 73, 74, 76, 77, 78, 83, 84, 89, 91, 92, 96, 97, 99, 111, 112, 113, 114, 115, 118, 121
Cem Bağçesi 113

Cem'iyyet 55, 59, 61, 62, 69, 70, 76, 78, 83, 89, 97, 121
Cem'iyyete Kā'imakām 69
Cem'iyyet Müşîrliği 55
Cenâb-ı Bâyezıd 83
Cenâb-ı Fâtih 98, 101, 103, 104, 106, 111
Cenâb-ı Fâtih'in Şark İmparatorlığı 103
Cenâb-ı Hakk 45
Cenâb-ı Murâd 95
Cenâb-ı Mülk-dârî 136
Ceneviz 43, 68, 69, 89, 99
Ceneviz Cumhûrı 99
Ceneviz donanması 99
Cenevizler 65, 89
Cenevizliler 89, 91, 99
Cengîz 48
Cenovalı 77
Cenûbî Almanya 52
Cenûbî İtalya 52
Cezâ'ir-i 'Osmâniyye Târîhi 138
cezâ'ir-i sağīre 31
Cezîrâd Rod *(Gésirath Rod)* 13
Cezîre XI, 9, 12, 13, 14, 15, 16, 22, 31, 32, 33, 50, 55, 62, 74, 86, 96, 97, 103, 113
Corymbia 12
Çambika 11, 36
Çanak-Kal'a Boğazı 96
Çelebi Sultân Mehmed 91
Çerâkese-i Mısr 91
Çeşme 125

D

Damla Kapu 128
Damla Kapusı 101
Dede Ağaç 67
Değirmenler 136
Delkavo 33
Demosten 25
Dere-Beğler 52
Dere-Beğlik 64, 106
Dere-Beğlik 'Âlemi 106
Deredya 71, 79, 80, 81, 82, 83, 84
Der-i Devlet 122
Der-Sa'âdet 84, 87
Der-Sa'âdet Müze-hânesi 84
Dervîş 63
Despot Varoşı 108
Devlet 61, 120, 122, 129, 138
Devlet-i 'Aliyye 120
Devlet-i 'Osmâniyye 61
Devlet-i Safeviyye 129
Devlet-i Selçūkıyye 61
Devr-i Mesîh 110
Didor 26
Didvaver 14
Dimilya 12
Dimitrios 26, 27, 28, 108
Dimitrios Sofianos 108
Dîn-i 'Îsevî 57
Diyodone 62, 63, 66, 67, 68, 69
Diyodone dö Ġuzon 62, 66, 69

Dok Köpeği 62
Dok Köpekleri 62
Dok Löpesi dö Basi 136
Dokuzıncı Re'îsü'r-Rü'esâ 84, 121
Donanma, -lar 65, 108, 125, 126, 131, 132
Donanma-yı Hümâyûn 125
Don Raymon Markiz 136
Dorîler 15
Dö Buson 18, 106, 110, 112, 113, 114, 115, 116
Dölâbilsıla 30
Dördüncı Derecede Bahriyye Kumandanlığı 55
Dördüncı Re'îsü'r-Rü'esâ 70, 103
Düka altunı 62, 89, 96, 102, 114
Dük dö Burġon 102
Dük dö Burġovin 86

E

Ebru nehri 81
Edirne 86, 94, 95, 96
Edvar Pilyoti 14
Eflâk Voyvodası 102
Eğribozlı 107
Eğri-Kapu 63, 101, 118, 127, 128, 131
Ehl-i İslâm 68
Ehl-i Salîb 5, 44, 46, 48, 49, 50, 52, 60, 65, 71, 85, 91, 102, 106, 115
Ehl-i Salîb erdüsı 71, 85
Ehl-i Salîb Erdü ve Donanması Ser-dârlığı 115
Ehl-i Salîb fırkası 50
Ehl-i Salîb Kıyâmı 106
Ehl-i Salîb muhârebâtı 52, 60
Ehl-i Salîb muhârebesi 65
Ejder-i Kahrımân Ġālibi 69
Eklîl-i Leblâb *(Sarmaşık Corymbia)* 12
Embost Dere-Beğliği 81
Embost Mâlikânesi 91
Emîr 'Alî Adası 51
Emîr Celâle'd-dîn 94
Endülüs 5, 58
Erdel 129
Erdü erkân ü ümerâsı 127
Erdü-yı Hümâyûn 132, 135
Ergibolis 12
Erġos 39
Erkân-ı Devlet 138
Ermenîler 68
Ermenî ser-gerdesi Konstan 67
Ermenistân 56
Eşin 39
Evaġoras 39
Evlâd-ı Bâyezıd 91
Evropa 14, 48
ezân-ı Muhammedî 137

F

Fabris 119, 120, 121
Fabris Kareto 119, 120
Fâsıla-yı Saltanat 87
Fâtih 61, 63, 95, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 104, 106, 107, 111, 120, 125
Fâtih Hazretleri 96, 99, 102, 106
Fâtih-i Belde 63
Fedâî Seriyyeleri 108
Fenârî-zâde Ahmed Paşa 110
Fenâr Kulesi 21, 102, 128
Ferdinan 71, 79, 80, 81, 83, 84
Ferdinan Deredya 71, 79, 84
Ferer Hademe-i Müsellâhası 47
Ferer Raymon dö Poyi 47
Ferhâd Paşa 135
Fethin Târîhi 137
Feth-i Rodos 137
Fırat'dan Ceyhûn'a kadar 129
Fırka Kumandanlığı 80
Fırka Rü'esâsı 100
Filâna 11
Filib 24, 25, 56, 57, 58, 80, 92
Filiber 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90
Filiber dö Nalyak 84
Filib-zâde Büyük İskender 25
Folk dö Villart 49, 50, 54, 55, 58
Fortitu do Ejus Rhodum Tennit 51
Frakıl Şatosı 91
Frank Masonlar 57
Fransa 14, 43, 44, 49, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 69, 71, 73, 75, 80, 83, 84, 89, 92, 105, 113, 114, 115, 116, 117, 121, 122
Fransa Episkoposlarından Beşinci Kleman 57
Fransa Kıralı 49, 51, 57, 58, 80, 89, 105, 115, 117, 122
Fransa Kıralı Altıncı Filib dö Valva 80
Fransa Kıralı Altıncı Şarl 89
Fransa Kıralı Filib 58
Fransa Kıralı Güzel Filip 49, 51
Fransa Kıralı Sekizinci Şarl 115
Fransa Kıralı Yedinci Şarl 105
Fransa kıralarından Şarlman 43
Fransa kıralarından Yedinci Şarl 116
Fransa Lankı 55
Fransa Papası Yedinci Kleman 83
Fransızlar 13, 22, 36, 48, 55, 76, 80, 99
Fransızlı seyyâh Tevonot 63
Fransız Sarâyı 113
Fransız Sınıfı 101
Fransız Şövalyesi 56
Fransuva dö Karye 128

Freng 48, 52, 59, 72, 88, 91, 102, 112, 114, 125, 136
Freng Beğleri 102
Frengler 36, 48, 50, 65, 85, 94, 117, 122
Freng muharrirleri 59, 72
Freng Süleymân Beğ 112
Freng târîhleri 52, 88, 125

G

Gabriel dö Boyerol 128
Ġarb Ehl-i Salîbi 120
Ġarbî Fransa 60
Ġāzî 'Osmân Hazretleri 51, 52
Gedik Ahmed Paşa 110, 112
Geffroi de S. Aldémard 56
Gelâ 15
Gelibolı 61, 86, 104, 110, 125
Gelibolı Muhâfızı Zağanos Paşa 104
Geyden dö Kasdalan 128
Ġırnata 58, 80
Girid 14, 15, 127
Girmasti 37
Ġod Fruva dö Buyon 46
Goft Hâ'if 137
Ġotik 32
Ġran Metr 37
Ġran Metrilik 106
Ġreġuvar 76, 81, 89
Ġurre Ġuvvâr 46
Guy dö Blanşöfor 114, 118
Ġuzon 62, 63, 66, 68, 69
Güzel Hısâr *(Anatolı Hısâr)* 86

H

Halikarnas 23, 24, 38, 114
Halikarnas Kıralı "Mozol" 38
Hamza Beğ 98, 104
Hayre'd-dîn Paşa 129
Hayrî Beğ 131
Hazret-i Bâyezıd 85, 86
Hazret-i Ebi Eyyûbü'l-Ensârî 125
Hazret-i Meryem 65
Hazret-i Pâdişâh 85, 111
Hazret-i Süleymân-ı Fârūk-câh 127
Hazret-i Süleymân-ı Kānûnî 133
Helepolis 26
Helion 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66
Helion dö Vilnov 59, 60, 66
Héliousa 12
Helyadlar 14
Henry 49, 51, 56, 89
Heredya 73, 74
Herkül 35, 62
Hıristiyân 46, 64, 68, 106, 136, 137
Hıristiyân Kahrımânı 106
Hıristiyânlar 44, 51, 64, 75
Hıristiyânlık 36, 89, 103
Hıristiyânlık 'Âlemi 103
Hırsız Kal'ası 120

Hicâz 111
Hilisos 15, 16
Hozid 39
Hudâvendigâr Ġāzî'nin erdūsı 76
Hugues de Payens *(Hüg dö Payen)* 56
Huk 56
Hüg dö Payen *(Hugues de Payens)* 56
Hükûmet-i Seniyye 94

I – İ

Îrân 34, 37, 88, 104, 105, 119, 120
Istrabon 17, 18, 38
İber 76
İbrâhîm 138
İdâre-i Hükûmet 23, 33, 70
İdâre-i Merkeziyye 55
idâre-i 'Osmâniyye 85
İdâre-i Zâbıta 118
İkinci Andronikos 50
İkinci Boduvin *(Boudouin)* 56
İkinci Jüstinyanus 33
İkinci Re'îsü'r-Rü'esâ 60, 80, 97
İkinci Şeh-zâde Sultân Cem 111
İliya 11, 12
İliya dağı 11
İlyagi 55, 107, 117, 131, 132
İmroz 67
İmtidâd-ı sinn ü izdiyâd-ı câh ile Mülûk-i 'Osmâniyyenin en bahtiyârı 129
İnâd Ahmed Paşa 127, 131, 136
İncirli 55, 117, 132
İngiliz 9, 36, 55, 62, 83, 99, 101, 109, 127, 128
İngiliz Fırkası 128
İngilizler 13, 52, 80, 92, 93, 121
İngiliz Sınıfı 101
İngiliz ve İtalyan Burçları 109
İngiltere 14, 51, 52, 56, 58, 77, 80, 89
İngiltere Kıralı 51, 56, 80, 89
İngiltere Kıralı Henry 89
İngiltere Kıralı Rişar 56
İngiltere Kıralı Üçüncü Edward 51
İskender 16, 25, 30, 94, 95, 98, 126
İskender Beğ 94, 95, 98
İskenderiyye 17, 25, 75, 76, 80, 89, 95, 120
İskenderiyye limânı 75
İskenderun 89, 117
İslâm 49, 55, 68, 69, 85, 107, 119, 129, 133
İspanya 15, 52, 58, 79, 80, 101
İspanya'da Ġırnata şehri 80
İspanya Kulesi 101
İspanya Tampliyeleri 58
İspanyol 99, 101, 127, 128

İspanyol-Aragon-Katalon Sınıfı 101
İspanyol Fırkası 128
İspanyollar 121
İspanyol Sınıfı 128
İsporat Adaları 32, 33, 76, 98
İstanbol 32, 48, 49, 50, 51, 68, 71, 85, 86, 95, 96, 98, 101, 102, 103, 104, 108, 110, 111, 119, 122, 125, 130, 134, 135
İstanbol Boğazı 86
İstanbol burcları 85
İstanbol'ın fethi 96
İstanbol Kayseri Jean Kantagüzen 68
İstanköy 33, 94, 98, 117
İstikşâf Me'mûriyyeti 106
İstirkab 108
İsveç 58
İtalya 15, 31, 43, 44, 50, 52, 58, 59, 75, 76, 80, 102, 103, 106, 110, 119, 129
İtalya eyâletlerinden 80
İtalyan 16, 55, 76, 83, 99, 101, 109, 110, 120, 127, 128, 135
İtalyan Burcı 101, 110, 128
İtalyan Burcları 120
İtalyanlar 13, 76, 115
İtalyan Sınıfı 101
İtalyan ve Alman fırkaları 83
İtalyan ve Fransız fırkaları 76
İzmir 39, 61, 65, 68, 77, 78, 83, 88
İzmir Beğ'in mahdûmı Umur Beğ 61
İzmir liman ve şatosı muhâfaza me'mûrîni 77

J

Jak 57, 97, 99, 100
Jak dö Mily 97, 100
Jak dö Molay 57
Jan Baptis 103, 105
Jan Baptis dö Urzen 103
Jan Bonpar 93, 94, 95, 96, 98
Jan Bonpar dö Lastik 93
Jan Burg 128
Jan dö Vilye 49
Jan Ferdinan Deredya 71, 79, 84
Jerar 46, 47, 59, 60, 61, 62
Jerar dö Pen 59
Jerar Tonk 46
Jermanya akvâmından bir alay Got 'askeri 32
Jorj Dambuvaz 116
Jö Ferva dö Saint Aldemar *(Geffroi de . Alde'mard)* 56
Jüpiter'in Mahdûmı 35

K

Kadmos 14
Kā'imakām 60, 61, 62, 63, 69, 71
Kā'imakām Jerar 61, 62
Kaleolin 39

Kaleopol 39
Kalermon 45, 46
Kalermon Meclisi 46
Kalimnoz 33, 98
Kalolimni *(Emîr 'Alî)* Adası 51
Kamiros 14, 15, 16, 35, 39, 163
Kānûnî Sultân Süleymân 129, 163
Kānûnî Süleymân 120
Kapalı Çeşmeler 127
Kaps 80
Kapu 18, 59, 63, 101, 118, 126, 127, 128, 131, 133, 134, 137, 161
Kara Mahmûd 126, 131
Karamân 51, 61, 77, 111, 113
Karamân havâlîsi 61
Karamânlılar 61
Karamân-oğlı Kāsım Beğ 111
Kara Peykâr 127
Karâr-ı Meclis 76
Kardinaller 90, 92
kardinal şatosı 115
Karesi ve Aydın Beğleri 67, 76
Kartaja 30
Kartajalı Anibal 29
Kāsım Paşa 127
Kāsios 30
Kasta Loroz 84
Kastil Sınıfı 101
Kastil ve Aragonyalılar 100
Kâşif Bahr-ı Cinâda 32
Kaşot 31
Katavya 11, 33
Kavala 67
Kaytabay 111, 117
Kemâl Re'îs 117
Kemâl ve Turgud Re'îsler 116
Keşkenoz 101
Keşknûr 36
Kıbrıs XI, 9, 49, 55, 56, 65, 75, 78, 82, 85, 89, 90, 91, 92, 94, 95, 99
Kıbrıs'da Kıral İkinci Jan 89
Kıbrıs Hükûmeti 82
Kıbrıs idâresi 49, 99
Kıbrıs Kıralı 49, 75
Kıbrıs Kıralı Birinci Pier 75
Kıbrıs Kıralı İkinci Henry 49
Kıbrıslılar 67
Kıbrıs Ze'âmeti Nezâreti 90
Kıral Dimitriyos 21
Kıral Filib 25, 80
Kıral Henry dö Lüzinyan 56
Kıraliçe Şarlot 99
Kıral Mozol 23
Kırmızı Şato *(Kasta Lorez)* 84
Kızıl-Kapu 101
Kızıl Tepe 127
Klavson 21
Kolofon 39
Kolos 19, 21, 22, 27, 28, 37
Kolos heykeli 27, 28, 37
Konstantin Kavalaki 102
Kont Boduvan 48
Kont Mon Ferra 48

Konya 111, 112
Kornelian 70, 71, 72
Korve 37
Kovan dö Benedikten 37
Kovan dö jö Küsten 37
Kölemenler 68, 95
Kölemen süvârî alayı 75
Kuds-i Şerîf 43, 48, 55, 112
Kudüs 31, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 52, 54, 55, 56, 74, 89
Kudüs burçları 46
Kudüs Hâkimi 46
Kudüs Kıralı 56
Kudüs Kırallığı 48
Kudüs Saint Jean Ospitalyeleri 52
Kudüs Saint Jean Şövalyeleri 74
Kurt-Oğlı 122, 127
Kurt-oğlı Muslihi'd-dîn 125
Kütâhiyye 126

L

Lâkis 39
Langedoni Şatosı 66
Lanklar 60
Lâtin 48, 49, 55, 61, 136, 137
Lâtin akvâmı 55
Lâtin efrâdı 49
Lâyiha-i Mufassala 76
Lazkıyye 76
Leliyos 39
Leon ve Portekizler 101
Leryoz 33, 55
Liboron 67
Lihanya 11
Limni 67
Lindoz 15, 35, 59, 163
Lindoz Şatosı 59
Lisisa 29
Lisisalılar 29
livâ-yı celîl-i 'Osmânî 135

M

Macaristân 129
Macar Kıralı 85, 86
Macar Kıralı Sijmsond 85
Macarlu Jan Honyâd 94
Maġosa 92
Malona 11, 12
Malta Hazîne-i Evrâkı 113
Manastır Öñi 55
Manastır Re'îsi 55
Mandragi 18
Marça karyesi 63
Marçios 29
Marmara 51, 86
Marmaris 22, 127, 138
Marsilya 43, 81, 122
Massari 11
Meclis 38, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 73, 76, 78, 92, 100, 106, 112, 121, 122, 131, 135
Meclis-i 'Alî 66

Meclis-i Husûsî-i Fevka'l-'âde 131
Meclis-i İntihâb 69
Meclis-i Meb'ûsân 38
Meclis-i Meşveret 60, 112, 121
Meclis-i Rûhânî 56, 59, 73, 76, 92
Meclis-i Rü'esâ 55, 59, 65, 66, 68, 70, 71, 73, 100, 121, 122, 135
Meclis-i 'Umûmî 71
Meclisi 'Umûmî-i Salîbyûn 102
Mehemmed Paşa 127, 130, 131, 133, 134, 135, 136
Melik-i Mısır 117
Melik Kaytabay 117
memâlik-i İslâmiyye 48
Menkıbet-i Cenâb-ı Fahr-ı Resûl 138
Menteşâ 61
Menteşe 9, 15, 23, 24, 51
Menteşe Sancağı 9
Mercân Tepesi 36, 69
Mesîh Kulesi 134, 135
Mesîh Paşa 106, 107, 108, 109, 110, 114, 115, 117, 120
Mesnil 128
Meşâhir-i Rü'esâ 128
Metridat 25
Mısır 17, 25, 26, 27, 28, 30, 34, 37, 43, 63, 67, 68, 75, 92, 94, 95, 111, 117, 125, 130, 131
Mısır donanması 92, 94, 117, 130
Mısır Kölemenleri 75
Mısırlılar 94, 95, 98, 99
Mısır Meliki Kaytabay 111
Mısır topları 131
Mısrîler 89, 99, 117
Mısrü'l-Kāhire 75
Midillili Mākār 14
Mihr-i cihân-ârâ 129
Mikri 50
Mikse 62
Mişel Paleloğos 49
Mitropolid Helânikos 36
Mizo 14, 35
Mon İsmit 36
Monteskiyo 46
Mora 71, 72, 73, 74, 82, 85, 86, 87, 104, 117
Mora Muhâfızlığı 86
Mora seferi 104
Morris 59
Morris dö Panyak 59
Moslak Kapusı 101
Mozol 23, 38, 88
Mösyö Bilyoti 113, 127
Mösyö Bilyoti *(Biliotti)* Târîhi 113, 127
Mösyö Edvar Bilyoti *(Biliotti;)* 51
Muğla 135
muhârebât-ı mezhebiyye 104
Muhâsara Lâyıhası 107

Murâd Hudâvendigâr 75, 77
Mûsevîler 115
Muslihi'd-dîn Re'îs filosı 126
Musluk Kapu 161
Mustafâ Paşa 125, 126, 127, 131, 132
Müttefikîn donanması 65, 82
Müttefikler donanması 67

N

Nalyak Burcı 101
Napoli sefînesi 110
Nefer-i Müstahfaz 128
Neron 31
Niğbolı 85, 86, 87
Niğbolı muzafferiyyeti 87
Nikol 86
Nikola Havzi 128
Nötrdam dö lâ Viktor 110
Nufuday 57

O - Ö

Ocak 58, 59, 73
Ogüst 31
Oğlan *(Paj)* 53
Okridion 39
Oktavios 31
Omer 14, 15, 39
On Altıncı Re'îsü'r-Rü'esâ 116
On Beşinci Re'îsü'r-Rü'esâ 18, 105
On Birinci Greğuvar 81
On Birinci Re'îsü'r-Rü'esâ 93
On Dokuzıncı Re'îsü'r-Rü'esâ 121
On Dördünci Loui 56
On Dördünci Re'îsü'r-Rü'esâ 103
On İkinci Greğuvar 89
On İkinci Re'îsü'r-Rü'esâ 97
On Sekizinci Re'îsü'r-Rü'esâ 119
Onuncı Loui 58
Onuncı Re'îsü'r-Rü'esâ 90
On Üçüncü Beneva 89
On Üçünci Re'îsü'r-Rü'esâ 100
On Yedinci Re'îsü'r-Rü'esâ 118
Orhan 61, 71
Ospitalyeler 33
Ospitalye Sınıfı 43
Otağ-ı Hümâyûn 127, 136
Ovren Büyük Du'âcılığı 93, 106
Ovren Sınıfı 101
Öküz Burunı 126, 127, 130

P

Pâdişâh 85, 96, 107, 111, 112, 114, 115, 120, 125, 126, 130, 132, 134, 135, 137, 138
Pâdişâh Hazretleri 96, 107, 111, 115, 125, 130, 132, 134, 135, 137, 138

Pâdişâh-ı cihân Süleymân Hân 137
Pâdişâh-ı Kahhâr 85
Pâdişâh-ı merhamet-penâh 138
Pâdişâh-ı Sâhib-kıran 120
Paneçiyos 39
Papa 44, 45, 46, 47, 49, 50, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 65, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 80, 81, 83, 89, 90, 95, 100, 102, 103, 110, 114, 115, 118
Papa Altıncı Kleman 68
Papa Beşinci Kleman 56
Papa Cenâbları 59
Papa İkinci Onore *(Honoré)* 56
Papa İkinci Paskal 47
Papa İkinci Pî 102
Papa Kleman 57, 69
Papalar 53, 81, 106
Papalık 46, 57, 58, 59, 71, 73, 80, 81, 82, 92
Papalık Makāmı Müşîrliği 71
Papalık Makamı 57
Papanın Emir-nâmesi 69
Papa Sekizinci Bunifas 57
Papa Sekizinci İnnosan 115
Papa Urban 83
Papa Üçünci Jul 118
Papa Yirmi İkinci Jean 59
Paris civârı mâlikânesi 80
Parmaklık Burcı 101
Parmaklık Hattı 134
Parmaklık Kapu 18, 128
Partenub 15
Patras 82
Paul Emil 29
Pavlos 46
Pelezans 45
Pelin 17, 19
Pelopones 16, 23
Peritan 15
Perse 29
Petros 46
Peyzander 39
Peyzinos 39
Peyz şehri 89
Pier 18, 44, 45, 70, 72, 75, 88, 100, 102, 103, 105, 106, 109, 114, 118, 128
Pier dö Buson 103, 105, 106, 109, 118
Pier dö Klui 128
Pier dö Kornelian 70
Pier Lermîd 44
Pier Raymon 100, 102
Pier Raymon Zakosta 100
Pindar 15
Pîr Mehemmed Paşa 127, 130, 131, 133, 134, 135, 136
Pîr Mehemmed Paşa fırkası 136
Pîr Mehemmed ve Ahmed Paşalar 132
Plazlar 14
Polidor 39

Portekiz 58, 77, 127
Prens dö Juanvil 92
Prens Dük dö Burgon 102
Profilia 12
Protojen 27, 28, 30, 39
Provanesli Kornelian 70
Provans Fırkası 128
Provans Sınıfı 101
Pruvansalı Giyom dö Villart 49

R

râyet-i ġālibiyyet 126
râyet-i ikbâl-i 'Osmânî 91
râyet-i istîlâ 129
Raymon 47, 74, 75, 76, 100, 102, 128, 136
Raymon Beranje 74, 75, 76
Raymon Roje 128
Re'îs 39, 69, 73, 92, 108, 113, 114, 117, 126, 136, 138
Re'îs Roje 73
Re'îs Tarîk 113, 136
Re'îsü'r-Rü'esâ 18, 54, 55, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 103, 105, 106, 108, 110, 112, 113, 115, 116, 118, 119, 121, 122, 128, 133, 134, 135, 136, 137, 138
Re'îsü'r-Rü'esâ Antuan 91, 92
Re'îsü'r-Rü'esâ Antuan Flüvyan 91
Re'îsü'r-Rü'esâ Beranje 76
Re'îsü'r-Rü'esâ Deredya 82, 83
Re'îsü'r-Rü'esâ Diyodone 68
Re'îsü'r-Rü'esâ Dö Buson 113
Re'îsü'r-Rü'esâ Ferdinan 83
Re'îsü'r-Rü'esâ Filiber 85, 86, 88, 89
Re'îsü'r-Rü'esâ Folk dö Villart 58
Re'îsü'r-Rü'esâ Helion 62, 63
Re'îsü'r-Rü'esâ Jan Bonpar 96
Re'îsü'r-Rü'esâ Kā'imakāmı Jean dö Sitarik 91
Re'îsü'r-Rü'esâları 54
Re'îsü'r-Rü'esâlık 59, 66
Re'îsü'r-Rü'esâ Rober 81
Re'îsü'r-Rü'esâ Roje 73, 74
Re'îsü'r-Rü'esâ Roje dö Pen 74
Re'îsü'r-Rü'esâ Vilye 128, 134, 137
Remle 89
Revân 129
Rişar 56, 83
Rişar Kraçyolu 83
Riyâset-i 'Aliyye-i Hazret-i Pâdişâhî 131
Rober 77, 78, 81
Rober dö Jülyak 77, 78
Roda 15

Rodafini 13
Rodos cezîresi 138
Rodos Cezîresi Fâtihi 129
Rodos'da Şövalyelerin İdâresi 54
Rodos Hükûmeti 16, 25, 38
Rodos Hükûmet Konağı 84
Rodos'ın fethi 49, 50, 62, 106, 122
Rodos idâresi 104
Rodos kasabası 16, 126
Rodos Kolos'ı 19
Rodos Meclis-i Rü'esâsı 106
Rodos muhâsarası 27
Rodos seferi 50, 120
Rodos Şövalyeleri 49, 52, 58, 59, 83, 86, 96, 112
Rodos Vâlîsi 63
Roje 73, 74, 128
Roje dö Pen 73, 74
Rolisiyo 47
Roma 17, 21, 29, 30, 31, 32, 46, 51, 56, 59, 71, 81, 100, 102, 103, 115
Romalılar 15, 29, 31, 32, 35, 38, 39, 63
Roma şehrinin limânı 81
Rudolf Donar Demberğ 107
Rum-Eli 61
Rûmlar 49, 102
Rü'esâ 18, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 103, 105, 106, 108, 110, 112, 113, 115, 116, 118, 119, 121, 122, 128, 133, 134, 135, 136, 137, 138
Rü'esâ'dan Pier dö Buson 103
Rü'esâ-yı Nasârâ 75
Rü'esâ-yı Rûhâniyye 55, 81

S – Ş

Sabaris 15
Sâfî 73
Saint Jan 83, 101, 121, 135, 137, 138
Saint Jean 36, 46, 47, 52, 54, 55, 59, 65, 70, 74, 79, 90, 115
Saint Jean Kilîsâsı 36, 65, 90
Saint Jean Şövalyeleri 54, 55, 59, 65, 74, 79
Saint Jil Manastırı 60, 70
Saint Jorj 101
Saint Loui 117
Saint Mari 44, 101
Saint Mari Madelin 44
Saint Mark 37
Saint Mary 37
Saint Nikola 102
Saint Pier Kilîsâsı 102
Saint Pier Şatosı 88
Saint Poul *(Damla)* Kapusı 101

Saint Renar 56
Sakız 9, 39, 98, 125
Salâmin 39
Salost 38
Sancakdarlık 90
Sancaklı Şövalye 53
San Marko Kilîsâsı 30
Santorlı 62, 63
Sayda Prensi Amory 56
Sekizinci Re'îsü'r-Rü'esâ 79, 119
Selîm-i Evvel 119, 125
Selîm-i Şehâmet-perver 120
Semadirek 61
Sen Etien kilîsâsiyle 36
Sen Gilyum dö Vilfrans 102
Sen Jan Vaptis Lumunya 44
Sen Katrin 36, 101
Septe Boğazı 119
Serdâr 125, 126, 127
Serdâr-ı Ekrem 125, 126, 127
Serdâr-ı Ekrem Mustafâ Paşa 126
Seydi 'Alî 129
Seyyâna 11
Sınıflar 60
Sırbistân 75, 91, 104, 120
Sırplar 78
Sijmsond 85, 86
Sinob 25
Sinoblılar 25
Sipion 39
Sir Sidney Smith 36
Sisam Boğazı 126
Siseron 30, 39
Sisten 84
Sitarik 91
Soyda 89
Sultân 37, 51, 61, 71, 75, 77, 91, 94, 95, 96, 111, 112, 113, 114, 115, 119, 120, 127, 129, 130, 136, 163
Sultân Bâyezıd-ı Sânî 111, 114
Sultân Bâyezıd-ı Sânî Hazretleri 114
Sultân Cem 111, 112, 113, 114
Sultân Cem'in Rodos'a ilticâsı 114
Sultân Hazretleri 96
Sultân Mehmed-i Sânî Hazretleri 95
Sultân Murâd 75, 77, 94, 95
Sultân Murâd Hazretleri 94, 95
Sultân Murâd Hudâvendigâr 75, 77
Sultân Murâd-ı Sânî 94
Sultân Orhan Ġāzî 71
Sultân Osmân 61
Sultân Selîm 119, 120
Sultân Selîm-i Evvel 119
Sultân Süleymân 51, 115, 127, 129, 130, 163
Sûre-i Feth 134
Sûr-ı Safâ 10, 16, 108
Sûriye 17, 25, 26, 29, 30, 33, 34, 35, 48, 50, 56, 89

Sûriye Hüküm-dârı 26
Süleymân Beğ 'âilesi 108
Süleymân-ı Kânûnî Hazretleri 122
Sümbeki 55, 98, 117, 131
Şampanya 56
Şanla 36
Şares 19
Şarlken 122
Şehrin *(Bodrum'un)* Kıraliçesi Artemis 17, 51, 81, 88
şehrin *(Rodos'un)* mevâki'-i meşhûresi 11, 17, 18, 32, 36, 118, 137
Şehriyâr Hazretleri 136
Şeh-zâde 111, 112, 113, 114, 118
Şeh-zâde Cem 114, 118
Şirvân 129
şöhret-i 'askeriyye 114
Şövalye 22, 33, 37, 47, 49, 50, 52, 53, 54, 56, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 71, 73, 75, 76, 78, 80, 85, 87, 88, 89, 91, 93, 94, 95, 96, 101, 103, 105, 106, 107, 108, 112, 113, 114, 115, 119, 121, 126, 127, 128, 131, 132, 134, 136, 137, 162
Şövalye 'askeri 78
Şövalye Banar 53
Şövalye Bandıraları 162
Şövalye donanması 94
Şövalye dö Jüstis 47
Şövalye efrâdı 75, 131
Şövalye elbisesi 53
Şövalye fedâîleri 132
Şövalye gemisi 112
Şövalye gürûhı 121
Şövalye Komiseri 87
Şövalye Kumandanı 85, 88
Şövalyeler 39, 48, 50, 52, 53, 56, 60, 61, 62, 64, 65, 66, 68, 71, 72, 84, 88, 89, 94, 96, 97, 98, 99, 101, 104, 105, 106, 108, 109, 110, 113, 114, 117, 128, 132, 138
Şövalyelerden Antuan dö Moran 108
Şövalyelerin âlât-ı harbiyyesi 53
Şövalyelerin mahâret-i 'askeriyyeleri 88
Şövalyelik 48, 52, 53, 62, 66, 80, 91, 115
Şövalye Me'mûrları 89
Şövalye Meşâhîr-i Rü'esâsı 71
Şövalye muhâfızları 126
Şövalye Müfrezesi 107
Şövalye neferi 134
Şövalye nigeh-bânları 126
Şövalye Ocağı 64, 71
Şövalye Re'îsi 121
Şövalye Rü'esâsı 64, 76, 94, 103, 106
Şövalye Sarâyı 101
Şövalye Sefîri 96

Şövalye Süvârîsi 107
Şövalye Şatosı 136
Şövalye târîhi 114
Şövalye Tarîkı 113
Şövalye yamakları 53

T

Tâcidârî 136
tâc u taht-ı 'Osmânî 103
Taht-gâh-ı Selâtîn-i Mesîhiyye olan Belde-i 'Azîme-i Kostantiniyye 85
Tāk-ı Zafer 35, 63
Ta'lîm-Nâme 92
Tampliye 56
Tampliyeler 56, 57, 58, 59, 60, 64
taraf-ı 'Osmâniyân 110
Tarsus 76
Tatar 88
Tavurisos 39
Tebaylar 23
Telkinler 14
Tersâne Meydânı 133
tılāvet-i Kur'ân 138
Tırhala 82
Tiber 31
Timur 87, 88
Timur-ı Gürgânî 88
Timurleng 86
Tiyos 39
Toğan 85
Tomas 86, 87
Tomas Paleologos 86
toprak tabyeler 131
Trablus-Şâm 56, 76
Trabzonlı Mehmed Beğ 111
Tuğrul 137
Tuna 75, 85, 86
Tuzla 92
Türkistan 88
Türkler 48, 51, 65, 67, 88
Türkmenler 77
Türk üserâsı 118
Türk ve 'Arab ġāzîleri 70

U – Ü

Uhuvvet Ocağı 46
Uvren Bağçesi 108
Uzun Hasan 97, 98, 104, 105
Üçünci Re'îsü'r-Rü'esâ 66, 100
Ümerâ 24, 46, 54, 55, 111, 113, 116, 122, 131, 134
Ümerâdan Hamza Beğ 98
Ümerâdan Kara Mahmûd 126
Ümerâ-yı 'Askeriyye 24, 55
Ümerâ-yı Bahriyye 116
Ümerâ-yı Bahriyyeden Kurt-Oğlı 122
Ümerâ-yı Memleket 113
Üspityalılar 43
Üsti 81

V

Valium 22

Van 129
Venedik 30, 43, 65, 68, 81, 85, 89, 94, 103, 129
Venedik Cumhûrı 129
Venedikliler 67, 82, 89, 91, 95, 96, 104, 106, 117
Venesin 81
Vespasien 32
Vezîr Ahmed Paşa 113
Vezîr-i A'zam 130, 133
Vezîr-i A'zam Pîr Mehemmed Paşa 133
Vezîr Mustafâ Paşa 125
Vidin 85
Vilet 80
Villano 103
Villa Nove 113
Villart 49, 50, 51, 54, 55, 58, 59, 60, 62
Vilye 49, 121, 122, 128, 134, 135, 136, 137, 138
Vilye dö Lil Adam 121

Y

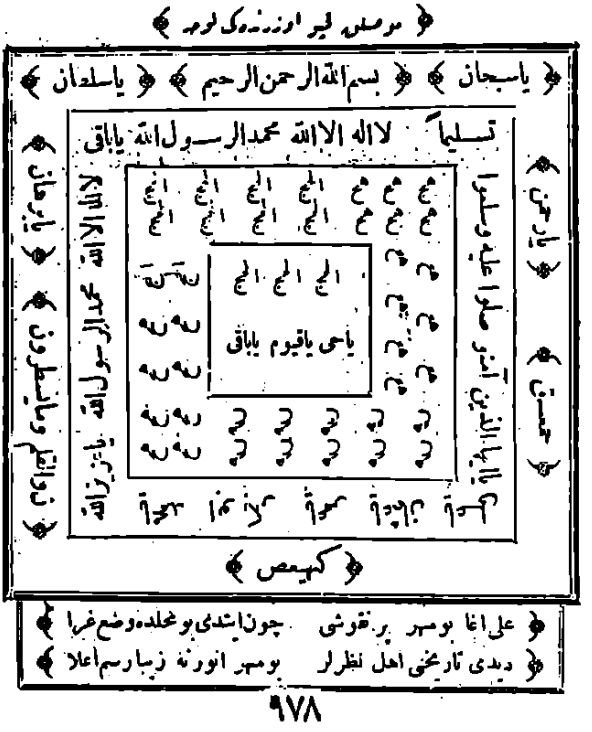
Yalak Mustafâ Paşa 125
Yalisos 16, 27, 35, 163
Yanya 29
Yedinci Kleman 83
Yedinci Re'îsü'r-Rü'esâ 77, 118
Yehûdî Mahallesi 109, 110, 136
Yehûdî Mezârlığı 101
Yehûdî Tabîb 134
Yendili 102
Yeñi-Çeri 86, 111, 125, 127, 133, 134
Yeñi-Çeri Ağalığı 111
Yeñi-Çeri Ağası Bâlî Beğ 127, 133
Yeñi-Çeri 'askeri 125
Yeñi-Çeri Rü'esâsı 134
Yeñi-Şehir 82
Yennâdi 11
Yezîd 33
Yılan Adası 13, 63
Yılanlı Ada 12
Yılanlı Ada Ophiousa 12
Yıldırım 82, 87
Yıldırım Bâyezıd 82
Yûnânîler 13, 16, 23, 34, 35, 37
Yûnânistân 16, 24, 25, 27, 29, 34, 37, 38, 82, 94
Yüz Sene Muhârebâtı 93
Yüz Sene Muhârebesi 52, 80

Z

Za'îm 55, 99
Zarâ'at-nâme 114
Zât-ı Hazret-i Pâdişâhî 127
Ze'âmet Beğleri 83, 92
zemân-ı Ahmed 110
Zırâ'at Nâzırı 55

EKLER

[158] Musluk Kapu Üzerindeki Levha

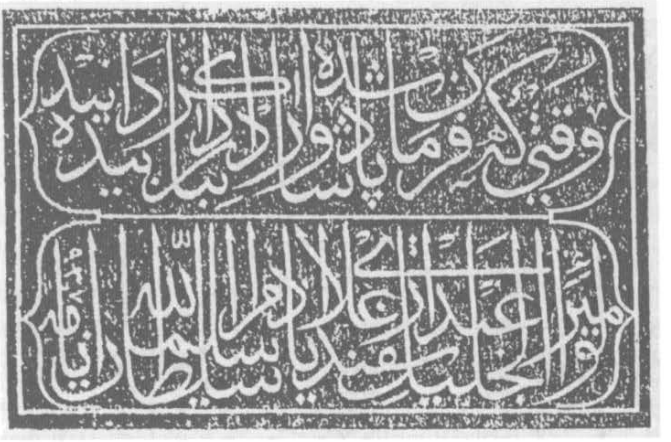

"Alî Ağa bu mühr-i pür-nukūşi
Çün ėtdi bu mahalde vaz'-ı ġazâ
Dėdi târîhini ehl-i nazarlar:
Bu mühr-i enver ne zîbâ resm-i a'lâ."
978

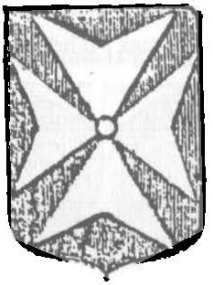
Beyne'l-ehâlî zâ'ir olan bir i'tikāda gore; gûyâ Rodos'a ilk def'a olarak gelen bir kimse, bu levhanın mu'allâk bulındığı kapudan geçerse; Rodos'a yedi def'a daha gelmesi ve rivâyet-i uhrâda Rodos'da te'ehhül ėdüp kalması; ve bir de kuduz olan kilâbın buradan geçirilenleri i'âde-i maraz eylediği mücerreb imiş.

[159]

Bâb- Mesdûd Civârındaki Bedene Vaz' Olınan Levha

Şövalye Bandıraları

Malta Şövalyelerine mahsûs bandıra

Şövalyelerin hengâm-ı harbe mahsûs bandırası

Meskûkât-ı Kadîme Şekilleri

Yalisos Şehrine Mahsûs

Rodos'a Mahsûs Olan

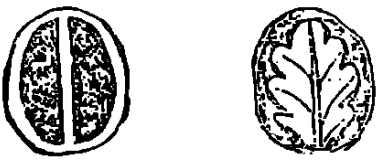
Lindoz Şehrine Mahsûs

Astiros Şehrine Mahsûs

Kamiros Şehrine Mahsûs

Kānûnî Sultân Süleymân Lisânından

Ey düşmenim ey düşmenim şemşîr-i kahrım kanlıdır
Beñzer hilâl-i satvete destimde hançer şânlıdır
Tekrîm eder şimdi beni her kimse ki iz'ânlıdır
Bir kerre dikkat et bana, karşıñdaki 'Osmânlıdır

Hem 'âkılem hem 'âdilem İslâmı tevhîd eylerim
Eslâfımın ef'âlini her demde tes'îd eylerim
Te'dîb içün düşmenleri, dünyâyı tehdîd eylerim
Bir kerre dikkat et bana, karşıñdaki 'Osmânlıdır

Söyle bana Allah içün gördiñ mi böyle 'askeri
Görseñ bile yok fa'ide Dârâ gibi cengâveri
Geçmiş zemânı etme yâd, artık unud İskenderi
Bir kerre dikkat et bana, karşıñdaki 'Osmânlıdır

İ'lâ-yı dîn etmek içün emreyledi Peygamberim
Dünyâyı tenvîr eyledi şemşîr-i pertev-âverim
Pençemde 'âlem titreyor bir 'asker-oğlı 'askerim
Bir kerre dikkat et bana, karşıñdaki 'Osmânlıdır

'Uluviyyeti ızhâr içün etdim fedâ-yı cân u ten
Görmez misin ki toplarım olmakdadır âteş-figen
Kan damlayor kan damlayor destimdeki şemşîrden
Bir kerre dikkat et bana, karşıñdaki 'Osmânlıdır

Temmet

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün
– – ⏑ – – – ⏑ – – – ⏑ – – – ⏑ –

RODOS TÂRÎHİ

Ziver Bey

Mehmed Ziver Bey'in *Rodos Tarihi* adlı eseri eski harflerle matbu bir kitaptır. Rodos'un coğrafi durumuyla ilgili bilgilerle başlayan kitap, adanın Antik Çağdaki vaziyeti, Rodos şehrinin kuruluşu, Rodos Heykeli, geçirdiği siyasi değişimler, Rodos'a ait gelenek ve görenekler, dini inançlar, Rodos idarecileri ve ünlülerini ele alan bölümlerle devam etmektedir. Bu bilgiler kitabın ilk faslını oluşturmaktadır. Eserin ikinci faslında Rodos'ta var olmuş Ospitalye Sınıfı hakkında bilgi verilmektedir. Rodos Şövalyeleri tarafından ele geçirilişi, Rodos'ta şövalye idaresi ve toplam 19 şövalye reisi hakkındaki bilgiler de bu bölümdedir. Adada Osmanlı idaresi ve Rodos fatihi Kanuni Sultan Süleyman'dan ise kitabın son bölümlerinde söz edilmektedir.

Rodos Tarihi, Harid Fedai tarafından çeviriyazı metin olarak yayına hazırlanmıştır.

Ceyhun Simavi